

รายงานผลการวิจัย

ชุดโครงการวิจัย

“การวิจัยชุมชน อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”

เรื่อง

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน : กรณีศึกษาวงกลองยาว
อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

**LOCAL WISDOM TRANSFER OF LOCAL PHILOSOPHERS : A CASE
STUDY OF THAI TRADITIONAL DRUM (KLONG YAO) GROUP IN
PRANBURI DISTRICT, PRACHUAPKHIRIKHAN PROVINCE**

โดย

ดร.ธัญชัช วิภักดิ์ภูมิประเทศ

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

รายงานผลการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

2553

ชื่อเรื่อง: การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน: กรณีศึกษาวงกลองยาว อำเภอปราง
บุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้วิจัย: ดร.รัชชัช วิภัติภูมิประเทศ

สถาบัน: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ปีที่พิมพ์: 2553

สถานที่พิมพ์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

แหล่งที่เก็บรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

จำนวนหน้างานวิจัย: 101 หน้า

ลิขสิทธิ์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

คำสำคัญ: การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น, ปราชญ์ชาวบ้าน, กลองยาว

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและฐาน
คิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน วงกลองยาว ในอำเภอปรางบุรี
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการ
สัมภาษณ์เจาะลึกกับปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มนักเรียนประถมศึกษาและกลุ่ม
ผู้สูงอายุได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นพื้นฐานผ่านการสาธิตวิธีการและการบอกเล่า
โดยตรง ส่วนกลุ่มบุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูง
ผ่านวิธีครูพักลักจำ อย่างไรก็ตาม กลุ่มนักเรียนประถมศึกษาและกลุ่มบุตรหลานได้รับการถ่ายทอด
ที่เหมือนกันในเรื่องความเชื่อของวงกลองยาว ปัญหาสำคัญที่พบในการถ่ายทอด คือ 1) ปัญหาด้าน
การไม่ได้ถ่ายทอดเนื้อหาบางเรื่อง เช่น การปลุกเสกกลองยาว และการผลิตกลองยาว 2) ปัญหาด้าน
การขาดผู้รับการถ่ายทอด 3) ปัญหาด้านการถ่ายทอดให้แก่กลุ่มนักเรียนประถมศึกษา และ 4) ปัญหา
ด้านระยะเวลาของการถ่ายทอด สำหรับฐานคิดสำคัญของปราชญ์ชาวบ้านที่ส่งผลต่อการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การเห็นคุณค่าของวงกลองยาว และความเชื่อมโยงระหว่างวงกลองยาวกับ
สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของชุมชน

ข้อเสนอแนะ คือ 1) ควรมีการจัดการความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านโดยดึงความรู้ที่ฝังลึก
ออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน 2) ควรสนับสนุนให้ปราชญ์
ชาวบ้านสร้างเครือข่ายกับวงกลองยาวอื่นๆ เพื่อถ่ายทอดและพัฒนาภูมิปัญญา 3) ควรให้ความรู้แก่
ปราชญ์ชาวบ้านในด้านเทคนิคการสอนเพื่อทำให้นักเรียนประถมศึกษาสนใจการเรียนกลองยาว และ
4) ควรสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน โดยการจัดทำเป็นหลักสูตร
ท้องถิ่นและการถ่ายทอดในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Title: Local Wisdom Transfer of Local Philosophers: A Case Study of Thai Traditional Drum (Klong Yao) Group in Pranburi District, Prachuapkhirikhan Province

Researcher: Dr.Thuntuch Viphatphumiprathes

Institution: Dhurakij Pundit University

Year of Publication: 2010

Publisher: Dhurakij Pundit University

Sources: Dhurakij Pundit University

No. of Page: 101 Pages

Copyright: Dhurakij Pundit University

Key Word: Local Wisdom Transfer, Local Philosophers, Thai Traditional Drums

Abstract

The main objective of this qualitative research is to study local wisdom transfer and concepts influencing the transfer of local wisdom of local philosophers in Thai traditional drum (Klong Yao) group in Pranburi District, Prachuapkhirikhan Province. The data were collected through focus group discussion, non-participant observation, and in-depth interviews with 5 local philosophers. The study shows that basic techniques of playing Thai traditional drums were transferred to primary school students and elderly people by demonstrating and telling directly. As for local philosophers' descendants, they learned professional techniques of playing Thai traditional drums by observing and learning indirectly (kru pak rak jum) from the local philosophers. However, similar belief on Thai traditional drums was transferred to primary school students and their descendants. The major problems of local wisdom transfer found were: 1) some knowledge was not transferred such as making a sacred ceremony for Thai traditional drums and making Thai traditional drums; 2) lack of interested learners; 3) problems in transferring knowledge to primary school students; and 4) problems of transfer duration. The important concepts influencing the transfer of Thai traditional drums were the local philosophers' realization of the value of their Thai traditional drum group and the relationship between their group and community's environment, economy, and socio-culture.

The recommendations are: 1) there should be a knowledge management system for the local philosophers to transform their tacit knowledge into explicit knowledge so they can preserve their wisdom; 2) the local philosophers should be encouraged to set up networks with other Thai traditional drum groups in order to transfer and develop their wisdom; 3) teaching techniques

should be trained to the local philosophers so they can make primary school students interested in Thai traditional drums; and 4) the local wisdom transfer of local philosophers should be supported by creating a local curriculum and transferring their wisdom in the Center for Local Wisdom Learning.

กิตติกรรมประกาศ

การเข้ามามีส่วนร่วมในชุดโครงการวิจัย เรื่องการวิจัยชุมชน อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์อันมีค่าหลายด้าน กล่าวคือ นอกจากจะทำให้ผู้วิจัยได้นำความรู้ความสามารถที่ได้จากการเรียนและการสอนหนังสือมาใช้ในการทำวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนแล้ว ผู้วิจัยยังได้รับมิตรภาพทั้งจากคณาจารย์คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่เข้าร่วมในชุดโครงการวิจัยดังกล่าว และจากกลุ่มประชาชนชาวบ้านวง 5 ผู้เฒ่าซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ด้วย

การทำงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้นั้นเกิดจากความช่วยเหลือและสนับสนุนจากบุคคลต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สรชัย พิศาลบุตร ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยชุมชน ที่ให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าตั้งแต่การเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ และ รองศาสตราจารย์ปรียา อุณรัตน์ คณบดีคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่เป็นผู้ผลักดันโครงการและสนับสนุนให้ผู้วิจัยเข้ามามีส่วนร่วม

ผู้วิจัยมีความรู้สึกประทับใจเพื่อนๆ คณาจารย์ทุกท่านที่เข้าร่วมในชุดโครงการวิจัยนี้สำหรับการเป็นกำลังใจและร่วมทุกข์ร่วมสุขตลอดโครงการ ที่สำคัญ ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อศวิน แสงพิกุล หัวหน้าชุดโครงการวิจัยชุมชน อาจารย์สุทธิพงษ์ ปานเพชร และอาจารย์อริสา สุขสม ที่ให้ข้อเสนอแนะตลอดการทำวิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์ปณรตี สุศิริรัตน์ สำหรับการให้ความช่วยเหลือและเป็นที่ปรึกษาอย่างดีเยี่ยมตลอดช่วงเวลาที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล และขอขอบคุณครอบครัวของผู้วิจัยที่ให้กำลังใจเสมอมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ “ประชาชนชาวบ้านแห่งวง 5 ผู้เฒ่า และชาวตำบลหนองตาแต้ม” ที่ให้ข้อมูลอันมีคุณค่า ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า งานวิจัยนี้จะมีส่วนช่วยทำให้วง 5 ผู้เฒ่าสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาวางกลองยาวให้แก่คนรุ่นหลังต่อไปได้อย่างยั่งยืน และจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีคุณค่าของอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตลอดไป

ดร.ธัญชัช วิภัติภูมิประเทศ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญแผนภูมิ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 นิยามศัพท์	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับ	5
1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย	7
2.2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย	16
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 รูปแบบการวิจัย	24
3.2 ขั้นตอนของการวิจัย	24
3.3 วิธีการเก็บข้อมูล	25
3.4 การควบคุมคุณภาพงานวิจัย	26
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	27
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว	29
4.2 ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว	46
4.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว	51

(2)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	
5.1 บทสรุป	79
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	85
5.3 ข้อเสนอแนะ	93
บรรณานุกรม	97
ประวัติผู้วิจัย	101

PDF

(3)

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	รายชื่อโรงเรียนและปราชญ์ชาวบ้านผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว	53
2	ระดับและเนื้อหาของภูมิปัญญาวงกลองยาวที่ถ่ายทอดโดยปราชญ์ชาวบ้าน	60
3	ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน	80
4	การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน	83
5	ระดับและเนื้อหาของภูมิปัญญาวงกลองยาวที่ปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้ถ่ายทอด	94

(4)

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 การแบ่งประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็นระดับต่างๆ	13
2 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย	15
3 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาวงกลองยาว	89
4 เนื้อหาที่ถ่ายทอดและไม่ได้ถ่ายทอดของปราชญ์ชาวบ้านจำแนกตามระดับ	91

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โดยทั่วไปแล้ว “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นเรื่องเกี่ยวกับองค์ความรู้หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตในสังคมและในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบุคคลและธรรมชาติมาก่อนให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในแนวทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติและวิถีชาวบ้าน (ปราณี ดันตยานบุตร, 2551: 6)

ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งทำให้สิ่งประดิษฐ์หรือระบบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้านในอดีตบางอย่างไม่สามารถแข่งขันกับสิ่งประดิษฐ์หรือระบบที่มีอยู่ในปัจจุบันได้ (ไพฑูริย์ พงศบุตร, 2549: 187-188) ในด้านค่านิยมสมัยใหม่นั้นก็จัดเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งทำให้ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ล้าหลัง (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 58; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนหนึ่งในปัจจุบันได้สูญหายไปหรือไม่ได้นำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เนื่องจากสาเหตุต่างๆ (เอกชัย พุ่มดวง, 2551: 95) เช่น การหวงวิชาของผู้รู้ การขาดการบันทึกอย่างเป็นระบบ การขาดการถ่ายทอดความรู้ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร และการขาดการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษายุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) พบว่า แนวทางสำคัญประการหนึ่งที่จะมีส่วนช่วยทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมได้นั้นมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ ควรมีการส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน ทั้งนี้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดคุณค่า ได้รับการพัฒนา ไม่สูญหาย และสามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย (ถวัลย์ มาศจรัส, 2546) นอกจากนี้ งานวิจัยของยศ สันตสมบัติ (2544: 200) ได้ข้อสรุปว่า การจะทำให้ชุมชนเกิดความ

เข้มแข็งยั่งยืนได้นั้น ชุมชนจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยการสืบทอดภูมิปัญญาเดิมและปรับประยุกต์ให้เข้ากับวิทยาการสมัยใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของยุคสมัยได้อย่างแท้จริง

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่องหนึ่งในชุดโครงการวิจัยชุมชนของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ซึ่งเลือกพื้นที่ศึกษาที่อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเน้นศึกษาที่ด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอปราณบุรี เพราะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนปราณบุรีเกิดความเข้มแข็งได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทั่วไปของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544: 99-113) พบว่า มีอยู่หลายด้านที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ด้านอุปกรณ์ทำมาหากินและเครื่องมือสอย ดังจะเห็นได้จากการประดิษฐ์ลอบดักปลา แร้วตกปูทะเล รถไถอเนกประสงค์ เครื่องมือตีเหล็ก และเครื่องจักสานไม้ไผ่และหวาย สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอปราณบุรี (ไทยคำบลด, 2548) พบว่า มีภูมิปัญญาที่แสดงออกมาในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน เช่น อาหารแปรรูป เครื่องดื่ม เครื่องใช้และเครื่องประดับตกแต่ง ผลิตภัณฑ์ศิลปะประดิษฐ์ ผลิตภัณฑ์ผ้า ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และผลิตภัณฑ์จากกระดาษใยสับปะรด

อย่างไรก็ตาม จากการลงสำรวจพื้นที่ในอำเภอปราณบุรี ผู้วิจัยพบว่า “วงกลองยาว” เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทหนึ่งที่มีความน่าสนใจที่จะศึกษา เนื่องจากเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งตั้งเป็นวงที่มีชื่อว่า “วง 5 ผู้เฒ่า” โดยวงกลองยาวดังกล่าวนี้เป็นภูมิปัญญาที่มีความเก่าแก่ มีชื่อเสียง และที่สำคัญคือ มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง

จากสถานการณ์ปัญหาของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวมาในตอนต้น ประกอบกับองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 58) ซึ่งพบว่า มักเป็นการศึกษาที่ยึดติดอยู่กับความรู้เชิงเทคนิค มากกว่าความสนใจภูมิปัญญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบคิด ดังนั้น ผู้วิจัยมองว่า จำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านวงกลองยาวของอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์โดยมุ่งศึกษาถึงระบบคิด หรือ “ฐานคิด” ที่อยู่เบื้องหลังของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการภูมิปัญญาและสาเหตุสำคัญของการถ่ายทอด ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังศึกษาถึงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว ซึ่งสุดท้ายแล้ว

ผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบต่างๆ ที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปให้ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอปรางบุรีให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.2.2 เพื่อศึกษาฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.2.3 เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.2.4 เพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.3 นิยามศัพท์

1.3.1 ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกหลักของ “วง 5 ผู้เฒ่า” ซึ่งเป็นวงกลองยาวในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความชำนาญความสามารถในภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องวงกลองยาว และถ่ายทอดเรื่องวงกลองยาวสู่คนรุ่นหลัง

1.3.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว หมายถึง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องวงกลองยาวของกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เข้าสู่กระบวนการการถ่ายทอดหรือการเรียนรู้จากฝ่ายหนึ่งไปสู่อีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ รวมถึงมีความสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้

ในกระบวนการการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว ประกอบด้วย

1.3.2.1 ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด หมายถึง บุคคลที่อยู่ในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว โดยผู้ถ่ายทอดนั้นคือ ปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งนี้ รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดอาจปรากฏในกรอบกว้าง คือ ระหว่างปราชญ์ชาวบ้านในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว และลูกหลาน หรือระหว่างปราชญ์ชาวบ้าน และลูกศิษย์นักเรียน เพื่อนบ้าน และคนในชุมชน โดยพิจารณารวมถึงอายุของฝ่ายผู้รับการถ่ายทอดด้วย

1.3.2.2 วิธีการถ่ายทอด หมายถึง วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การลงมือฝึก

ปฏิบัติจริง การสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง การบรรยายบอกเล่า การศึกษาด้วยตนเองผ่านการสังเกต (ครูพักลักจำ) และสื่อที่นำมาใช้ในการถ่ายทอด

1.3.2.3 เนื้อหาในการถ่ายทอด หมายถึง เนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาวงกลองยาวที่อยู่ในกระบวนการถ่ายทอด เช่น ความรู้ ทักษะ และขั้นตอนการผลิต

1.3.2.4 ระดับของเนื้อหาที่ถ่ายทอด หมายถึง ระดับของเนื้อหาที่อยู่ในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว แบ่งเป็นองค์ความรู้ในระดับเทคนิค องค์ความรู้ในระดับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร องค์ความรู้ในระดับความเชื่อพิธีกรรม และองค์ความรู้ในระดับวิถีคิด

1.3.2.5 การประเมินผลการถ่ายทอด หมายถึง การตรวจสอบว่า ผู้รับการถ่ายทอดมีความรู้ ความเข้าใจและความสามารถเกี่ยวกับภูมิปัญญาวงกลองยาวหรือไม่อย่างไร ซึ่งการตรวจสอบนั้นทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การวิเคราะห์ และการสอบถาม

1.3.2.6 ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอด หมายถึง ปัญหาและอุปสรรคที่ปราชญ์ชาวบ้านพบจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว เช่น ปัญหาเกี่ยวกับตัวปราชญ์ชาวบ้าน ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้รับการถ่ายทอด และปัญหาเกี่ยวกับสื่อหรืออุปกรณ์ในการถ่ายทอด

1.3.3 ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว หมายถึง พื้นฐานความคิด ความรู้ และความเชื่อของปราชญ์ชาวบ้านที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา และสาเหตุของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว เช่น คุณค่าของวงกลองยาว เป้าหมายของการถ่ายทอดภูมิปัญญา และความเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาวงกลองยาวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ

1.3.4 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานในด้านประวัติของปราชญ์ชาวบ้าน ประวัติของวงกลองยาวและการถ่ายทอดของวง 5 ผู้เฒ่า

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัยและกลุ่มที่ศึกษา และขอบเขตด้านเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มที่ศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเจาะลึกกับปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่ในวงกลองยาว ซึ่งตั้งชื่อวงว่า “วง 5 ผู้เฒ่า” ประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 5 คน ที่อยู่ในตำบลหนองตาแต้ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญา (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543; ถวัลย์ มาศจรัส, 2546; สามารถ จันทร์สุรย์, 2536; อมรา พงศาพิชญ์, 2541; เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (จิตกานต์ จินารักษ์, 2551; ปริวิทย์ ไททยาชีวะ, 2551; ปัทมา สมพงษ์, 2551; พระมหาเมธา กำไล, 2547; พันทิพา มาลา, พรทิพย์ วีระสวัสดิ์ และลำยอง ปลั่งกลาง, 2552; ยศ สันตสมบัติ, 2544; รังสรรค์ บัวทอง, 2547; วราลี ศรีทอง, 2544; สิริพันธ์ รุ่งวิชานวิวัฒน์ และอัครดาภิรม หมดสู, 2552; อธิคม ปัทมาคม, 2547; อรุณลักษณ์ รัตนพันธุ์, 2551) มาสร้างเป็นขอบเขตของเนื้อหาหลักในงานวิจัยนี้ ดังนี้

1.4.2.1 การศึกษาเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว” มีขอบเขตเนื้อหาของ การศึกษาประกอบด้วย 1) ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด 2) วิธีการถ่ายทอด 3) เนื้อหา และระดับของเนื้อหาที่ถ่ายทอด 4) การประเมินผลการถ่ายทอด และ 5) ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอด

1.4.2.2 การศึกษาเรื่อง “ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพื้นฐานทางความรู้ ความคิด และความเชื่อของปราชญ์ชาวบ้านที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับ

1.5.1 ทำให้ได้ฐานข้อมูลชุมชนเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว ในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.5.2 ทำให้เข้าใจฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.5.3 ทำให้เข้าใจการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.5.4 ทำให้ได้ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางมุนี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยศึกษากับกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านวงกลองยาว (วง 5 ผู้เต่า) ในตำบลหนองตาเตี้ย อำเภอปรางมุนี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดังนั้นจึงอาจมีข้อจำกัดในการนำไปอธิบายในบริบทอื่นที่มีความแตกต่างไปจากงานวิจัยนี้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการศึกษาและการวิเคราะห์/อภิปรายผลการวิจัย สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้แบ่งเป็นหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย

2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญาไทย

2.1.2 ประเภทของภูมิปัญญาไทย

2.1.3 ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย

2.2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

2.2.1 แนวคิดทฤษฎีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

2.2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย

2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญาไทย

จากการศึกษาความหมายของภูมิปัญญาไทย พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้เรียกคำศัพท์ดังกล่าวนี้หลากหลาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม แต่ละคำนั้นมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอต่อไปนี้

เสรี พงศ์พิศ (2545 อ้างถึงใน ปราณี ดันตยานุบุตร, 2551: 3) ให้ความหมายไว้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิด วิเคราะห์ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเอง จนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเองที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหของการดำรงชีวิต

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544: 42) อธิบายว่าภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพ ในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้น

ตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่
 ลิงแควลุ่มอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือ
 แก้ปัญหาได้ ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้ง
 ภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่
 หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2541 อ้างถึงใน ปราณี ดันตยานุบุตร, 2551: 4) มองว่า ภูมิปัญญา
 ชาวบ้าน หมายถึง วิธีการจัดการ วิธีการชี้นำ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นหรือ
 ในกลุ่มชน ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนสั่งสมออกมาขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ ผนวกด้วย
 ญาณทัศนะ (ความเฉียบคมในการหยั่งเห็น หยั่งรู้ ที่ลุ่มลึกกว่าวิสัยทัศน์) เป็นรากฐาน...รากเหง้า
 ของภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงมักเกี่ยวเนื่องกับการนำสภาวะตามธรรมชาติที่อยู่ในวิสัยที่จะจัดการได้
 หรือภาวะที่เกิดจากการกระทำ การเสาะสร้างของคนรุ่นก่อนๆ มาปรับเปลี่ยนให้เกื้อกูลแก่การดำรง
 ชีพขั้นพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยาบำบัดโรคภัยไข้
 เจ็บ แล้วภูมิปัญญาเหล่านั้นค่อย ๆ แยกหน่อต่อยอดเป็นภูมิปัญญาเพื่อจรรโลงจิตใจ เป็นเครื่อง
 ประเทืองอารมณ์ อันได้แก่ ภูมิปัญญาประเภทงานช่างฝีมือและศิลปกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนภูมิ
 ปัญญา อันเป็นปทัสฐานที่ยึดถือว่าเป็นความดี ความงาม ตามคติชนหรือคตินาชาวบ้าน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 อ้างถึงใน ปราณี ดันตยานุบุตร, 2551: 5) ให้
 ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของ
 คนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรองร ประยุกต์ พัฒนา
 และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับ
 สภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย.....ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่นอก
 งามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิต
 ของคนไทย

สุดท้ายนี้ สามารถ จันทร์สุรย์ (2536: 146) อธิบายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular
 wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หมายถึง พื้นเพรากฐานความรอบรู้ของชาวบ้าน
 หรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันมา ทั้งทางตรงคือประสบการณ์
 ด้วยตนเอง และทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้สะสมที่สืบต่อกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่ง
 ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองและนำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา
 เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งในแง่มุมมองที่กว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดย
 อาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้เหมาะสมกับกาลสมัย

กล่าวโดยสรุป จากนิยามของคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ว่า คำว่า ภูมิปัญญาอาจปรากฏออกมาทั้งในรูปของคำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของการใช้คำนั้นๆ เช่น หากภูมิปัญญาเกิดขึ้นในระดับปัจเจกบุคคลจะเรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน และในกรณีที่ภูมิปัญญาชาวบ้านมีการแพร่หลายในท้องถิ่น จึงจะเรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือหากจะกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ขยายครอบคลุมไปทั้งชาติก็จะเรียกว่า ภูมิปัญญาไทย สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอเน้นใช้คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าเป็นภูมิปัญญาของวงกลองยาว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

และจากนิยามต่างๆ ที่ได้กล่าวมาซึ่งศึกษาเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยขอสรุปว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นฐานความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความสามารถ หรือกล่าวได้ว่าเป็น องค์ความรู้ของคนในท้องถิ่นที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันรวมถึงการนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิต โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ผ่านบุคคลอื่น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ

2.1.2 ประเภทของภูมิปัญญาไทย

ผู้วิจัยพบว่า มีเกณฑ์ในการจัดแบ่งประเภทภูมิปัญญาไทยที่หลากหลายซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองหรือวัตถุประสงค์ของนักวิชาการแต่ละท่าน ดังนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544: 45-46) ได้กำหนดประเภทของภูมิปัญญาเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาเรื่อง “ภูมิปัญญาสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย” ไว้ 4 ลักษณะ ได้แก่

- 1) ความเชื่อและโลกทัศน์ ที่บ่งบอกลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ เหนือธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน
- 2) วิธีการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา การปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม และกระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
- 3) ศิลปหัตถกรรมและประดิษฐกรรม ในรูปเครื่องมือ ของใช้ ศิลปวัตถุ ที่มีแรงบันดาลใจจากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ตามพื้นภูมิที่หลากหลยระหว่างภูมิภาค
- 4) กระบวนการและพฤติกรรมกรเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา ประสบการณ์ การให้การศึกษาอบรมและการแก้ปัญหา ตามพื้นฐานวัฒนธรรมและปรัชญาของชาวบ้าน

พิทยา สายหู (2534 อ้างถึงใน ปราณี ดันตยานุตร, 2551: 8) ได้อธิบายว่า ภูมิปัญญาของมนุษย์ในระดับบุคคลหรือกลุ่มประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

- 1) ส่วนที่เป็นประสบการณ์โดยตรงของชีวิตผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งเอง
- 2) ส่วนที่ได้รับมาจากความรู้ความคิดของผู้อื่น จากประสบการณ์ของบุคคลหรือกลุ่มอื่น
- 3) ส่วนที่ตนสังเคราะห์ขึ้นใหม่ จากประสบการณ์ของตัวเองและจากคำบอกเล่าสั่งสอนของผู้อื่น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 อ้างถึงใน ปราณี ดันตยานบุตร, 2551: 11-13) ได้กำหนดขอบข่ายของครุภูมิปัญญาไทยไว้ 9 ด้าน เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ที่เป็นผู้สร้างเสริมทุนภูมิปัญญาชาติอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน สำหรับประเภทของครุภูมิปัญญาไทย ได้แก่

1) ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาพการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร

2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม

3) ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการ ป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน

4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน

5) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

6) ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การเล่นพื้นบ้าน และ นันทนาการ

7) ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา วรรณกรรมท้องถิ่น และการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

8) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณี ข้าว

9) ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยา ให้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

สุดท้ายนี้ ภูมิปัญญาไทยอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ (ปราณี ต้นตยานุบุตร, 2551: 15) ได้แก่

1) ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ และปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

2) ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ

นอกจากนี้ ยศ สันตสมบัติ (2544) ได้แบ่งแยกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ระดับ ดังนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับองค์ความรู้

หมายถึง ภูมิปัญญาในส่วนที่เป็นพื้นฐานที่สุด หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “ความรู้เชิงเทคนิค” เช่น พืชชนิดใดบ้างที่กินได้ อะไรกินไม่ได้ พืชและสัตว์แต่ละชนิดมีคุณและโทษอย่างไร พืชชนิดใดบ้างที่เป็นยา แก้อะไรได้

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร

หมายถึง องค์ความรู้ที่มีความซับซ้อนและพัฒนาขึ้นมาจากความรู้เชิงเทคนิค เช่น วิธีการคัดเลือกผืนป่าเพื่อตัดฟัน โคนเผา การพิจารณาคุณสมบัติของดิน การคัดเลือกและเก็บรักษาสายพันธุ์พืชสำคัญ องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างระบบการจัดการน้ำ การทำเหมืองฝาย การท่อน้ำและ

ควบคุมน้ำ และการพัฒนารูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมและองค์กรเพื่อจัดการการผลิต ซึ่งอาจออกมาในรูปแบบของคณะกรรมการ

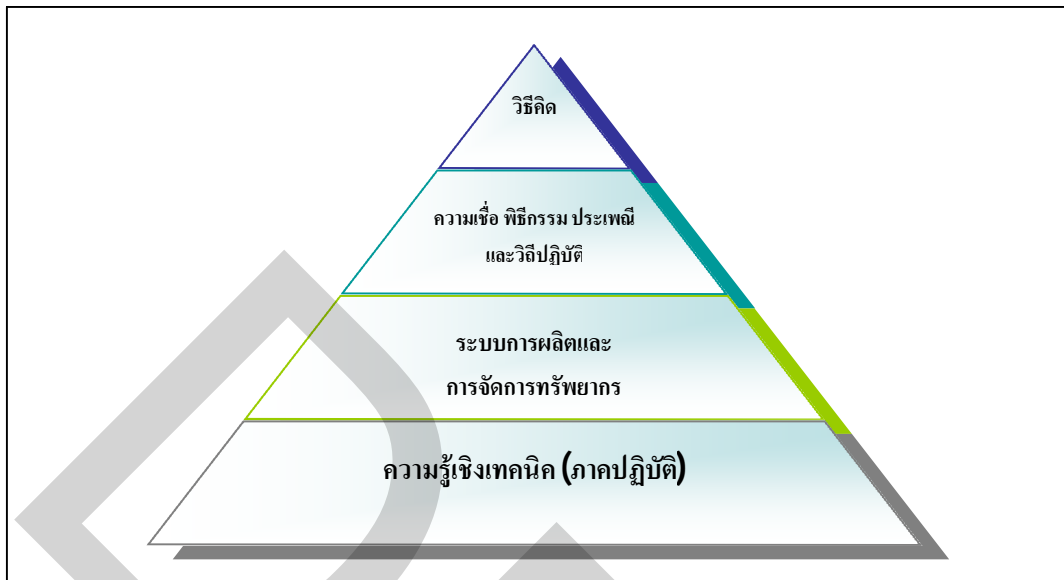
3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติ

การสร้างระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนจะทำให้เกิดความจำเป็นในการที่จะต้องออกกฎระเบียบเพื่อให้เป็นแบบแผนและบรรทัดฐานร่วมกันของชุมชน โดยปกติแล้วการแสดงออกของอำนาจจะออกมาในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม และการสร้างจารีตประเพณี เช่น ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่า ได้ก่อให้เกิดประเพณีการใช้ป่าอย่างอ่อนน้อมยำเกรงและตระหนักถึงบุญคุณของป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในป่า ความเชื่อเหล่านี้ได้ตกผลึกและพัฒนากลายเป็นพื้นฐานทางศีลธรรมของชุมชน

4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับวิถีคิด

ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเมื่อผ่านกาลเวลามาหลายชั่วอายุคนจะตกผลึกกลายเป็นวิถีคิดและแสดงออกมาในรูปของระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น ภาษิตของชาวปกากะญอที่กล่าวว่า “ป่าอยู่ คนอยู่ ป่าไม่อยู่ คนอยู่ไม่ได้” และ “นกเงือกตายหนึ่งตัว ต้นไทรเจ็ดต้นเจียบเหงา ชะนีตายหนึ่งตัว เจ็ดป่าวังเวง” หรือในประเพณีของชาวปกากะญอที่มีการนำสายสะดือของเด็กทารกแรกเกิดห่อผ้าแล้วใส่ในกระบอกไม้ไผ่นำไปวางไว้บนต้นไม้ใหญ่บริเวณพื้นที่ชายขอบของป่าใกล้หมู่บ้าน โดยมีความเชื่อว่า “ขวัญ” ของเด็กจะอยู่กับต้นไม้ จึงไม่อนุญาตให้ใครตัดต้นไม้ต้นนั้น ความเชื่อดังกล่าวถือได้ว่าเป็นวิธีการที่แยบยลและชาญฉลาดในการปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาป่า และสร้างความผูกพันทางจิตวิญญาณระหว่างคนและธรรมชาติไปยังลูกหลานต่อไป

การแบ่งภูมิปัญญาตามระดับต่างๆ ที่ได้กล่าวมานี้สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 การแบ่งประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็นระดับต่างๆ

กล่าวโดยสรุป การศึกษาประเภทของภูมิปัญญาไทยตามเกณฑ์ต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงลักษณะของภูมิปัญญาไทยได้มากขึ้นว่า ภูมิปัญญาไทยนั้นมีทั้งที่เป็นรูปธรรมหรือวัตถุสิ่งของ และนามธรรม เช่น ความคิด ความเชื่อ รวมถึงสามารถแสดงออกมาได้ในรูปแบบของศิลปะการแสดง และดนตรี ดังเช่นภูมิปัญญาวงกลองยาวในงานวิจัยนี้

ที่สำคัญคือ ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต มีกระบวนการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลัง และสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ตรง ประสบการณ์ของบุคคลอื่น และจากการสังเคราะห์ขึ้นใหม่จากประสบการณ์ของตนเองและบุคคลอื่น ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำแนวคิดดังกล่าวนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาในงานวิจัยนี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดในการแบ่งประเภทหรือระดับของภูมิปัญญาเหล่านี้อันได้แก่ องค์ความรู้ในระดับเทคนิค องค์ความรู้ในระดับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร องค์ความรู้ในระดับความเชื่อพิธีกรรม และองค์ความรู้ในระดับวิธีคิด มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาเนื้อหาของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวในงานวิจัยนี้ว่า ปัจจุบันมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวอยู่ในระดับใดบ้างและมีเนื้อหาในการถ่ายทอดของแต่ละระดับอย่างไร

2.1.3 ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย

หลักการดำรงชีวิตของชาวบ้านนั้นจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันอย่างได้คุณภาพทั้งระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในรูปแบบต่างๆ ได้ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2539 อ้างถึงใน ปราณี ตันตยานบุตร, 2551: 13-15) ดังนี้

2.1.3.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน

หมายถึง ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านในชุมชน ความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในด้านจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีตามที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนมา เช่น ลูกควรปฏิบัติอย่างไรกับพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ ยังมีกฎเกณฑ์เป็นข้อปฏิบัติและข้อห้ามอย่างชัดเจน รวมถึงมีการแสดงออกทางประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมต่างๆ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น

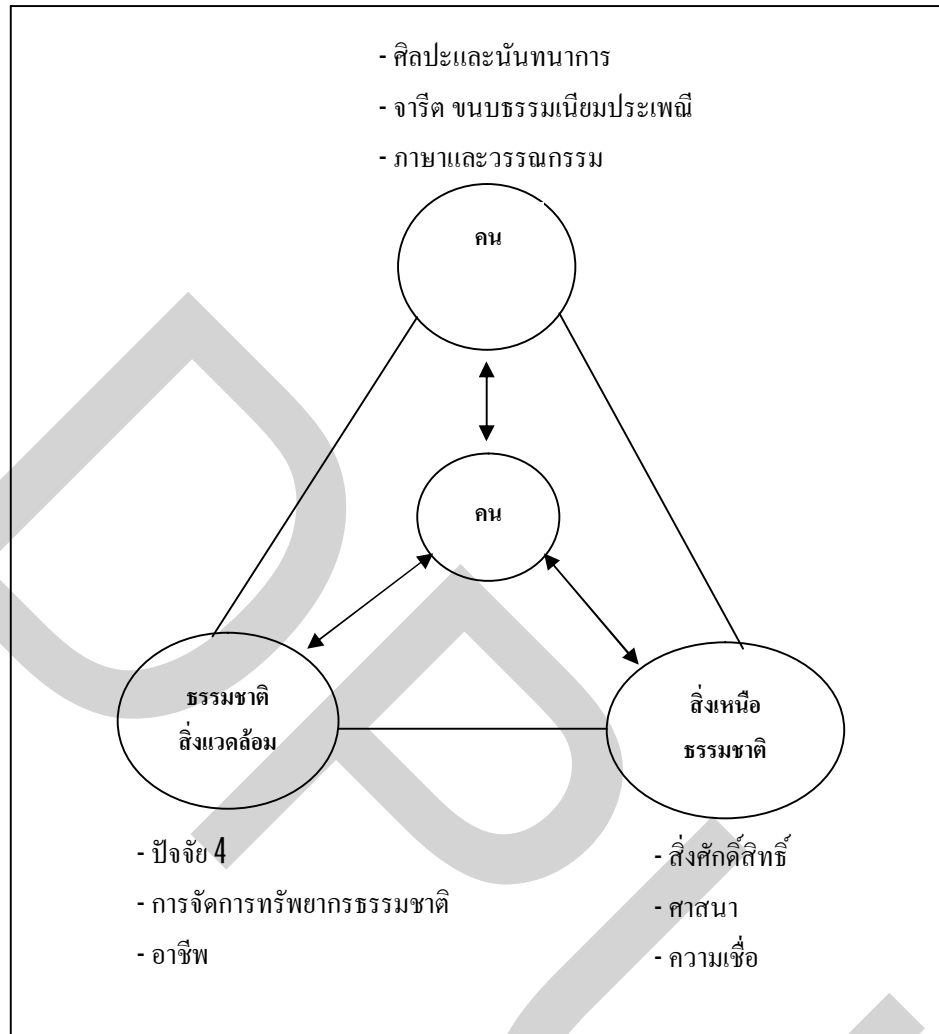
2.1.3.2 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ได้ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาในหลายด้าน เช่น การพึ่งพาอาศัยธรรมชาติตั้งแต่อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค หรือกล่าวได้ว่า ปัจจัยสี่ของชาวบ้านนั้นเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ นอกจากนี้ ชาวบ้านยังให้เคารพธรรมชาติ โดยเชื่อว่ามีเทพเจ้าสถิตอยู่ในสถานที่ทุกแห่ง ดังนั้น หากจะทำอะไรจึงต้องขออนุญาตด้วยความเคารพ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาการรู้จักคุณของธรรมชาติ ดังเช่น งานบุญพิธีที่เกี่ยวกับข้าว ดิน น้ำ ป่า เขา รวมถึงสัตว์ บ้านเรือน และเครื่องใช้ต่างๆ

2.1.3.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ชาวบ้านรู้ว่ามีมนุษย์เป็นเพียงส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่งของจักรวาล ซึ่งเต็มไปด้วยความเร้นลับ มีพลังและอำนาจที่ไม่อาจอธิบายได้ รวมถึงปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้องและผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้น ภูมิปัญญาที่แสดงออกมาจึงปรากฏในรูปแบบของการทำบุญและรำลึกถึงสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จนทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญาไทยในด้านต่างๆ นั้นสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ห่อภิปรายฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว เพื่อสะท้อนว่าปราชญ์ชาวบ้านมีฐานคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เกิดระหว่างคนกับคน คนกับชนวนชาติ และคนกับสิ่งเหนือชนวนชาติในภูมิปัญญาวงกลองยาวอย่างไร

2.2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

2.2.1 แนวคิดทฤษฎีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

เนื่องจาก “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม หรือกล่าวได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้าน (ปราณี ดันตยานุบุตร, 2551: 18) ดังนั้น ก่อนที่จะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission Theory) ซึ่งเป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพบว่า มีนักวิชาการได้อธิบายไว้ดังนี้

งามพิศ สัตย์สงวน (2543: 32) อธิบายว่า วัฒนธรรมจะถูกถ่ายทอดจากคนในชั่วชีวิตหนึ่งไปยังคนในอีกรุ่นหนึ่ง การถ่ายทอดวัฒนธรรมอาจทำได้โดยคำพูด การเขียน การวาดภาพ และอาจใช้วิธีอื่นๆ ที่เหมาะสมตามยุคสมัยของแต่ละสังคม เช่น ศิลาจารึกในสมัยโบราณทำให้ความคิดและความเชื่อถูกถ่ายทอดไปยังคนจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งได้ นอกจากนี้ การถ่ายทอดส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความไม่รู้ตัวได้ เช่น การที่เด็กสังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่แล้วเลียนแบบพฤติกรรมนั้นๆ

อมรา พงศาพิชญ์ (2541: 20-21) มองวัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีไช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ ดังนั้น ก็ย่อมจะหมายความว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ และจะต้องมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การที่พ่อแม่สอนลูกว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เช่น การสอนให้ลูกเคารพผู้อาวุโส การสอนให้ลูกทำอาหารไทย ดังนั้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมก็คือ การสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคม

ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่คนในสังคมสร้างขึ้นมา ซึ่งมีทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น ค่านิยม คนจะต้องเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ ผ่านการถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งที่เป็นการเรียนรู้ทางตรงและการเรียนรู้ทางอ้อม โดยการเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้วัฒนธรรมของสังคมถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด และย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งตลอดมาด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกันมา สำหรับวิธีการถ่ายทอดโดยมีเกณฑ์คือ อายุหรือช่วงวัยของผู้รับการถ่ายทอดนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 วิธี (สามารถ จันทรสุรีย์, 2536: 150-152) ได้แก่

1) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก

เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว กิจกรรมการถ่ายทอดจึงต้องมีความง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำตามตัวอย่าง การเล่นปริศนาคำทาย วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

2) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดจึงทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรง หรือบอกเล่าผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่นซึ่งจะมีขั้นตอน มีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษ ก็มีวิธีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

นอกจากนี้ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะออกมาในรูปของการบันเทิงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหา หรือคำร้องของบันเทิง เช่น ในคำร้องของลิเกและลำตัดของภาคกลาง โนราและหนังตะลุงของภาคใต้ หนังตะลุง (หนังประโมทัย) ของภาคอีสาน คำขอของภาคเหนือ คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีต่างๆ

โดยสรุปแล้ว ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบเป็นลายลักษณ์อักษร

สำหรับแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นมีลักษณะตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น คำร้องของบันเทิง หรือ การบอกเล่าโดยตรง ส่วนแบบเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ในอดีตพบว่ามีลักษณะเป็นการเขียนใส่ใบลานหรือสมุดข่อย แต่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่การสื่อสารและเทคโนโลยีมีความก้าวหน้า จึงทำให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านสื่อที่หลากหลายมากขึ้น เช่น หนังสือ เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์ อันทำให้สะดวกต่อผู้รับการถ่ายทอดได้มากขึ้น

เอกวิทย์ ฒ ถกลาง (2544: 110-117) อธิบายว่า การถ่ายทอดหรือการส่งต่อ (transmission) แก่คนรุ่นหลังนั้นมีหลายวิธี ได้แก่

- 1) การสาธิตวิธีการ
- 2) การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า (oral tradition) ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต
- 3) การสร้างองค์ความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร (literary tradition)

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของทุกภาคมักจะนิยมถ่ายทอดสองวิธีแรก คือ สาธิตวิธีการ และสอนเป็นวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปะหรือวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้งจึงจะใช้วิธี ลายลักษณ์อักษรในรูปของตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน ตำราโหราศาสตร์ ซึ่งขึ้นอยู่กับ ความสะดวกหรือเห็นว่าสอดคล้องกับพื้นฐานของชาวบ้าน การถ่ายทอดทั้งโดยวาจาและลาย ลายลักษณ์อักษรหรือการสาธิตนั้นสามารถที่จะปรับเปลี่ยนได้ตามเหตุปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนผู้ ที่ เป็นเจ้าของวัฒนธรรม

นอกจากนี้ “ครูพักลักจำ” ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีหนึ่งที่มีมาแต่โบราณ วิธีการนี้ หมายถึงการเรียนรู้แบบแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำดู ตามแบบอย่างที่เราสังเกตเห็นอยู่เรื่อยๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเองเมื่อสามารถทำได้จริง วิธีนี้หากดูอย่างผิวเผินอาจเป็นการลักขโมยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของคนอื่น อย่างไรก็ตามวิธีนี้เป็นวิถีธรรมชาติของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น ใน ชีวิตจริงของทุกคนจะมีพฤติกรรมครูพักลักจำอยู่ไม่มากนักน้อย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 อ้างถึงใน จิตินันต์ จินารักษ์, 2551: 7-8) กำหนดว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้และทักษะโดยทั่วไปนั้นมี 7 ส่วน ได้แก่

- 1) บุคลากร (ผู้ถ่ายทอด) ถือเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นตัวกลางที่นำความรู้ มาสู่ผู้รับการถ่ายทอด
- 2) สื่อ เป็นเครื่องช่วยในการถ่ายทอดความรู้ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยทั่วไปสื่อมีหลายประเภท เช่น เอกสาร วัสดุและอุปกรณ์ ผู้ถ่ายทอดจำเป็นต้องเห็นความสำคัญ และความจำเป็นที่ต้องใช้สื่อประกอบ
- 3) กิจกรรม (วิธีการ) เป็นการนำความรู้ไปยังผู้รับการถ่ายทอด
- 4) อาคารสถานที่ ผู้ถ่ายทอดควรเลือกอาคารหรือพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ ถ่ายทอด
- 5) เนื้อหา เนื้อหาที่ถ่ายทอดอาจเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
- 6) บรรยากาศ (สภาพแวดล้อม) ผู้ถ่ายทอดควรเลือกให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับ การถ่ายทอด

7) การประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการตรวจสอบผลสำเร็จ

ถวัลย์ มาศจรัส (2546: 94-95) อธิบายว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย เป็นแนวทางหนึ่งของการ ดำรงรักษาภูมิปัญญาไทย ซึ่งหมายถึง การนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่กระบวนการศึกษาและ กระบวนการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังค่านิยมในความเป็นไทย เพื่อให้คนไทยเกิดความเข้าใจ ตระหนักใน คุณค่าของภูมิปัญญาไทย และสามารถนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับ ยุคสมัย สำหรับกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยให้ดำรงอยู่ มีกิจกรรมหลัก ดังนี้

- 1) กิจกรรมการศึกษา ค้นคว้า วิจัย วิเคราะห์ และสังเคราะห์เนื้อหาสาระของภูมิปัญญาไทย ที่มีคุณค่าเหมาะสมแก่การถ่ายทอด
- 2) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย รูปแบบและวิธีการอันหลากหลายแก่ ผู้เรียน รวมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
- 3) กิจกรรมรณรงค์เพื่อให้สถานศึกษาในท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาอื่นๆ เกิดความตระหนักและร่วมกันจัดกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย
- 4) กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคล สถานที่ หรือหน่วยงานที่ดำเนินการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย จนเป็นที่ประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของสังคม
- 5) กิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ วิธีการ และผลการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย เพื่อเป็นความรู้และแนวทางแก่คนทั่วไป

สำหรับกิจกรรมที่มีส่วนช่วยในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความต่อเนื่องไปได้ นั้นพบว่า มี 2 โครงการที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ งานศิลปาชีพ และโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ โอท็อป ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ไพฑูริย์ พงศบุตร, 2549: 188-192)

1) งานศิลปาชีพ เป็นงานที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงริเริ่มขึ้นเพื่อสนับสนุนให้ชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ได้พัฒนาฝีมือของตนในการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยจัดหาผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้และให้การฝึกอบรม รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็น และการหาตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้ด้วย ในขั้นแรก ทรงดำเนินงานเป็นโครงการทดลองส่งเสริมให้ราษฎรในท้องถิ่นต่างๆ ที่เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมได้ประดิษฐ์สินค้าหัตถกรรมที่แสดงฝีมือของท้องถิ่นออกจำหน่าย ต่อมาเมื่อการดำเนินงานได้ผลดีมากขึ้นตามลำดับ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเป็นมูลนิธิขึ้นเมื่อพ.ศ. 2519 พระราชทานชื่อว่า มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อพ.ศ. 2531

งานที่สำคัญของมูลนิธิฯ คือ การดูแลศูนย์ศิลปาชีพที่จัดตั้งขึ้นในภาคต่างๆ ซึ่งศูนย์ศิลปาชีพแต่ละแห่งมีหน้าที่ส่งเสริมให้ราษฎรในท้องถิ่นพัฒนาการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น เพื่อสามารถหาตลาดจำหน่ายได้ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพที่สำคัญบางอย่างเป็นศิลปะที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม แต่นำมาปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นทั้งในด้านการออกแบบและการผลิต เช่น การทอผ้าฝ้ายและผ้าไหม การจักสานไม้ไผ่ หวายและย่านลิเภา ผลิตภัณฑ์บางอย่างเป็นศิลปะที่คิดหรือประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เช่น การใช้ปีกแมลงทับตกแต่งงานทอ และงานจักสานที่เพิ่มความงดงามของผลิตภัณฑ์มากขึ้น

2) โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ โอท็อป OTOP (One Tambon One Product) เป็นโครงการของรัฐบาลที่ส่งเสริมการผลิตสินค้าซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้จำหน่ายและแพร่หลายในท้องถิ่น

โครงการนี้ได้แนวความคิดมาจากการส่งเสริมการผลิตสินค้าพื้นเมืองในประเทศญี่ปุ่น ซึ่ง นายฮิโรฮิโกะ อิระมะสึ เป็นผู้ริเริ่มขึ้นที่จังหวัดโออิตะ บนเกาะคิวชู หลังจากเกษียณอายุในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว ทั้งนี้ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้เห็นว่าโครงการนี้น่าจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของชนบท เนื่องจากคนไทยมีฝีมือในการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านมาเป็นเวลานานแล้ว ดังนั้นเมื่อได้มีโอกาสไปประเทศญี่ปุ่นในพ.ศ.2544 จึงได้ถือโอกาสเยี่ยมชมโครงการนี้ และเมื่อเดินทางกลับมาแล้ว จึงได้สั่งการให้มีการจัดทำโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ขึ้น ภายใต้การดูแลของกระทรวงพาณิชย์ งานหลักของโครงการนี้ คือ การให้ความช่วยเหลือด้านการผลิต และการหาตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของชุมชนต่างๆ ทั่วทั้งประเทศ โดยการพัฒนาคุณภาพของสินค้าให้ได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ มีการจัดงานแสดงสินค้าเป็นครั้งคราวให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าชมและซื้อ นับได้ว่าโครงการนี้ได้ช่วยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีโอกาสพัฒนาและขยายตัวได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยที่ได้มาใช้ในการทำความเข้าใจและวางกรอบแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว กล่าวคือ จะนำมาใช้ในการศึกษาว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวนั้นมีผู้รับการถ่ายทอดเป็นใคร มีวิธีการถ่ายทอดอย่างไร เช่น เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีทั้งการสาธิตวิธีการ การบอกเล่า การสอน และครูพักลักจำ รวมถึงมีการประเมินผลผู้รับการถ่ายทอดอย่างไร

2.2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

ก่อนที่จะกล่าวถึงงานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั่วไปของภูมิปัญญาไทยที่ผ่านมา ซึ่ง อมรา พงศาพิชญ์ (2545) ได้อธิบายว่า งานวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นการมุ่งศึกษาภูมิปัญญาไทยดังปรากฏในหนังสือชุดความคิดและภูมิปัญญาไทยของสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกข้อมูลไว้เป็นความรู้และเป็นหลักฐาน โดยมีการดำเนินการทั้งในลักษณะของการบันทึกหลักฐานอย่างเดียวและการบันทึกเชิงชื่นชมและเชิดชูตัวอย่างของการบันทึกเรื่องภูมิปัญญาเฉพาะเรื่อง

กลุ่มที่สอง คือ การสังเคราะห์ภูมิปัญญาเรื่องข้าวของคนไทย ดังปรากฏในศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษชื่อ "ข้าวไพร่-ข้าวเจ้าของชาวสยาม" ซึ่งพิมพ์ในปีพ.ศ.2531 มีสุจิตต์ วงษ์เทศเป็นบรรณาธิการ โดยเป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับข้าวกับคนไทยในสมัยต่างๆ และนำเสนอเรื่อง "ข้าวกับวิถีชีวิตไทย" จัดพิมพ์ในปีพ.ศ.2536 ซึ่งเป็นการนำเสนอมุมมองวัฒนธรรมด้านต่างๆ รวมถึงเรื่องการจัดระเบียบทางสังคม ภาษา เพลงพื้นบ้าน ประเพณี พิธีกรรม และคติชาวบ้าน ฯลฯ

กลุ่มที่สาม เป็นความร่วมมือของมูลนิธิภูมิปัญญา กับมูลนิธิหมู่บ้าน ในการรวบรวมบทความเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท โดยเสนอทั้งแนวคิดทั่วไปและแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาพยาบาล การประยุกต์ใช้วิถีชาวบ้านในการพัฒนาด้านเกษตร วิธีการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติแบบดั้งเดิม แนวทางการจัดการและบริหารทรัพยากรแบบเดิม การศึกษาเรื่องศักยภาพหมู่บ้านไทย และการสร้างเครือข่ายชาวบ้าน

โดยรวมแล้ว ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประชาชนได้เริ่มหันมาสนใจและเล็งเห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น แต่ความสนใจมักเน้นไปที่การศึกษาภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นความรู้เชิงเทคนิค เช่น ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้าน หรือ การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งเป็นเพียงความรู้ระดับฐานล่างของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น จึงควรที่จะขยายกรอบแนวคิดในการศึกษาให้กว้างออกไปนอกเหนือจากเรื่องความรู้เชิงเทคนิค (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 58)

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย พบว่า ที่ผ่านมามีการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกในประเด็นกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์ ถาวร การทำตุ้งล้านนาของช่างพื้นเมืองเชียงใหม่ การทำเครื่องทองลงหินที่จังหวัดนครราชสีมา ศิลปะการแสดงลิเกที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วงปี่พาทย์มอญที่จังหวัดสุพรรณบุรี การแพทย์แผนไทยที่จังหวัดปัตตานี ดนตรีไทยระดับโรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพฯ โดยปราชญ์ชาวบ้าน ผลิตภัณฑ์จากกล้วยที่จังหวัดกำแพงเพชร ผ้าไหมที่อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และการผลิตเครื่องปั้นดินเผาและอาหารที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (จิตติกันต์ จินารักษ์, 2551; ปริวิทย์ ไททยาชีวะ, 2551; ปัทมา สมพงษ์, 2551; พระมหาเมธาคำไพล, 2547; พันทิพา มาลา, พรทิพย์ วีระสวัสดิ์ และถ้ายอง ปลั่งกลาง, 2552; รังสรรค์ บัวทอง, 2547; วราลี ศรีทอง, 2544; สิริพันธ์ รุ่งวิชานวิวัฒน์ และอับดุลหาริม หมัดสุ, 2552; อธิคม ปัทมาคม, 2547; อรุณดิถีรัตน์ รัตนพันธุ์, 2551) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลออกมาเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) การถ่ายทอดภูมิปัญญาส่วนใหญ่เน้นเกิดขึ้นในครอบครัว กล่าวคือ หัวหน้าครอบครัว พ่อแม่ บรรพบุรุษ หรือ ปู่ย่าตายายมีบทบาทสำคัญในการผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา ส่วนผู้รับการ

ถ่ายทอด คือ ลูกและหลาน นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างครู หรือ ประชาชนชาวบ้าน และลูกศิษย์ รวมไปถึงเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน

2) เนื้อหาในการถ่ายทอดนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงขั้นตอน หรือกระบวนการของภูมิปัญญานั้นๆ

3) วิธีการถ่ายทอดเป็นในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เป็นการบอกเล่าโดยตรง และเป็น การถ่ายทอดผ่านวิธีการสาธิต การสอนให้ดูเป็นตัวอย่าง หลังจากนั้นจึงให้ผู้รับการถ่ายทอดลงมือปฏิบัติ ทำด้วยตัวเองตามแบบอย่าง นอกจากนี้ ยังให้ผู้รับการถ่ายทอดฝึกฝนทักษะทางภูมิปัญญาโดยการ สอนตั้งแต่เรื่องที่ย่างไปจนถึงเรื่องยากตามลำดับ หรือกล่าวได้ว่าการพิจารณาเนื้อหาและวิธีการ ถ่ายทอดให้เหมาะสมกับผู้เรียน ประเด็นสำคัญที่พบประการหนึ่ง คือ ผู้รับการถ่ายทอดอาจใช้ วิธีการเรียนรู้ด้วยตัวเองผ่านการสังเกต หรือเรียกว่าเป็นวิธีการแบบ “ครูพักลักจำ”

4) สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดนั้น พบว่า ตัวผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นเป็นสื่อบุคคลที่เป็น ศูนย์กลางของการถ่ายทอด นอกจากนี้ ยังมีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่นำมาใช้ประกอบในการสาธิต

5) การประเมินผล พบว่า ผู้ถ่ายทอดจะประเมินผลความรู้ ทักษะ ความชำนาญของผู้รับการ ถ่ายทอดผ่านการสังเกต การสอบถาม และการตรวจผลงาน นอกจากนี้ ยังมีการประเมินความรู้ ความสามารถของผู้เรียนก่อนเรียน เพื่อจัดหาเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดที่เหมาะสมกับผู้เรียน

6) เป้าหมายสำคัญของการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การมองว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอาชีพที่ จะทำให้ครอบครัวมีรายได้ ความต้องการที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเห็นถึงคุณค่าของ ภูมิปัญญาที่สะสมกันมา อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างคิดว่า การที่จะทำให้ภูมิปัญญาดำรงอยู่ได้นั้น จำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งในที่นี้หมายถึงการปรับให้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้

7) ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ ปัญหาด้านการขาดผู้รับการถ่ายทอด กล่าวคือ ไม่มีคนรุ่นใหม่ที่สนใจจะเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านผู้รับการ ถ่ายทอดไม่มีเวลา การขาดจิตวิทยาในการสอนซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมนักเรียนในขณะที่ สอนได้ และปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์

กล่าวโดยสรุป จากสถานภาพงานวิจัยทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ผู้วิจัยมองว่า จำเป็นที่ งานวิจัยชิ้นนี้จะต้องมุ่งศึกษาภูมิปัญญาที่นอกเหนือไปจากเรื่องทางเทคนิค นั่นคือ การศึกษาภูมิ ปัญญาท้องถิ่นในเชิงระบบการจัดการเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา รวมถึงระบบคิด หรือ “ฐาน คิด” ที่อยู่เบื้องหลังของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นเหตุผลสำคัญที่ส่งผลต่อการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอด สาเหตุหรือเป้าหมายของการ ถ่ายทอด คุณค่าของวงกลองยาว ความเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญา กับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและ

สังคม ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการภูมิปัญญาของท้องถิ่นซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมได้มากขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปที่ได้จากการงานวิจัยต่างๆ มาใช้เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูล กล่าวคือ การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยวานั้นจะประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ได้แก่ 1) ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด 2) วิธีการถ่ายทอด และ สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอด 3) เนื้อหาในการถ่ายทอด และระดับของเนื้อหาที่ถ่ายทอด 4) การประเมินผลการถ่ายทอด และ 5) ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอด

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการศึกษา เนื่องจากจะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกและมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบการสนทนากลุ่ม เป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเห็นว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มที่ศึกษาซึ่งที่มีคุณสมบัติพื้นฐานคล้ายกัน (homogeneous group) กล่าวคือ เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่ในวง 5 ผู้เฒ่าซึ่งมีประสบการณ์ร่วมกันมาหลายปี และยังเป็นวิธีที่ช่วยให้กลุ่มมีความรู้สึกมั่นใจในการพูดหรือแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นวิธีการเสริมในการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของข้อมูลด้วย

3.2 ขั้นตอนของการวิจัย

3.2.1 ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาอย่างเจาะจงที่อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ตามโครงการของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ที่ต้องการนำผลงานวิจัยไปใช้เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

3.2.2 ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ระหว่างวันที่ 25-26 ธันวาคม 2552 เพื่อหาข้อมูลที่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา นั่นคือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และที่สำคัญคือ ยังไม่ได้มีการศึกษาวิจัยมาก่อน โดยผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลจากปลัดและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลของตำบลต่างๆ ที่อยู่ในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมถึงคนในพื้นที่ พบว่า ในอำเภอนี้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นสินค้า OTOP เช่น ขนุนกรอบอบน้ำผึ้งของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองตาแต้ม ขนมปังชีสเชคไส้สับปะรดของตำบลนา้อย ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ก็ดี คนในท้องถิ่นได้แนะนำว่า ผู้วิจัยควรทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับวงกลองยาว ซึ่งเป็นการรวมตัวของปราชญ์ชาวบ้าน โดยตั้งชื่อว่า “วง 5 ผู้เฒ่า” ที่อยู่ในตำบลหนองตาแต้ม ทั้งนี้ เพราะ วงกลองยาวเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมานานประมาณ 20 ปีมาแล้ว นอกจากนี้ ยังเป็นวงที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ท้องถิ่นและต่างจังหวัด ดังเห็นได้จากการจัดแสดงวงกลองยาวในงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานบวชนาค งานแห่ขันหมาก และงานสงกรานต์ และพบว่า ยังมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นหลังด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ยังไม่มีการศึกษาวิจัยกับกลุ่มนี้มาก่อน ดังนั้น

ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ และเห็นว่ามีความจำเป็น คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มนี้

3.2.3 ผู้วิจัยกำหนดวันนัดหมายกับปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 5 คน ผ่านนายเลียง สินทร์พย์ ซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของวง 5 ผู้เฒ่า เพื่อเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม และใช้การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคลเป็นวิธีการเสริม สำหรับรายชื่อสมาชิกในวง 5 ผู้เฒ่าที่เก็บข้อมูล ได้แก่ นายเลียง สินทร์พย์ (หมู่ที่ 2 บ้านหนองตาเย็น) นายช่อม ชวัญอ่อน (ครูเป็ม) (หมู่ที่ 2 บ้านหนองตาเย็น) นายเชี่ยม บุตรทองคำ (หมู่ที่ 11 บ้านเขาเขียว) นายผิน เพนเทศ (หมู่ที่ 12 บ้านหนองตาเย็นใต้) และนายสานิต ทองจาก (หมู่ที่ 2 บ้านหนองตาเย็น)

3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป และให้ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล

3.3.1 จากที่กล่าวมาในตอนต้นแล้วเกี่ยวกับรูปแบบการวิจัยและสาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้วิธี “การสนทนากลุ่ม” เป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามหรือประเด็นสำหรับการสนทนาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยในลักษณะคำถามปลายเปิด โดยมีพื้นฐานของคำถามมาจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสภาพความเป็นจริงในอำเภอปราณบุรี สำหรับประเด็นคำถามหลักๆ ในการสนทนากลุ่ม มีดังนี้

- ข้อมูลเกี่ยวกับวง 5 ผู้เฒ่า
- ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน
- การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน

เมื่อจัดทำแนวคำถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นัดหมายกับนายเลียง สินทร์พย์ ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านในวงกลองยาวที่ผู้วิจัยเคยไปพบปะในช่วงการลงสำรวจพื้นที่ เพื่อนัดหมายวันจัดการสนทนากลุ่มกับปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน เมื่อกำหนดวันได้แล้ว ผู้วิจัยจึงเดินทางไปที่บ้านของนายเลียง สินทร์พย์ที่บ้านเลขที่ 479 หมู่ 2 ตำบลหนองตาแต่ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งใช้เป็นสถานที่สำหรับการสนทนากลุ่มกับปราชญ์ชาวบ้านวง 5 ผู้เฒ่า นอกจากนี้ ในระหว่างที่สนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเสียงด้วย

3.3.2 ผู้วิจัยได้ใช้วิธี “การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม” มาเป็นวิธีเสริมในการเก็บข้อมูลในด้านต่างๆ เช่น การจำหน้ากลองเพื่อปรับแต่งเสียงของกลองยาว พิธีกรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของวงกลองยาว และการถ่ายทอดการตีกลองยาว ผู้วิจัยได้ติดตามวงกลองยาวทั้งวง 5 ผู้เฒ่า และวงศิษย์หลวงพ่อขาว (มีสมาชิกบางส่วน of วง 5 ผู้เฒ่าไปร่วมแสดงด้วย) เพื่อไปสังเกตการแสดงกลองยาว

ที่งานบวชนาค 2 งาน คือ ที่บ้านของนาค และที่วัดหนองตาเมือง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมปลูกเสกกลองยาวก่อนที่จะใช้ในการแสดง การเตรียมความพร้อมของวงกลองยาว เช่น การจำหน่ายกลอง และการแสดงกลองยาว นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้สังเกตการฝึกซ้อมกลองยาวของวง 5 ผู้เฒ่าซึ่งเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างสมาชิกของวงและบุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้าน โดยผู้วิจัยได้ขอไปเก็บข้อมูลที่บ้านของปราชญ์ชาวบ้านแต่ละคน โดยในขณะที่สังเกต ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกข้อมูลในรูปแบบของภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวด้วยทั้งนี้เพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

นอกจากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมแล้ว ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธี "การสัมภาษณ์เจาะลึก" กับปราชญ์ชาวบ้านเป็นรายบุคคล เพื่อให้เข้าใจในประเด็นที่ศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะในด้านประวัติชีวิตของปราชญ์ชาวบ้าน และการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในแต่ละกลุ่ม ซึ่งวิธีการนี้ได้ทำภายหลังจากการสนทนากลุ่มแล้ว นอกจากนี้ ยังได้สัมภาษณ์สมาชิกของวงหรือบุตรหลานของวงกลองยาวเพื่อเป็นข้อมูลเสริมด้วย

ภายหลังจากการร่วมสังเกตดังกล่าว ผู้วิจัยได้ขอให้ปราชญ์ชาวบ้านเขียน "เพลงกลองยาว" ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เป็นผลงานการแต่งเพลงร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและใช้ในการถ่ายทอดให้แก่ผู้วิจัยด้วย เนื่องจากเพลงเหล่านี้ยังไม่เคยถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรมาก่อน

โดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากสองวิธีนี้มาเป็นวิธีการเสริมในการเก็บข้อมูล และเพื่อตรวจสอบร่วมกับข้อมูลที่ได้มาจากการสนทนากลุ่มเพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น โดยในกระบวนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ยึดหลัก "การอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation)" คือ ผู้วิจัยได้หยุดเก็บข้อมูลเมื่อไม่พบประเด็นใหม่ๆ รวมถึงข้อมูลที่ได้นั้นครบถ้วนต่อการตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลรวม 4 เดือน

3.4 การควบคุมคุณภาพงานวิจัย

ผู้วิจัยได้คำนึงถึงคุณภาพของงานวิจัยว่าจะต้องมีความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2549 : 242-246; สุภาพค์ จันทวานิช, 2546: 173-175; สุภาพค์ จันทวานิช, 2548: 128-130) ดังนี้

3.4.1 การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน คือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการร่วมกันถกเถียงโต้ตอบกันระหว่างปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 5 คนในระหว่างที่ดำเนินการสนทนากลุ่ม ซึ่งพบว่า ข้อมูลในด้านต่างๆ เช่น ฐานคิดของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว และกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นมีความน่าเชื่อถือได้ เพราะข้อมูลมีความสอดคล้องกันระหว่างปราชญ์ชาวบ้าน

3.4.2 การตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่าหนึ่งวิธี กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการหลัก ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นวิธีการเสริม โดยได้ตรวจสอบถึงความสอดคล้องกันระหว่างข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสามวิธี เช่น ในประเด็นเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ การสนทนากลุ่มยังเป็นวิธีการที่ช่วยในการตรวจสอบข้อมูลไปในตัวด้วย กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ถามคำถามเดิมซ้ำในระหว่างการสนทนาเมื่อผ่านไปได้สักระยะหนึ่ง ซึ่งพบว่า ปราชญ์ชาวบ้านสามารถยืนยันคำตอบได้เหมือนเดิม

3.4.3 การตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูล ผู้วิจัยได้นำผลสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลไปให้ปราชญ์ชาวบ้านช่วยอ่านเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง รวมถึงให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ก่อนนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ ทั้งนี้เพื่อยืนยันได้ว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้นำเสนอภาพถ่ายและได้ยกคำพูด (direct quote) ของปราชญ์ชาวบ้านมาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการช่วยให้เกิดความเที่ยงตรงของการตีความและสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของปราชญ์ชาวบ้านโดยตรง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการที่งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงยึดแนวทางการการค้นหาความหมายของข้อมูลโดยให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้รู้ในท้องถิ่น (key informants) (เบญจา ยอดคำเนิน-แอ็ดติงค์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552: 80) กล่าวคือ ข้อมูลที่เก็บได้มานั้นจะถูกนำมาวิเคราะห์โดยอาศัยมุมมองของปราชญ์ชาวบ้านเอง

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกมาวิเคราะห์ ซึ่งยึดตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ชาย โพธิ์สิตา, 2547; เบญจา ยอดคำเนิน-แอ็ดติงค์, 2548; เบญจา ยอดคำเนิน-แอ็ดติงค์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552) โดยผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นแรก ผู้วิจัยได้จัดระเบียบข้อมูลที่เก็บได้โดยเฉพาะจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการถอดข้อมูลออกมาจากการบันทึกเสียง การเขียนบันทึก และนำมาให้รหัสข้อมูล (coding) นอกจากนี้ ยังนำสิ่งที่ได้จากการสังเกตมาเขียนสรุปเรียบเรียง รวมถึงเขียนสรุปอธิบายภาพถ่ายที่บันทึกในขณะที่สังเกต ขั้นที่สอง ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อมูลที่จัดอยู่ในรหัสเดียวกัน เช่น เนื้อหาของการถ่ายทอดภูมิปัญญาในแต่ละระดับ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ปัญหาในแต่ละด้านของการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่อยู่ในรหัสเดียวกันมารวมกันเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์สอดคล้องของแต่ละข้อความเพื่อที่จะนำไปใช้วิเคราะห์หาข้อสรุปต่อไป

ขั้นสุดท้าย ผู้วิจัยได้สรุปประวัติของปราชญ์ชาวบ้านโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และหาข้อสรุปเกี่ยวกับฐานคิดของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว และการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว โดยใช้แนวทางการหาแบบแผนของประเด็นจากข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างคน กล่าวคือ ได้วิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อสรุปแบบแผนหรือกระบวนการการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว รวมถึงฐานคิดหรือเหตุผลสำคัญที่ต้องถ่ายทอดภูมิปัญญา สุดท้าย ได้นำข้อสรุปมาวิเคราะห์เพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

สำหรับผลการวิจัยในบทนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว และสุดท้าย คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว ดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว

4.1.1 ประวัติของปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 5 คนซึ่งเป็นสมาชิกของวง 5 ผู้เฒ่าในตำบลหนองตาแต้ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีประวัติชีวิต ดังนี้

4.1.1.1 นายช่อม ชวัลอ่อน

นายช่อม ชวัลอ่อน

นายช่อม ชวัลอ่อน (อายุ 71 ปี) มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลหนองตาแต้ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปัจจุบันเป็นหัวหน้าวง 5 ผู้เฒ่า และมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรทำไร่ทำนา นอกจากนี้ ยังเป็นปราชญ์ชาวบ้านในด้านหมอพื้นบ้านโดยสามารถรักษาอาการเจ็บป่วยโดยใช้วิธีการปิดเป่าด้วยคาถาอาคมซึ่งได้เรียนมาจากหลวงปู่ชาวัดหนองแก

นายช่อมเรียนกลองยาวมาตั้งแต่อายุ 20 ปี โดยใช้วิธีครูพักลักจำจากวงกลองยาวในจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ จนกระทั่งอายุประมาณ 40 ปี จึงเล่นกลองยาวเป็นอาชีพเสริม สาเหตุที่นายช่อม เลือกละเล่นกลองยาวนั้นเป็นเพราะมองว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับคนสูงอายุ กล่าวคือ นอกจากจะ ทำให้เพลิดเพลินแล้ว ยังทำให้สุขภาพกายและใจดีได้ด้วย

“เล่นแล้วสบายใจ ทำให้แก่ช้า เป็นการออกกำลังกาย.....แก่ขนาดนี้แล้ว คงไปเป่าแตรวง ไม่ไหว”

นอกจากนายช่อมเป็นหัวหน้าวง 5 ผู้เฒ่าแล้ว ยังมีความเชี่ยวชาญหรือความสามารถพิเศษ ในด้านการเป็นผู้นำการไหว้ครู รวมถึงเป็นผู้ทำพิธี “ลงน้ำกลอง” หรือ “ทำครู” ซึ่งเป็นพิธีการ ปลุกเสกกลองยาวก่อนที่จะนำไปใช้ในการแสดงด้วย สำหรับรายละเอียดและขั้นตอนของพิธี ดังกล่าวนี้จะขอกล่าวในหัวข้อปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอด (ปัญหาด้านเนื้อหาที่ยังไม่ได้ ถ่ายทอด) ปัจจุบัน นายช่อมมีบุตรชาย 1 คน และหลานชาย 2 คนมาร่วมแสดงในวง 5 ผู้เฒ่า โดย บุตรชายตีฉาบเล็ก ส่วนหลานชายทั้งสองคนตีกลองยาว

4.1.1.2 นายเชี่ยม บุตรทองคำ

นายเชี่ยม บุตรทองคำ

นายเชี่ยม บุตรทองคำ (อายุ 67 ปี) เป็นคนจังหวัดเพชรบุรี และได้ย้ายถิ่นเข้ามาตั้งรกราก เป็นเกษตรกรที่ตำบลหนองตาเต็ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในปีพ.ศ. 2505

นายเชี่ยมฝึกเรียนตีกลองยาวและรำกลองยาว ด้วยวิธีครูพักลักจำจากคุณลุงตั้งแต่อายุประมาณ 6-7 ปีในขณะที่ยังอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี สาเหตุที่ทำให้สนใจเรียนกลองยาว คือ การได้เรียนรู้และเห็นการตีกลองยาวมาจากคุณลุงตั้งแต่วัยเป็นเด็ก จึงทำให้ซึมซับและรักการแสดงประเภทนี้

“เรียนเพราะใจมันรัก และก็อยากรับช่วงต่อจากลุง”

ปัจจุบัน นอกจากนายเชี่ยมเป็นหนึ่งในสมาชิกของวง 5 ผู้เต่าแล้ว นายเชี่ยมยังมีวงกลองยาวเป็นของตนเอง โดยเป็นหัวหน้าวง “ศิษย์หลวงพ่อขาว” ซึ่งเป็นวงที่ตนก่อตั้งขึ้นมาก่อนที่จะมาร่วมแสดงกับวง 5 ผู้เต่า และมีความเชี่ยวชาญทางด้านกรรำกลองยาว รวมถึงสามารถประกอบพิธีการปลูกเสกกลองยาวก่อนที่จะนำไปใช้ในการแสดงได้

นายเชี่ยมมีบุตรชายซึ่งถึงแม้ว่าจะมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร แต่ก็มาช่วยแสดงกลองยาวร่วมกับวงเมื่อมีคนมาว่าจ้าง ซึ่งบุตรชายได้ร่วมแสดงทั้งกับวงศิษย์หลวงพ่อขาวและวง 5 ผู้เต่า นอกจากนี้ นายเชี่ยมยังมีลูกเขยและหลานชายมาร่วมแสดงกลองยาวกับวงด้วย

4.1.1.3 นายผิน เพนเทศ

นายผิน เพนเทศ

นายผิน เพนเทศ (อายุ 77 ปี) เป็นคนจังหวัดเพชรบุรี และได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่ตำบลหนองตาแต้ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อทำงานเป็นเกษตรกรตั้งแต่ปีพ.ศ.2513

นายผินหัดเรียนกลองยาวกับกลุ่มเพื่อนที่อยู่ในวง 5 ผู้เต่า กล่าวคือ เมื่อช่วงประมาณปี พ.ศ.2540 นายผินได้รับการชักชวนจากนายขุ่มซึ่งอยู่ในตำบลเดียวกันให้ไปหัดเรียนกลองยาว จนกระทั่งมีความชำนาญจึงสามารถรับงานแสดงวงกลองยาวพร้อมกับกลุ่มเพื่อนในวงได้ อย่างไรก็ตาม ก็ดี ไม่มีสมาชิกในครอบครัวคนใดของนายผินที่สนใจที่จะมาเรียนหรือเข้าร่วมวงกลองยาว เพราะมีอาชีพเกษตรกรทำเป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว ประกอบกับไม่เห็นความสำคัญของวงกลองยาว

4.1.1.4 นายसानิต ทองจาก

นายसानิต ทองจาก

นายसानิต ทองจาก (อายุ 71 ปี) เป็นคนจังหวัดราชบุรี ได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่ตำบลหนองตาแต้ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อทำอาชีพเกษตรกรทำนาทำไร่เมื่อประมาณปี พ.ศ.2500

นายसानิตได้หัดเรียนกลองยาวโดยมีนายขุ่มเป็นผู้สอนในปีพ.ศ.2545 เนื่องจากในช่วงนั้นมีสมาชิกคนหนึ่งของวง 5 ผู้เต่าได้เสียชีวิตไป สำหรับสาเหตุที่ทำให้สนใจฝึกเรียนกลองยาวคือ ความรักในเสียงดนตรี และต้องการความสนุกเพลิดเพลิน รวมถึงเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย

“ถ้าไม่รักสนุก จะเล่นกลองยาวไม่ได้ เมื่อก่อนเรียนแคน พอเพื่อนชวนก็เลยมาหัดเล่น (กลองยาว)ผมเป็นคนรักสนุก เล่น(กลองยาว)แล้วทำให้สนุกเพลินไปในตัว และก็ไม่ต้องห่วงให้ของบรรพบุรุษสูญหาย”

อย่างไรก็ดี ญาติพี่น้องรวมถึงบุตรของนายสานิตนั้นไม่ได้สนใจที่จะมารับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว เนื่องจากมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรประกอบกับมีรายได้เสริมจากการแสดงลิเกอยู่แล้ว

4.1.1.5 นายเลียง สินทร์พย์

นายเลียง สินทร์พย์

นายเลียง สินทร์พย์ (อายุ 63 ปี) เป็นคนจังหวัดชลบุรี และได้ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลหนองตาแต้ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ตั้งแต่ปีพ.ศ.2531 ปัจจุบันมีอาชีพเป็นเกษตรกรและเป็นอาสาสมัครสัตว์ประจำตำบล โดยในปีพ.ศ.2551 ได้รับรางวัลเป็นผู้นำเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัด นอกจากนี้ ที่บ้านของนายเลียงยังเป็นศูนย์เครือข่ายเรียนรู้การเลี้ยงสัตว์และยังเป็นสำนักงานโครงการธนาคารโค-กระบือ

ศูนย์และสำนักงานทางการเกษตรที่บ้านของนายเลียง สินทร์พย์

นายเลียงหัดเรียนกลองยาวมาตั้งแต่อายุ 8 ปี โดยหัดเรียนกับคุณตาซึ่งเป็นหัวหน้าวงกลองยาวในจังหวัดชลบุรี วิธีการเรียนของนายเลียงคือ ครูพักลักจำ กล่าวคือเป็นการสังเกตวิธีการตีกลองยาวของคุณตา นอกจากนี้ยังฝึกฝนโดยการหัดตีฉิ่งและฉาบในการให้จังหวะกลองยาวด้วย สาเหตุสำคัญที่นายเลียงให้ความสนใจกับวงกลองยาวนั้นเป็นเพราะความผูกพัน กล่าวคือ ในชีวิตประจำวันสมัยเป็นเด็กได้ฟังกลองยาวสม่ำเสมอ

“ได้ยินเสียง(กลองยาว)ทุกวัน ก็เลยผูกพัน”

นอกจากนี้ นายเลียงยังมีความเชี่ยวชาญในด้านการปลุกเสกกลองยาวก่อนที่จะนำไปใช้ในการแสดงด้วย โดยได้รับการถ่ายทอดคาถาการปลุกเสกมาจากคุณตา ที่สำคัญ นายเลียงมีความสามารถพิเศษในด้านการทำกลองยาว เนื่องจากในอดีตเคยเป็นช่างไม้ และเคยมีประสบการณ์ทดลองซ่อมกลองยาวให้กับคุณตา

“เวลาตาทำกลองชำรุด ตาก็ส่งมาให้ซ่อม ก็เลยจำได้ว่าช่างในกลองเป็นยังไง.....ช่างในกลองมี ก้นขัน ก้นหวด (กรวย) ก้นขันกรวยๆ มีหลายรูปแบบ ก็เลยจำมา เวลาซื้อหนัง(กลอง) ออกมา ก็เลยสังเกตช่างในกลอง”

ปัจจุบัน นายเลียงได้ผลิตกลองยาวเพื่อใช้ในวงและเพื่อจำหน่าย รวมถึงรับซ่อมและปรับแต่งเสียงกลองยาวด้วย ที่ผ่านมานายเลียงมักจะพานุตรชายไปร่วมเล่นกลองยาวเวลาที่มีคนมาว่าจ้างด้วย โดยนุตรชายได้เริ่มเรียนกลองยาวกับคนที่บ้านประกอบกับในสมัยที่นุตรชายเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ทางโรงเรียนบ้านเมืองเก่าซึ่งเป็นโรงเรียนที่นุตรชายกำลังศึกษาในขณะนั้นได้เชิญให้ตนไปสอนเทคนิคการตีกลองยาวให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังจากนั้นเป็นต้นมา ทั้งนายเลียงและกลุ่มเพื่อนในวง 5 ผู้เฒ่าจึงได้รับการเชิญจากโรงเรียนต่างๆ ในตำบล เพื่อไปสอนกลองยาวให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบัน นุตรชายของนายเลียงเป็นสมาชิกของวง 5 ผู้เฒ่า และมาร่วมแสดงเป็นบางครั้งเนื่องจากกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร

4.1.2 ประวัติการก่อตั้งวง 5 ผู้เฒ่า

ปราชญ์ชาวบ้านแห่งวง 5 ผู้เฒ่า

วง 5 ผู้เฒ่า ถือกำเนิดขึ้นในปีพ.ศ. 2540 จากความคิดของหลวงพ่อนัดแห่งวัดหนองตาแต้ม ตำบลหนองตาแต้ม อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีความประสงค์ให้ชุมชนมีวงกลองยาวเป็นของตัวเองเพื่อใช้แสดงในงานบุญต่างๆ ของชุมชนโดยไม่ต้องไปว่าจ้างจากท้องถิ่นอื่น หลวงพ่อนัดได้ชักชวนนายช่อมซึ่งมีกลองยาวเก่าอยู่แล้วให้ช่วยหาสมาชิกในชุมชนเพื่อก่อตั้งเป็นวงกลองยาว ซึ่งหลวงพ่อนัดได้สนับสนุนโดยซื้อกลองยาวมาเพิ่มให้อีก 2 ลูก ภายหลังจากที่มีการรวมกลุ่มกันจึงตั้งชื่อว่า "วง 5 ผู้เฒ่า" โดยมีนายช่อมเป็นหัวหน้าวงมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับสมาชิกหลักของวงในช่วงแรกนั้น ได้แก่ นายช่อม นายเลียง นายเชี่ยม นายผิน และนายแมน โดยส่วนใหญ่แล้วสมาชิกดังกล่าวเป็นปราชญ์เชี่ยวชาญด้านวงกลองยาวอยู่แล้ว เช่น กรณีของนายเชี่ยมเป็นหัวหน้าวงกลองยาวศิษย์หลวงพ่อบุชา กรณีของนายเลียงที่เรียนกลองยาวมาตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็ก อย่างไรก็ตาม ในปีพ.ศ.2545 นายแมนซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของวง 5 ผู้เฒ่าได้เสียชีวิตลง ดังนั้น จึงได้มีชักชวนนายสานิตมาร่วมเป็นสมาชิกของวง ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้งานชื่อของวงให้เป็น "วง 5 ผู้เฒ่า" ไว้ดังเดิม

4.1.3 การแสดงกลองยาว

วง 5 ผู้เฒ่ารับแสดงในงานบุญต่างๆ ได้แก่ งานบวช (แห่นาค) งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า งานสงกรานต์ และงานแต่งงาน (แห่ขันหมาก) สำหรับงานที่ไม่รับแสดง คือ งานศพ เนื่องจากทางกลุ่มมองว่า กลองยาวเป็นการแสดงที่เน้นความสนุกสนาน แต่งานศพเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับความเศร้าซึ่งมีความขัดแย้งกับการแสดง ดังนั้น จึงตั้งเป็นกฎของวงว่าจะไม่รับแสดงกลองยาวในงานศพ

“บางทีเค้ามาจ้างให้ไปเล่นในงานศพ แต่เราไม่รับ เพราะกลองยาวเป็นเรื่องครึกครื้น มันขัดกันถ้าไปทำอะไรที่มันสนุก เฮฮา”(นายช่อม)

สำหรับการแสดงวงกลองยาวในแต่ละครั้งนั้น จะมีจำนวนคนแสดงแตกต่างกันไป กล่าวคือ การแสดงในแต่ละครั้งนั้นจะขึ้นกับเจ้าภาพผู้ว่าจ้างว่ามีความต้องการให้งานของตนมีกลองยาวกี่ลูก ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว การแสดงจะต้องมีกลองยาว 5 ลูกเป็นอย่างต่ำ แต่ในบางกรณีเจ้าภาพอาจต้องการให้มีกลองยาวมากขึ้นได้ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพ เช่น ความต้องการให้มีกลองยาวจำนวน 7 ลูก หรือ 9 ลูก ทั้งนี้ จำนวนกลองยาวที่นิยมเล่นนั้นจะเป็นจำนวนที่เสมอเนื่องจากมองว่าเป็นเรื่องมงคล ดังนั้น การแสดงในแต่ละครั้งจึงมีจำนวนผู้แสดงประมาณ 12-17 คน ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนคนเล่นกลองยาว สำหรับผู้ร่วมแสดงคนอื่นๆ ในวงประกอบด้วย

- 1) โหม่ง : 1 คน
- 2) ฉาบใหญ่ : 1 คน
- 3) ฉาบเล็ก : 1 คน
- 4) กรับ : 1 คน
- 5) ฉิ่ง : 1 คน
- 6) นางรำ : 2-3 คน

ผู้แสดงในวง 5 ผู้เฒ่านั้นนอกจากจะประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 5 คนแล้ว ยังมีสมาชิกคนอื่นๆ ซึ่งเป็นลูกหลานของปราชญ์บางท่านมาร่วมแสดงด้วย โดยทั่วไปแล้ว การแสดงทุกครั้งของวง 5 ผู้เฒ่า จำเป็นต้องขอให้สมาชิกที่สังกัดในวงกลองยาว “ศิษย์หลวงพ่อขาว” ซึ่งนายเซี่ยมเป็นหัวหน้าวง มาร่วมแสดงในวง 5 ผู้เฒ่าด้วย เนื่องจากสมาชิกของวง 5 ผู้เฒ่ามีไม่เพียงพอต่อการแสดง หรือหากบางครั้งที่วงกลองยาว “ศิษย์หลวงพ่อขาว” มีคนไม่เพียงพอ เนื่องจากบางครั้งรับแสดงกลองยาวจำนวน 2 งานในเวลาเดียวกัน ก็จะขอให้ปราชญ์ชาวบ้านรวมถึงลูกหลานในวง 5 ผู้เฒ่าไปร่วมแสดงด้วย

สำหรับอัตราค่าจ้างในการแสดงวงกลองยาวของวง 5 ผู้เฒ่าที่อยู่ที่ประมาณ 2,000 – 6,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ “สถานที่” และ “เวลา” กล่าวคือ สถานที่ที่เจ้าภาพจะให้ไปเล่นนั้นมีความใกล้หรือไกลตำบลหนองตาแต้มหรือไม่ เพราะจะต้องเดินทางไปเอง ส่วนเวลานั้น หมายถึง จำนวนครั้งหรือช่วงของการแสดง โดยไม่ได้เกี่ยวข้องว่าจะใช้เวลาหรือจำนวนชั่วโมงในแต่ละครั้ง หรือในแต่ละช่วงว่านานเท่าใด เช่น งานบวชที่ต้องแห่กลองยาว 2 เวลา หมายถึง เวลาที่หนึ่งคือ การเล่นกลองยาวเพื่อรับนาคจากวัดมาที่บ้านเพื่อทำพิธีทำขวัญนาค และเวลาที่สอง คือ การแห่ นาคไปบวชที่วัด โดยอัตราค่าจ้างสำหรับงาน 2 เวลาดังกล่าวนี้อยู่ที่ประมาณ 4,500 - 6,000 บาท

วง 5 ผู้เฒ่า: การประโคมกลองยาวในขณะบวชนาค ที่วัดหนองตาแต้ม

วงศิษย์หลวงพ่อกวาว ร่วมแสดงกับสมาชิกส่วนหนึ่งของวง 5 ผู้เฒ่า เนื่องจากมีเจ้าภาพว่าจ้างให้ไปแสดงกลองยาวในวันและเวลาเดียวกัน: การประโคมกลองยาวที่บ้านของนาคก่อนแห่นาคไปวัด

จากตัวอย่างพิธีกรรมที่กล่าวมานี้ สะท้อนให้เห็นว่า พิธีกรรมในวัฒนธรรมไทยนิยมนำความสนุกสนานมาประกอบในแต่ละขั้นตอน วัฒนธรรมอีกประการหนึ่งที่พบในการแสดงกลองยาว คือ เจ้าภาพของทุกงานจะเลี้ยงอาหารควบคู่ไปกับเหล้าให้แก่สมาชิกวงกลองยาว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การแสดงวงกลองยาวนั้นต้องการความสนุกสนาน และความครึกครื้น

“เหล้ากับกลองยาวเป็นของคู่กัน ขาดกันไม่ได้” (นายเลียง)

นอกจากนี้ วัฒนธรรมของการเล่นกลองยาวที่พบได้ คือ จิตวิญญาณของผู้แสดงที่มีความรักสนุกในขณะที่เล่นกลองยาว ดังคำกล่าวด้านล่างนี้

“คนเล่นจะถอดใจไม่ได้ บางทีเล่นจนมือแตก มือแตกเลือดออกยังงี้ก็ต้องตี.....ผมทำเป็นประจำ เพราะความมัน” (นายช่อม)

โดยสรุปแล้ว ประชาชนชาวบ้านมิได้คำนึงถึงอัตราค่าจ้างเป็นหลัก เนื่องจากเมื่อแบ่งเงินค่าจ้างกับผู้แสดงในวงกันแล้ว จะได้เงินคนละไม่กี่ร้อยบาทต่อการแสดงในแต่ละครั้ง แต่สาเหตุที่รับแสดงกลองยาวมาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นเพราะความรักในกลองยาวและต้องการที่จะสืบทอดภูมิปัญญานี้ต่อไป

4.1.4 จุดเด่นของวงกลองยาว

วง 5 ผู้เฒ่าเป็นวงกลองยาวที่จัดได้ว่ามีจุดเด่นหรือมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองในประเด็นต่อไปนี้

4.1.4.1 มีการผสมผสานเทคนิคการตีกลองยาวจากหลากหลายท้องถิ่นออกมาเป็นทำนองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ประชาชนชาวบ้านแต่ละคนได้รับการถ่ายทอดมาจากจังหวัดที่ต่างกัน เช่น จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดชลบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทั้งนี้เทคนิคการตีกลองยาวนั้นถือได้ว่ามีความแตกต่างไปจากเครื่องดนตรีชนิดอื่น เนื่องจากไม่มีตัวโน้ต แต่เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิคการตีแบบต่างๆ จนทำให้เกิดเป็นเสียงเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงสามารถตีกลองยาวออกมาให้ได้เสียงออกมาเป็นเนื้อร้องได้

4.1.4.2 มีการแต่งเพลงประกอบการแสดงกลองยาว ซึ่งเกิดจาก “การต่อเพลง” หรือการแต่งเพลงร่วมกันระหว่างประชาชนชาวบ้านทั้ง 5 คน จนทำให้ได้เพลงใหม่สำหรับการแสดงกลองยาว โดยเนื้อหามักเป็นเรื่องใกล้ตัวหรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4.1.4.3 สมาชิกในวงแต่ละคนมีความเชี่ยวชาญที่แตกต่างหลากหลายกันไป เช่น

กรณีของนายเชี่ยมที่นอกจากจะเป็นปราชญ์ได้กลองยาวและมีวงกลองยาวเป็นของตนเองแล้ว ยังมีความสามารถในการรำกลองยาวด้วย ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็น ผู้ที่มีท่ารำสวยงามและเป็นไปตามวัฒนธรรมการรำกลองยาวแบบดั้งเดิม

กรณีของนายเลียง เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการทำกลองยาวเพื่อใช้ในวง 5 ผู้เฒ่า และเพื่อจำหน่าย โดยใช้วัตถุดิบที่ได้มาจากในท้องถิ่นมาทำกลองยาว ดังนี้

“ทำกลองต้องใช้ไม้ขนุนที่ตายแล้ว เอามาจากชุมชนตัวเอง เป็น ไม้ที่มีแทบทุกบ้าน.....มีคนมาขอซื้อ ขายประมาณ 1,500 - 2,000 บาท ขึ้นกับขนาด.....หน้า 10 นิ้ว ขาย 2,000 บาท ถ้าหน้า 8 นิ้ว ขาย 1,500 บาทหนังเอามาจากในท้องถิ่น เป็นพวกหนังแพะ หนังค่าง ต้องสั่งให้คนไปเอามาจากป่า ประมาณ 200-300 บาท....ไม่ได้คิดจะเอากำไร” (นายเลียง)

กรณีของนายช่อมและนายเชี่ยม เป็นผู้ที่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้น จึงมีความเชี่ยวชาญในการทำพิธีไหว้ครูกลองยาว (พิธีครอบครู)

กลองยาวทำจากไม้ขนุน: ผลงานของนายเลียง สิ้นทรัพย์

"บ้านกลองยาว" ของนายช่อม ขวัญอ่อน (อาจารย์เบิ้ม) หัวหน้าวง 5 ผู้เต่า

กลองยาวสำหรับการแสดงของนายช่อม ขวัญอ่อน

กลองยาวสำหรับการแสดงของวง 5 ผู้เฒ่าและวงศิษย์หลวงพ่อบัว
ของนายเชี่ยม บุตรทองคำ

กลองยาวซึ่งสะสมไว้จำนวนหลายลูกของนายผิน เพนเทศ

สำหรับรางวัลที่วง 5 ผู้เฒ่าได้รับจากการประกวด คือ รางวัลชนะเลิศ การประกวดกลองยาว ประเภทประชาชนทั่วไป เนื่องในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประจำปี พ.ศ.2553 โดยได้รับรางวัลเป็นถ้วยและเงิน 3,000 บาท ในการประกวดครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมแข่งขันในประเภทเดียวกันจำนวน 3 วง และทางองค์การบริหารส่วนตำบลหนองตาแต้มได้สนับสนุนในการประกวดโดยการให้ทุนอุดหนุนแกวง 5 ผู้เฒ่า 7,000 บาท และได้ให้เสื้อผ้าสำหรับใส่ในการแสดง นอกจากนี้ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลหนองตาแต้มยังได้มอบเกียรติบัตรแกวงในฐานะที่เป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นดีเด่น ด้านดนตรีพื้นบ้านอีกด้วย

ถ้วยรางวัลชนะเลิศจากการประกวดกลองยาว
เนื่องในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ.2553

ภาพวง 5 ผู้เต่า ในขณะที่ประกวดกลองยาว
เนื่องในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ.2553

เกียรติบัตร "ผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นดีเด่น ด้านดนตรีพื้นบ้าน"
จากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองตาแต่ม พ.ศ.2553

4.1.5 ประวัติการถ่ายทอดวงกลองยาว

นอกจากวง 5 ผู้เต่าจะได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องวงกลองยาวให้แก่ลูกหลานของตนแล้ว ยังได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการแสดงกลองยาวให้แก่บุคคลอื่นๆ ที่อยู่ในชุมชนด้วย กล่าวคือ ตั้งแต่ช่วงแรกที่มีการก่อตั้งวงในช่วงปีพ.ศ. 2540 กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านได้รวมตัวกันเพื่อสอนกลองยาวให้แก่เด็กในชุมชนที่ศาลาของหมู่บ้านในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยเป็นการสอนในลักษณะของการฝึกหัดเทคนิคการตีกลองยาวพื้นฐาน โดยเด็กที่มาเรียนนั้นเป็นเด็กที่เรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ซึ่งพ่อแม่พามาฝากไว้กับกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านเพื่อให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในวันหยุด อย่างไรก็ตาม การสอนที่ศาลาดังกล่าวนั้นมีได้เพียง 2 ปี เนื่องจากเด็กเหล่านี้มีอายุมากขึ้น และไม่มีเวลาเพราะไปประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร

นายช่อม ชวัลอ่อน และนายเลี้ยง สินทรัพย์ ที่ศาลาของหมู่บ้านเมื่อปีพ.ศ.2540

ต่อมากลุ่มปราชญ์ชาวบ้านได้สอนกลองยาวในลักษณะที่เป็นทางการตั้งแต่ปีพ.ศ. 2542 มาจนถึงปัจจุบัน โดยเป็นการสอนให้นักเรียน ซึ่งทางโรงเรียนได้เชิญให้ปราชญ์ชาวบ้านไปสอนเทคนิคการตีกลองยาว การรำกลองยาว ทั้งนี้เพื่อให้เด็กนักเรียนรู้จักวัฒนธรรมพื้นบ้านและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติจริงโดยเฉพาะในโอกาสงานแห่เทียนพรรษาประจำปี สำหรับโรงเรียนที่เชิญให้ไปสอนกลองยาว ได้แก่ โรงเรียนเขาน้อย โรงเรียนบ้านเมืองเก่า โรงเรียนปากน้ำปราณ โรงเรียนหนองตาเย็น โรงเรียนหนองตาเด็ม และโรงเรียนบ้านหนองยิงหมี่

นอกจากนี้ ในช่วงประมาณปีพ.ศ. 2548 ทางวงยังได้รับเชิญให้ไปสอนที่ชมรมเบญจรงค์ผู้สูงอายุที่โรงพยาบาลปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ด้วย โดยลักษณะการสอนนั้นเน้นไปที่การ

ตีกลองยาวเพื่อให้จังหวะการออกกำลังกายของผู้สูงอายุหรือเพื่อเป็นการเดินประกอบจังหวะกลองยาว โดยผู้สูงอายุเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นทหารที่เกษียณอายุราชการแล้ว ซึ่งมีทั้งอยู่ในและนอกอำเภอปราณบุรี

สำหรับค่าตอบแทนที่ได้รับจากการถ่ายทอดหรือการสอนกลองยาว พบว่า ทั้งในกรณีของโรงเรียนและชมรมผู้สูงอายุจะให้ค่าตอบแทนแก่ปราชญ์ชาวบ้านเป็นค่าเดินทางครั้งละ 200 บาทต่อคน โดยบางครั้งอาจไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มนี้ก็มีความยินดีเต็มใจที่จะไปสอนทุกครั้ง

4.2 ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

สำหรับประเด็นเรื่องฐานคิดนั้นเป็นประเด็นเกี่ยวกับพื้นฐานความคิด ความรู้ และความเชื่อของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว รวมถึงยังแสดงให้เห็นว่าเพราะเหตุใดปราชญ์ชาวบ้านจึงต้องถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าว โดยฐานคิดของปราชญ์ชาวบ้านแบ่งได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

4.2.1 ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

ปราชญ์ชาวบ้านให้ความหมายว่า นักเรียนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการเรียนกลองยาวจะต้องมีคุณสมบัติในด้านต่างๆ ร่วมกัน ทั้งทางด้านจิตใจ พฤติกรรม และลักษณะของมือ ดังนี้

4.2.1.1 มีใจรัก หมายถึง นักเรียนจะต้องไม่มีความรู้สึกที่ถูกบังคับให้เรียน แต่จะต้องมีความสมัครใจ

“ถ้าใจไม่รัก เวลาเรียน หน้าก็จะหงอย.....ถ้าชอบจริง เวลาเล่นต้องลอยหน้าลอยตา” (นายเลียง)

“ถ้าเศ็ใจไม่รัก จะไม่ค่อยสนใจเวลาเรียน” (นายช่อม)

4.2.1.2 มีพรสวรรค์ หมายถึง นักเรียนจะต้องมีพรสวรรค์ในการเล่นดนตรี

4.2.1.3 มี “มือ” ที่เหมาะสม กล่าวคือ นักเรียนที่ตีกลองยาวได้ดีนั้น จะต้องไม่มี “มือหนา, มือกาง และมือแอน” ตามคำอธิบาย ต่อไปนี้

“ลักษณะมือมีส่วนทำให้ตีกลองเพราะหรือไม่เพราะได้ ของแบบนี้บางทีก็หัดไม่ได้ คนมีมือหนาหรือมือบาง จะทำให้ตี(กลอง)ไม่เพราะ คนมือกาง ก็ตี(กลอง)ไม่เพราะ ไม่ชัด คนมือแอนจะตีกลองแล้วไม่ดัง” (นายช่อม)

อย่างไรก็ดี หากนักเรียนคนใดที่มีทักษะการใช้มือในการตีกลองยาวที่ไม่เหมาะสม หรือไม่ทำให้เกิดเสียงกลองยาวที่ไพเราะได้ ประชาชนชาวบ้านจึงจะแก้ปัญหาโดยให้นักเรียนเหล่านี้มาฝึกหัดการใช้เครื่องดนตรีประเภทให้จังหวะกลองยาว นั่นคือ การให้หัดเล่นฉิ่งและฉาบเพื่อประกอบจังหวะแทน

4.2.2 คุณค่าของวงกลองยาวและเป้าหมายของการถ่ายทอดวงกลองยาว

ประชาชนชาวบ้านมองว่า วงกลองยาวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อระดับครอบครัวและชุมชน กล่าวคือ เป็นภูมิปัญญาของชุมชน และมีประโยชน์ในด้านการเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวด้วย สำหรับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ทำให้พวกเขาต้องถ่ายทอดหรือสอนภูมิปัญญาเกี่ยวกับการแสดงกลองยาวให้แก่คนรุ่นหลังนั้นมีหลายประการ ซึ่งสามารถเรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยได้ดังนี้

4.2.2.1 เพื่ออนุรักษ์การแสดงกลองยาวซึ่งเป็นเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

ประชาชนชาวบ้านมองว่า วงกลองยาวมีความสำคัญต่อชุมชน ในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์และได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์สืบทอดให้รุ่นลูกหลาน โดยไม่ได้หวังความรู้หรือวิชา

“ถ้าไม่สอน เด็กรุ่นหลังก็จะไม่มีภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม.....ตอนนี้กลองยาวกลายเป็นแบบประยุกต์ แบบผสมรวมไปหมดแล้ว.....จริงๆ (การแสดงกลองยาว)แบบประยุกต์ก็ดี.....แต่ควรอนุรักษ์แบบเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้.....ถ้าไม่ถ่ายทอด ตายไปก็ฝังดินหมด” (นายเลียง)

“อยากอนุรักษ์สืบทอดให้ลูกหลานว่าบรรพบุรุษเคยมีศิลปะ” (นายเชียม)

“เสียดาย ถ้า(วงกลองยาว)หายไป.....มันมีความผูกพันตั้งแต่ 7-8 ขวบ ได้ยินเสียงที่ไรก็จนลูก ใจอีกเหิม.....อยากถ่ายทอด อยากให้กระจายความรู้ออกไป บางวงอาจจะหวังวิชา กลัวว่าคนอื่นจะเก่งกว่า แต่วงนี้ไม่หวัง” (นายเลียง)

ประชาชนชาวบ้านให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านนี้มาก เพราะเล็งเห็นถึงปัญหาการขาดแคลนคนเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว กล่าวคือ ปัจจุบันเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนปราณบุรีไม่ได้ให้ความสำคัญกับวงกลองยาว ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากวัฒนธรรมตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเพลงได้เข้ามามีอิทธิพลต่อเยาวชนจนทำให้หันไปสนใจเพลงสมัยใหม่

“เด็กเดี่ยวนี่ไม่ค่อยสนใจ(กลองยาว).....มีแค่ 4-5 เปอร์เซนต์ที่สนใจ(กลองยาว) เพราะคนตรีตอนนี้เปลี่ยนไปเป็นตะวันตก มีคอนเสิร์ตเข้ามาเล่น....ร้อยทั้งร้อยสนใจออกมาเต้นมาร้องมารำมากกว่า(กลองยาว)....” (นายเลียง)

ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า ในอนาคต วง 5 ผู้เฒ่าอาจมีปัญหาในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ เพราะ ขาดคนมาสืบทอดวงโดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชน อย่างไรก็ตาม ปราชญ์ชาวบ้านได้หาทางออกให้แก่วง โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวให้แก่บุตรหลานของตน ซึ่งพบว่า มีบุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้านบางคนเท่านั้นที่พร้อมจะสืบทอด เช่น กรณีบุตรหลานของนายเชี่ยมและนายขุ่ม รวมถึงในอนาคตอาจมีการรวมสมาชิกของวง 5 ผู้เฒ่า และวงศิษย์หลวงพ่อขาวซึ่งเป็นวงกลองยาวของนายเชี่ยมและมิบุตรหลานสืบทอด ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีวงกลองยาวสืบทอดต่อไป

“10-20 ปี วง (5 ผู้เฒ่า) อาจจะอยู่ได้ แต่คงตีกลองยาวไม่ไหว.....คงต้องรวม 2 วง (วง 5 ผู้เฒ่า และวงศิษย์หลวงพ่อขาวของนายเชี่ยม)ไม่รู้อะไรใครสืบทอด” (นายเลียง)

“ตอนนี้มีลูกชายสืบทอด เพราะลูกเล่น(กลองยาว)อยู่.....แต่ 5 ผู้เฒ่าอาจมีปัญหาได้ เพราะพอแก่ไปก็คงจะเล็ก” (นายเชี่ยม)

4.2.2.2 เพื่อสร้างความบันเทิงและชื่อเสียงให้ชุมชน

ที่ผ่านมาพบว่า วงกลองยาวสามารถสร้างความบันเทิง ความสนุกสนานและความรื่นเริงให้แก่ชุมชนได้ผ่านงานต่างๆ เช่น งานบวช และงานแต่งงาน นอกจากนี้ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลหนองตาแต้มยังได้นำวง 5 ผู้เฒ่ามาร่วมกันส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน เช่น การแสดงกลองยาวเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ชุมชน นอกจากนี้ ปราชญ์ชาวบ้านยังมองว่า การรับแสดงกลองยาวในงานต่างๆ โดยเฉพาะในต่างจังหวัด ได้ส่งผลให้วง 5 ผู้เฒ่ามีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้นด้วย

4.2.2.3 เพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว

โดยรวมแล้ว เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ให้แก่คนรุ่นหลัง อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ที่ได้ตามมาคือ รายได้ แต่เป็นในลักษณะของรายได้เสริม ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านทุกคนมองว่า เรื่องรายได้นั้นมิได้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการถ่ายทอด นอกจากนี้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่โรงเรียนบางครั้งก็มิได้เงินตอบแทน แต่เป็นการทำเพราะความรักและต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ส่วนรายได้ที่มาจาการรับแสดงกลองยาวตามงานต่างๆ นั้นก็ไม่มากพอที่จะเป็นรายได้หลักให้แก่ครอบครัวได้

“เงินไม่ใช่เรื่องสำคัญ เงินที่ได้มาไม่มาก แต่ก็พอไปซื้อกับข้าวได้” (นายเลียง)

“เวลาไปโชว์ พอมอาหารแบ่งกันได้คนละ 200-300 บาท บางที หัวหน้าวางแทบจะไม่ได้ ะไร เพราะต้องหารแบ่งลูกน้อง.....เป็นแค่รายได้เสริม ถ้าให้เป็นรายได้หลัก ก็คงไม่พอกิน”
(นายเชี่ยม)

4.2.3 ความเชื่อมโยงระหว่างวงกลองยาวและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ

ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า วงกลองยาวนั้นมิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มองลึกไปถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงว่า วงกลองยาวนั้นมีความสัมพันธ์กับสังคม เศรษฐกิจและธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมถึงความเชื่อหรือสิ่งเหนือธรรมชาติด้วย ดังนี้

4.2.3.1 วงกลองยาวถือเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นอันเนื่องมาจากการ ผสมผสานระหว่างความรู้ที่แต่ละคนได้เรียนมาจากหลากหลายแหล่งหรือหลายจังหวัด รวมถึง สะท้อนถึงความเชื่อของท้องถิ่นและความเคารพในครูบาอาจารย์และบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดวง กลองยาวและเป็นเจ้าของกลองยาวมาก่อน ดังจะเห็นได้จากพิธีการไหว้ครูกลองยาวและการปลุก เสกกลองยาว

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวงกลองยาว เช่น พ่อแก่ ที่บ้านของนายช่อม ชวีญอ่อน

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวงกลองยาวที่บ้านของนายเชี่ยม บุตรทองคำ

4.2.3.2 วงกลองยาวสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของสังคมที่เน้นความสนุก ความบันเทิง ในพิธีกรรม

4.2.3.3 วงกลองยาวมีประโยชน์ในเชิงการสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ดังเช่น การรับแสดงกลองยาวในงานต่างๆ การผลิตกลองยาวเพื่อขาย และการถ่ายทอดการแสดงกลองยาวที่โรงเรียนและชมรมเบญจรงค์ผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า “กลองยาวไม่ใช่ธุรกิจ แต่เป็นอาชีพเสริม”

4.2.3.4 วงกลองยาวมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ดังเห็นได้จากการผลิตกลองยาวของนายเลียงที่นำเอาไม้ขนุนซึ่งมีปลูกกันทุกบ้านในชุมชนซึ่งตายแล้วมาผลิตกลองยาว รวมถึงนำหนังแพะและหนังค่างที่ได้มาจากป่าของชุมชนเพื่อนำมาใช้ทำเป็นหนังกลอง

4.2.3.5 การปรับตัวของวงกลองยาวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบัน

กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านเห็นว่า กระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่เข้ามาถึงชุมชนในปัจจุบันมีส่วนสำคัญทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจกับภูมิปัญญาวงกลองยาวแบบดั้งเดิม ดังนั้น จึงได้ช่วยกันคิดและปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่เพื่อที่จะทำให้สอดคล้องหรือได้รับการยอมรับกับความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน

สำหรับรูปแบบการปรับตัวของวงกลองยาว 5 ผู้เฒ่าให้ทันสมัยหรือสอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบันนั้น คือ การปรับรูปแบบการแสดงซึ่งเน้นความสนุกสนานแบบสมัยใหม่ เช่น การเล่นเพลงจังหวะ 3 ชั่ว มากกว่าการเล่นเพลงตามประเพณีดั้งเดิม ซึ่งทำยสุดแล้ว ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า การปรับตัวดังกล่าวจะทำให้วงกลองยาวสามารถสืบทอดหรือคงอยู่ต่อไปได้

“สมัยก่อน เน้นรำสวยอย่างเดียว แต่สมัยนี้เวลารำกลองยาว ต้องรำเอามัน แบบสตรีง”
(นายช่อม)

“แล้วแต่ลูกค้าจะสั่ง.....ถ้าลูกค้าชอบรางวัล เราก็จะเล่นกลองยาวแบบรางวัล.....ขอมาเราก็จัดให้ จะเล่นตามคำขอ...ตอนนี้ลูกค้านั้นแบบ 3 ชั่วโมง กับแบบแข็ง” (นายเลียง)

4.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

สำหรับประเด็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้านในวง 5 ผู้เฒ่า นั้น ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นด้านต่างๆ ได้แก่ ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด วิธีการถ่ายทอด เนื้อหาและระดับของเนื้อหาที่ถ่ายทอด การประเมินผลการถ่ายทอด ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอด ดังต่อไปนี้

4.3.1 ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด

ในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายทอด (ปราชญ์ชาวบ้าน วง 5 ผู้เฒ่า) และผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวนั้นมีความสัมพันธ์ 3 รูปแบบ ได้แก่

4.3.1.1 ปราชญ์ชาวบ้านและบุตรหลาน

โดยทั่วไปแล้ว ในกรณีที่ปราชญ์ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการแสดงกลองยาวมาจากบรรพบุรุษ ดังเช่นกรณีของนายเชี่ยมที่รับการถ่ายทอดมาจากลุง และนายเลียงที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากตา ปราชญ์กลุ่มนี้จะถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวให้แก่บุตร เนื่องจากมองว่า กลองยาวนั้นเปรียบเสมือนสมบัติหรือมรดกของตระกูล

“สมหมาย ลูกชายผมตอนนี้เป็นเกษตรกร แต่ก็มาช่วยวงด้วย...จะให้เค้าไปช่วยวงทุกครั้ง (แสดงกลองยาว)” (นายเชี่ยม)

โดยปราชญ์กลุ่มนี้จะถ่ายทอดให้แก่บุตรชายโดยเฉพาะ เนื่องจาก บุตรชายถูกมองว่าเป็นผู้รับสืบทอดวงกลองยาวต่อไป นอกจากนี้ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านมองว่า กลองยาวนั้นเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์ ดังนั้น จึงมองว่า บุตรชายเป็นผู้สมควรได้รับการถ่ายทอดมากกว่าบุตรสาว เช่น กรณีบุตรชายของนายช่อม นายเลียง และนายเชี่ยมที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว โดยปราชญ์ชาวบ้านได้ถ่ายทอดให้แก่บุตรในช่วงที่เรียนระดับประถมศึกษา หรือช่วงอายุระหว่าง 6-9 ปี และโรงเรียนของบุตรยังได้เชิญไปสอนนักเรียนที่โรงเรียนอีกด้วย เช่น กรณีของนายเลียง

สำหรับกรณีของปราชญ์ชาวบ้านที่มาหัดเรียนกลองยาวเมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้ว หรือกล่าวได้ว่า มาหัดเรียนโดยการชักจูงของกลุ่มเพื่อนในวง 5 ผู้เฒ่า และไม่ได้มีภูมิปัญญาด้านนี้มาก่อน ดังเช่น

กรณีของนายผิน และนายสานิตไม่ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านกลองยาวให้แก่บุตร เนื่องจากมองว่าบุตรไม่มีความผูกพันกับวงกลองยาว ประกอบกับบุตรมีอาชีพหลักอยู่แล้ว

“มาเรียนตอนโตแล้ว ก็เลยไม่ได้ไปสอนอะไรให้ลูก” (นายผิน)

“ที่บ้านไม่มีคนเรียนกลองยาว เค้าไปเล่นลีกันหมด” (นายสานิต)

โดยรวมแล้ว การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้บุตรหรือสมาชิกในครอบครัวนั้นจะทำแบบไม่เป็นทางการ สำหรับการช่อมกลองยาวกับสมาชิกในครอบครัว พบว่า กรณีของนายเชี่ยม จะมีการช่อมกลองยาวกับสมาชิกในครอบครัวหรือบุตรหลานในเวลาเย็นเป็นประจำ เนื่องจากนายเชี่ยมมีวงกลองยาวเป็นของตนเองและมีสมาชิกหลายคน ส่วนปราชญ์ชาวบ้านคนอื่นๆ ในวงจะทำการช่อมกลองยาวกับบุตรหลานและสมาชิกของวงก่อนที่จะมีการไปแสดงกลองยาว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลาว่างและระดับความสามารถของบุตรหลานว่าจำเป็นต้องช่อมบ่อยครั้งเพียงใด กล่าวคือ หากบุตรหลานมีความเชี่ยวชาญมีความเป็นมืออาชีพแล้ว จึงจะช่อมล่วงหน้าก่อนการแสดงไม่กี่วัน

4.3.1.2 ปราชญ์ชาวบ้านและนักเรียน

ปัจจุบัน กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาส่วนใหญ่ของปราชญ์ชาวบ้านวง 5 ผู้เฒ่า คือนักเรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนต่างๆ ของอำเภอปราณบุรี สำหรับจุดเริ่มต้นของการถ่ายทอดเกิดจากความมีชื่อเสียงของวง 5 ผู้เฒ่า ประกอบกับในช่วงประมาณปีพ.ศ.2542 ทางโรงเรียนบ้านเมืองเก่าได้เชิญนายเลียงให้ไปสอนกลองยาวให้แก่เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีบุตรชายของนายเลียงเรียนอยู่ด้วย หลังจากนั้นเป็นต้นมาทางโรงเรียนอื่นๆ ในอำเภอปราณบุรีได้เชิญให้ปราชญ์ชาวบ้านไปสอนให้แก่เด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน

สำหรับสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สอนแต่เฉพาะนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยไม่ได้สอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นนั้นเป็นเพราะ นักเรียนที่มีอายุมากขึ้นอาจไม่มีความกล้าแสดงออกอันเนื่องมาจากกลองยาวเป็นการแสดงที่อยู่บนพื้นฐานของความสนุกสนาน โดยปราชญ์ชาวบ้านได้อธิบายว่า

“จะสอนเด็ก 9-10 ขวบ หรือถึง ป.6 เท่านั้น เพราะพอเด็กโต เด็กจะเริ่มอาย.....กลองยาวต้องใช้ความกล้าแสดงออก ถ้าอายุก็เล่นไม่ได้” (นายเลียง)

สำหรับรายชื่อโรงเรียนและชื่อของปราชญ์ชาวบ้านที่ไปสอนให้แก่เด็ก สรุปลังตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อโรงเรียนและปราชญ์ชาวบ้านผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

โรงเรียน	ปราชญ์ชาวบ้าน: ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว
โรงเรียนเจ้าน้อย	นายเลียง และ นายช่อม
โรงเรียนบ้านเมืองเก่า	นายเลียง และ นายช่อม
โรงเรียนปากน้ำปราณ	นายเชี่ยม นายเลียง และนายช่อม
โรงเรียนหนองตาเย็น	นายเลียง และ นายช่อม
โรงเรียนหนองตาเต็ม	นายผิน
โรงเรียนบ้านหนองยิงหมี่	นายเชี่ยม

ปราชญ์ชาวบ้านอธิบายว่า แต่ละโรงเรียนจะเชิญปราชญ์ชาวบ้านไปสอนที่โรงเรียนเป็นประจำทุกปี โดยไปสอนปีละประมาณ 10 ครั้งในลักษณะของสัปดาห์ละ 1 ครั้งๆ ละ 2 ชั่วโมง ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านจะได้ค่าตอบแทนครั้งละประมาณ 200 บาท นอกจากนี้ บางโรงเรียนได้เชิญปราชญ์ชาวบ้านไปสอนเพียง 1 ครั้งต่อภาคการศึกษา

สำหรับสาเหตุสำคัญที่ทำให้การสอนที่โรงเรียนของปราชญ์ชาวบ้านมิได้มีความต่อเนื่องตลอดทั้งปีหรือสอนทุกภาคการศึกษา เนื่องจากปราชญ์ชาวบ้านมีงานประจำเป็นเกษตรกร นอกจากนี้ ทางโรงเรียนมีครูสอนวิชานาฏศิลป์เป็นประจำอยู่แล้ว โดยการไปสอนกลองยาวนั้น ปราชญ์ชาวบ้านมองว่าตนเองมีสถานภาพเป็น "ครูที่ปรึกษา" และ "ครูผู้ช่วยสอน" ในลักษณะการให้คำแนะนำแก่วงกลองยาวของโรงเรียน รวมถึงเพื่อฝึกซ้อมวงกลองยาวของโรงเรียนที่จะใช้ไปงานแห่เทียนพรรษาประจำปี

"พอเด็กเรียนเสร็จ แห่เทียนพรรษาเสร็จ ก็เลิกไปสอน...โรงเรียนให้ไปซ้อมก่อนไปแห่พรรษา สอนปีละครั้ง.....ปีหน้าก็ต้องไปหัดเด็กรุ่นใหม่" (นายเลียง)

อย่างไรก็ดี สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่พบในความสัมพันธ์ระหว่างปราชญ์ชาวบ้านและนักเรียน คือ การแสดงถึงความเคารพยกย่องแก่ปราชญ์ชาวบ้าน กล่าวคือ ทางโรงเรียนจะขอให้ปราชญ์ชาวบ้านทำพิธีครอบครูให้แก่นักเรียนเพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนการเรียนและการแสดงกลองยาว โดยโรงเรียนมองว่า กลองยาวเป็นภูมิปัญญาไทยที่จำเป็นต้องมีการแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ ประกอบกับปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มนี้เป็นผู้อาวุโสที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญานี้มาจากบรรพบุรุษและครูบาอาจารย์ทางวงกลองยาว

นอกจากนี้ หน้าที่อีกประการหนึ่งของปราชญ์ชาวบ้าน คือ การ “จำหน่ายกลอง” ให้กลองยาวของโรงเรียน สำหรับประโยชน์หรือกล่าวได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของการจำหน่ายกลอง คือ การทำให้กลองยาวมีเสียงดังขึ้นในเวลาตี และที่สำคัญคือ เป็นการปรับแต่งเสียงของกลองยาวแต่ละลูกให้มีเสียงที่เข้ากันในขณะตีร่วมกัน โดยปราชญ์ชาวบ้านได้อธิบายรายละเอียดไว้ดังนี้

“จำหน่ายกลอง คือ การเอาข้าวสุกมากลุกกับขี้เถ้า นำมาติดไว้ที่หน้ากลอง ตีไว้เพื่อให้เสียงดังเวลาตี ถ้าไม่ติด เสียงก็ไม่ดัง.....บางทีก็ใช้ขนมโก๋แทนได้” (นายช่อม)

“บางทีกลองโดนเหงื่อ กลองก็จะหย่อน จำหน่ายกลองหลุด ก็ต้องคอยแต่งอยู่เรื่อยๆ” (นายเลี้ยง)

สำหรับขั้นตอนการจำหน่ายกลอง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาเพื่อการปรับแต่งเสียงกลองยาว มีดังนี้

1) การนำขนมโก๋ มาติดบนหนังกลองยาว

ขนมโก๋

การติดขนมโก๋ลงบนหนังกลองยาว

2) การนำแป้งโรยทับบริเวณที่ติดขนมโก๋ หรือการผสมขี้เถ้าในขนมโก๋ เพื่อป้องกันไม่ให้ขนมโก๋ติดมือในขณะที่ตักลงยาว นอกจากนี้ การผสมขี้เถ้ายังทำให้มองเห็นการจำหน่ายกลองได้อย่างชัดเจน

การโรยแป้งทับบริเวณขนมโก๋

การจำหน่ายกลองโดยการผสมขี้เถ้า

4.3.1.3 ประชาชนชาวบ้านและผู้สูงอายุ

ในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมา ประชาชนชาวบ้านมีโอกาสไปสอนกลองยาวให้แก่ผู้สูงอายุประมาณเดือนละ 1 ครั้ง โดยเป็นกลุ่มผู้สูงอายุทั้งในและนอกอำเภอปราณบุรีที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่มาเข้าร่วมชมรมเบญจรงค์ที่โรงพยาบาลปราณบุรี ซึ่งเป็นชมรมที่เน้นการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุ ทั้งนี้ผู้สูงอายุในชมรมมีประมาณ 50 คน แต่มีผู้เรียนตีกลองยาวประมาณ 9-10 คน โดยเป็นการเรียนตีกลองยาวเพื่อใช้เป็นเครื่องให้จังหวะสำหรับผู้สูงอายุคนอื่นๆ สำหรับการออกกำลังกายที่เรียกว่า “รำไม้พลองกลองยาว” ทั้งนี้ ประชาชนชาวบ้านได้รับค่าตอบแทนจากชมรมฯ เพื่อเป็นค่าเดินทางครั้งละ 200 บาท

โดยสรุปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชาวบ้านและผู้รับการถ่ายทอดที่แตกต่างกันนี้ได้ส่งผลต่อวิธีการและเนื้อหาของ การถ่ายทอดด้วย ดังจะขอกกล่าวในหัวข้อถัดไป

4.3.2 วิธีการถ่ายทอด

ภูมิปัญญาส่วนใหญ่ที่ถ่ายทอดนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการตีกลองยาว การร้องเพลง และการรำ โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้พบว่า ประชาชนชาวบ้านใช้วิธีการที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

4.3.2.1 การถ่ายทอดแบบ “ครูพักลักจำ”

สำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับวงกลองยาวแบบครูพักลักจำ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันผ่านการแอบเรียนหรือการสังเกตการตีกลองยาวของผู้อื่น และนำความรู้ที่ได้จากการสังเกตมาทดลองทำด้วยตนเอง โดยการถ่ายทอดในรูปแบบนี้พบว่ามีปรากฏในการถ่ายทอดระหว่างสมาชิกในครอบครัวของประชาชนชาวบ้าน ดังเห็นได้จากกรณีต่อไปนี้

กรณีของนายเชี่ยมได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการเล่นกลองยาวแบบครูพักลักจำมาจากคุณลุงในสมัยที่ยังเป็นเด็ก โดยการสังเกตการตีกลองยาวของคุณลุงซึ่งเป็นหัวหน้าวงกลองยาวในจังหวัดเพชรบุรี นอกจากนี้ ยังถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการตีกลองยาวให้แก่บุตรชายโดยใช้วิธีการแบบครูพักลักจำอีกด้วย กล่าวคือ เป็นการให้บุตรได้เรียนรู้เทคนิคการตีกลองผ่านการสังเกตการตีกลองของคุณ

“ตอนนั้นก็เรียนแบบครูพักลักจำ ไปดูลุงว่าเขาเล่นกันอย่างไร เราก็หัดเล่นตาม....อยากเรียนเพราะใจรัก.....พาลูกชายไปดูตอนเล่นกลองยาวด้วย” (นายเชี่ยม)

กรณีของนายเลียง ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการเล่นกลองยาวในชีวิตประจำวันมาจากคุณตาตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นเด็ก จนทำให้มีการซึมซับความรู้รวมถึงมีความผูกพันกับวงกลองยาวมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้การฝึกซ้อมกลองยาวกับปราชญ์ชาวบ้านในวง 5 ผู้เฒ่าที่บ้านของนายเลียง ประกอบการที่ นายเลียงเคยพาบุตรชายไปร่วมแสดงกลองยาวด้วย จึงทำให้เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาในทางอ้อม ให้แก่บุตรชายในขณะเดียวกันด้วย

“ฝึก (กลองยาว) มาตั้งแต่ 8 ขวบ ช่วงป.1ป.2แอบเรียนจากตาอยู่ มีวง 2 วง ก็ไปช่วยตีฉิ่งตีฉาบ..... ได้ยินเสียง(กลองยาว)ทุกวัน ก็เลยผูกพัน” (นายเลียง)

นอกจากการถ่ายทอดแบบครูพักลักจำจะมีปรากฏในครอบครัวแล้ว ยังพบว่า ปัจจุบันปราชญ์ชาวบ้านยังได้เรียนรู้เทคนิคการตีกลองยาวผ่านการสังเกตปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกในวง 5 ผู้เฒ่าด้วยกันเองด้วย เช่น กรณีของนายขุ่มที่ได้สังเกตเทคนิคการตีกลองของเพื่อนปราชญ์ชาวบ้านในวงเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงการตีกลองของตนเอง

“ผมลักจำมาจากลุงเซียม อันไหนดี ก็รับเอามา” (นายขุ่ม)

สำหรับการถ่ายทอดด้านการร้องเพลงและการรำประกอบการแสดงกลองยาวนั้นได้ใช้วิธีการถ่ายทอดแบบครูพักลักจำเช่นเดียวกันกับการถ่ายทอดการตีกลองยาว โดยมีลักษณะเป็นการให้บุตรหลานสังเกตการแสดงจากวงกลองยาวด้วยตัวเองในขณะที่ไปแสดงตามงานต่างๆ อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดการร้องเพลงและการรำมิได้มีเพียงแค่ครูพักลักจำเท่านั้น แต่ยังคงมีกระบวนการสอนและแนะนำอย่างไม่เป็นทางการให้แก่บุตรหลานควบคู่ไปด้วย

โดยสรุปแล้ว ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า การถ่ายทอดแบบครูพักลักจำนั้นมีความสำคัญ ดังนี้ ประการแรก การถ่ายทอดแบบครูพักลักจำ เป็นการเรียนรู้โดยธรรมชาติของทุกคน คนสามารถเรียนรู้โดยการสังเกตจากวิธีการตีกลองยาวจากคนอื่น ๆ ได้ มีความเหมาะสมกับการถ่ายทอดในครอบครัว เพราะสามารถเรียนรู้จากชีวิตประจำวันได้ทุกวัน และไม่ต้องใช้ความเป็นทางการ เช่น การสังเกตระหว่างการไปแสดงกลองยาวในงานต่างๆ และการฝึกซ้อมกับวงกลองยาวที่บ้าน

ประการที่สอง การถ่ายทอดแบบครูพักลักจำ อาจทำให้เกิดการพัฒนาเป็นภูมิปัญญาใหม่ได้ กล่าวคือ สามารถนำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาหรือเทคนิคการตีกลองที่ตนเองมีอยู่แล้ว เพื่อให้เกิดเทคนิคการตีกลองแบบใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนและมีความไพเราะขึ้นได้

“ครูพักลักจำเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสอนกันตรงๆ ได้ บางทีเด็ก (บุตร) อาจจะไปคิดแปลงเป็นของตัวเองก็ได้” (นายเลียง)

4.3.2.2 การถ่ายทอดแบบ “การสาธิตวิธีการ และการบอกเล่าโดยตรง”

สำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการสาธิตวิธีการและการบอกเล่าโดยตรงนั้นเป็นวิธีการถ่ายทอดที่เป็นทางการ โดยพบมากในกรณีที่ผู้รับการถ่ายทอดเป็นนักเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา และผู้สูงอายุในชมรมเบญจรงค์

ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า การถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวที่ตินั้น จำเป็นต้องเริ่มจากการสาธิตหรือแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง ประกอบกับการพูดอธิบายประกอบ จะช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้มากขึ้น ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการตีกลองยาวนั้นเป็นเรื่องที่ยาก เพราะเป็นการเล่นโดยไม่มีโน้ต แต่จำเป็นต้องอาศัยทักษะการตี การจำ และการฟังเสียงกลองยาว ดังคำอธิบายต่อไปนี้

“กลองยาวเล่นยากกว่าระนาดตรงที่ไม่มีโน้ต ต้องจำเอา.....กลองยาวมีเสียง ‘เป็ง เป็ง ถ่อม ตี เปะ เบิด” (นายช่อม)

“ต้องตี(กลอง)เป็นเพลงให้ฟังก่อน มือเขาก็จะตีได้ตามไปด้วย” (นายผิน)

ปราชญ์ชาวบ้านได้ยกตัวอย่างของการสาธิตวิธีการตีกลองยาวเพื่อสอนนักเรียนให้เกิดความเข้าใจในจังหวะและเทคนิคการตีกลองยาว ดังนี้

“เด็กที่เพิ่งเรียนใหม่ๆ ต้องตีให้ฟังก่อนว่า กลองต้องตีเป็นเสียง ‘เป็ง ตึก’ แต่เด็กบางคนก็ตีเป็น ‘เป็ง เบะ’ หรือบางที่ตีให้ฟังเป็น ‘เป็ง เบิด’ แต่เด็กตีเป็น ‘เป็ง เป็ง’ บางที่ตี 4 ที แต่เด็กตีแค่ 3 ที.....ก็ต้องทำให้เขาจนกว่าเขาจะทำตามได้” (นายเลี้ยง)

กล่าวโดยรวมแล้ว การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน โดยเฉพาะในด้านการตีกลองยาวให้แก่เด็กนักเรียนด้วยวิธีการสาธิตและการบอกเล่าโดยวาจา มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1. การสอนจังหวะ โดยให้ผู้เรียนฝึกตบมือให้เป็นจังหวะโดยเริ่มการสอนจากจังหวะกลองยาวแบบง่ายไปสู่แบบยาก

ขั้นที่ 2. ปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการตีกลองยาวให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง พร้อมกับการบอกเล่าโดยตรงหรืออธิบายประกอบเกี่ยวกับการตีกลองยาวให้เข้ากับจังหวะที่ได้สอนไปในขั้นแรก โดยในขั้นนี้ ปราชญ์ชาวบ้านเน้นว่าจำเป็นต้อง “จำจี้จำไซ” คือจะต้องสอนหรือให้ข้อเสนอแนะตลอดจนกว่าผู้เรียนจะเข้าใจและปฏิบัติได้ถูก

ขั้นที่ 3. การให้นักเรียนทดลองตีกลองยาวตามปราชญ์ชาวบ้าน

ขั้นที่ 4. ในกรณีที่นักเรียนคนใดตีกลองยาวได้ถูกต้องตามตัวอย่าง หรือเรียกได้ว่า เป็นคนตีเก่ง หรือ “ตีเต็มเสียง” ปราชญ์ชาวบ้านจึงจะให้นักเรียนคนนั้นเป็นคนตีกลองยาวนำ และให้นักเรียนคนอื่นๆ ตีกลองยาวตามนักเรียนคนดังกล่าว หรือกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนในลักษณะ “ตินำ

ติดตาม” ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านได้เปรียบเทียบกับนักเรียนที่ตีกลองยาวได้ถูกต้องว่าเป็นเหมือน “ต้นเสียงของคนร้องเพลงชาติ”

ในกรณีที่เป็นการถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับการร้องเพลง และการรำประกอบการแสดงกลองยาวให้แก่กลุ่มนักเรียนที่โรงเรียน พบว่า เป็นการอาศัยวิธีการถ่ายทอดเช่นเดียวกันกับการตีกลองยาว กล่าวคือ ปราชญ์ชาวบ้านจำเป็นต้องแสดงบทบาทเป็น “คนต้นเสียง” หรือเป็นผู้ร้องเพลงนำก่อน หรือเป็นผู้รำให้ดูก่อน หลังจากนั้นจึงให้ผู้เรียนร้องตาม หรือรำตาม

“เวลาสอนรำ ต้องรำให้ดูก่อน แล้วให้เด็กรำตาม.....ต้องคอยดู ถ้ายังรำไม่ถูก ก็ต้องบอกรำให้ดูอีก” (นายเชี่ยม)

การถ่ายทอดดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการถ่ายทอดที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น สำหรับการถ่ายทอดที่เป็นลายลักษณ์อักษร พบว่า มีแต่ในอดีตเท่านั้น กล่าวคือ ทางโรงเรียนเคยช่วยปราชญ์ชาวบ้านในการพิมพ์เนื้อร้องของวงกลองยาวใส่กระดาษทำเป็นแผ่นพับเพื่อใช้เป็นสื่อในการสอนแก่นักเรียน อย่างไรก็ตาม จากการสอนของปราชญ์ชาวบ้านที่เน้นการท่องจำและเน้นในเรื่องเทคนิคการตีกลองยาวมากกว่า จึงทำให้ไม่ได้มีการผลิตสื่อการสอนในด้านเนื้อร้องออกมาอย่างต่อเนื่อง

“เพลงหลักกลองยาวไม่ต้องพิมพ์ก็ได้ เพราะเป็นเพลงครู ‘เป็ง ถ่อม’ ...แต่เทคนิคการตีต้องใช้ความจำ จะต้องสอนสอดแทรกไปตอนที่สอน” (นายเลียง)

“ไม่จำเป็นต้องมีสื่อการสอน ไม่ใช่อังกฤษลุง อันนั้นจำเป็นต้องมี” (นายช่อม)

สำหรับการสอนให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในชมรมเบญจรงค์ พบว่า มีวิธีการถ่ายทอดที่เหมือนกับการสอนให้แก่นักเรียน แต่เป็นการสาธิตและให้ผู้สูงอายุบางคนทำตามเฉพาะเทคนิคการตีกลองขั้นพื้นฐานเท่านั้น เนื่องจากเป็นการเรียนตีกลองยาวเพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องให้จังหวะแก่ผู้สูงอายุส่วนมากเวลาที่ออกกำลังกาย

โดยสรุปแล้ว ปราชญ์ชาวบ้านนิยมใช้วิธีการถ่ายทอดแบบการสาธิตวิธีการและการบอกเล่าโดยตรง เพราะมองว่า กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือ เป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีโน้ตเหมือนกับเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่นๆ และเน้นที่เทคนิค รวมถึงความจำ ดังนั้น การสอนโดยการแสดงให้ดูเป็นตัวอย่างประกอบกับอธิบายจึงเป็นวิธีการสอนที่เหมาะสม

4.3.2.3 การถ่ายทอดผ่าน “พิธีกรรม”

ปราชญ์ชาวบ้านได้ทำ “พิธีไหว้ครูหรือครอบครู” ให้แก่บรรดาบุตรหลานและนักเรียน โดยพิธีกรรมนี้ถือเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาอีกรูปแบบหนึ่งที่เน้นให้ผู้รับการถ่ายทอดเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและให้ความเคารพต่อครูบาอาจารย์ก่อนที่จะเรียนและแสดงกลองยาว

“ถ้าไม่ทำพิธี ก็เหมือนกับว่าไม่เคารพไม่บูชา (ครูบาอาจารย์)” (นายช่อม)

“เขา (โรงเรียน) ให้ไป ‘จับมือ’ ก็เหมือนกับการครอบครูให้เด็ก” (นายเลียง)

อย่างไรก็ดี ปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้ประกอบพิธีไหว้ครูให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในชมรมเบญจรงค์ เนื่องจากการถ่ายทอดให้กลุ่มนี้เป็นเพียงแค่การใช้กลองยาวเพื่อให้จังหวะการออกกำลังกาย หรือกล่าวได้ว่า ไม่ได้เป็นการถ่ายทอดความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแสดงหรือเพื่อให้สืบทอดวงกลองยาวต่อไป

4.3.3 เนื้อหา และ ระดับของเนื้อหาที่ถ่ายทอด

จากการที่ปราชญ์ชาวบ้านแต่ละคนมีความถนัดหรือความเชี่ยวชาญของตนเอง ดังนั้น เนื้อหาที่ถ่ายทอดจึงสามารถแบ่งแยกได้ตามความชำนาญของปราชญ์แต่ละคน ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกเนื้อหาที่ถ่ายทอดโดยแบ่งตามระดับของภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้านผู้ถ่ายทอด ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ระดับและเนื้อหาของภูมิปัญญาวงกลองยาวที่ถ่ายทอดโดยปราชญ์ชาวบ้าน

ระดับของเนื้อหาที่ถ่ายทอด	เนื้อหาที่ถ่ายทอด	ปราชญ์ชาวบ้าน: ผู้ถ่ายทอด ภูมิปัญญาวงกลองยาว
ระดับเทคนิค (ภาคปฏิบัติ)	การตีกลองยาว	นายเลียง นายช่อม นายเชี่ยม และ นายผิน
	การร้องเพลงกลองยาว	นายเลียง นายช่อม และนายเชี่ยม
	การรำกลองยาว	นายเชี่ยม
ระดับความเชื่อและพิธีกรรม	การทำพิธีไหว้ครู	นายเชี่ยม นายเลียง และนายช่อม
	ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์	

4.3.3.1 ระดับเทคนิค

เนื้อหาในการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวส่วนใหญ่จัดเป็นเนื้อหาในระดับเทคนิค หรือ เป็นความรู้ในภาคปฏิบัติ สำหรับเนื้อหาสำคัญที่ถ่ายทอด มีดังนี้

- ด้านการตีกลองยาว

จุดเด่นสำคัญของการถ่ายทอดทักษะการตีกลองยาวนั้นมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของ กลองยาว กล่าวคือ กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีโน้ต ดังนั้น ปราชญ์ชาวบ้านจึงไม่สามารถ ถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นตัวโน้ตได้ แต่จะต้องให้ผู้รับการถ่ายทอดฝึกฝนใน เรื่องทักษะการตีและฟังเสียงกลองยาว

ในอันดับแรกของการถ่ายทอดทักษะการตีกลองยาว ปราชญ์ชาวบ้านได้เน้นการสอน จังหวะของกลางยาวขั้นพื้นฐานผ่านการตบมือให้จังหวะ หลังจากนั้นจึงเป็นการตีกลองยาวโดยเน้น "เทคนิคขั้นพื้นฐาน" คือ การตีกลองยาวให้ได้เสียง ได้แก่ เบิ่ง ถ่อม (ท่อม) ตึก ป๊ะหรือตะ เบิดหรือเนิด

สำหรับการสอนตีกลองยาวให้ออกมาเป็นเสียงต่างๆ มีดังนี้

1) เสียง "ถ่อม"

การตีบริเวณตรงกลางของกลองยาวโดยนิ้วมือชิดกัน

2) เสียง "เป็ง"

การตีบริเวณริมขอบของกลองยาว

3) เสียง "เบ็ด"

การตีบริเวณริมขอบของกลองยาวคล้ายกับการตีของเสียงเป็ง
แต่จะต้องใช้นิ้วของอีกมือหนึ่งแตะบริเวณขอบของกลองยาวตามทันที

4) เสียง "ปะ"

การตีบริเวณตรงกลางของกลองยาว โดยเป็นการตีที่ไม่เปิดมือและต้องมีการสะบัดมือ
(ใช้ปลายมือตี)

5) เสียง "ตึก"

การใช้มือหลักเคาะบริเวณริมขอบของกลองยาว และใช้นิ้วของอีกมือหนึ่งกดบริเวณริม
ขอบของกลองยาว

เทคนิคการตีกลองยาวขั้นพื้นฐานให้เป็นเสียงต่างๆ ดังกล่าวนี้ ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการตีกลองยาว เนื่องจากผู้เรียนสามารถนำเทคนิคที่ก่อให้เกิดเสียงที่แตกต่างกันเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้เป็นฐานในการตีกลองยาวให้เป็นเพลงต่างๆ ได้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้รับการถ่ายทอดทุกคนจำเป็นต้องเล่นเพลงพื้นฐานของเพลงกลองยาวให้ได้ก่อน นั่นคือ “เพลงครู” ที่มีเสียงเบิ่ง-ถ่อม ก่อนที่จะฝึกตีเพลงอื่นที่มีความยากขึ้น นอกจากนี้ เทคนิคขั้นสูงของการตีกลองยาวนั้นสามารถตีกลองยาวให้ออกมาเป็นเนื้อร้องตามเพลงได้ เช่น เพลงจับปลาช่อน ซึ่งเป็นเพลงที่แต่งโดยกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านวง 5 ผู้เฒ่าซึ่งมีท่อนร้องตอนต้นว่า “จับปลาช่อน จับปลาช่อน หลุดฉิบ” ก็จะต้องตีกลองยาวให้ได้เสียงออกตามเนื้อเพลง

โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มนักเรียนจะได้รับการถ่ายทอดแต่เฉพาะเทคนิคการตีกลองขั้นพื้นฐานเท่านั้น แต่สำหรับกลุ่มบุตรหลานจะได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูงหรือเทคนิคในระดับมืออาชีพด้วย ทั้งนี้เพื่อสืบทอดวงกลองยาวต่อไป

อย่างไรก็ดี โดยส่วนใหญ่แล้ว ปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้ใช้วิธีการถ่ายทอดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูงด้วยวิธีการสาธิตหรือบอกกล่าวโดยตรงให้แก่บุตรหลาน เนื่องจากมองว่าเป็นสิ่งที่บุตรหลานจำเป็นต้องได้รับผ่านการสังเกตหรือการเรียนรู้แบบครูพักลักจำด้วยตนเองผ่านการฝึกซ้อมหรือการไปร่วมแสดงกลองยาวร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบกับมองว่า เทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูงเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่ไม่อาจถ่ายทอดกันโดยตรงได้ ดังนั้น บุตรหลานจึงต้องเรียนรู้ด้วยตัวเอง และนำความรู้ที่ได้ไปฝึกฝนและพัฒนาต่อจนทำให้เกิดเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูงด้วยตัวเอง

“เด็กต้องพัฒนาเมล็ด ลูกเล่น คัดแปลงด้วยตัวเอง.....เกิดจากการลักจำเอา สอนกันไม่ได้” (นายเลียง)

- ด้านการรำและร้องเพลงกลองยาว

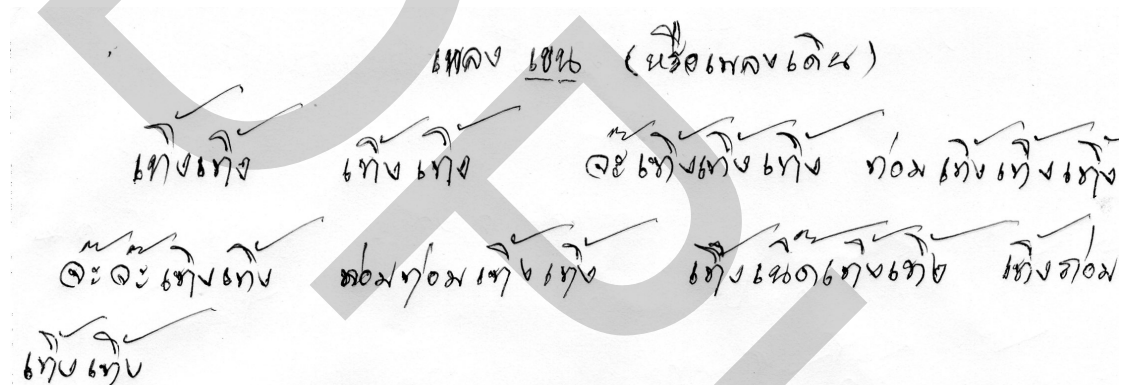
สำหรับด้านการรำ พบว่า นายเชี่ยมเป็นปราชญ์ชาวบ้านเพียงคนเดียวในสมาชิกวง 5 ผู้เฒ่าที่สอนการรำให้แก่นักเรียนและบุตรหลาน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ โดยท่ารำที่ได้ถ่ายทอดไปนั้นมีหลากหลายของท่าทางทั้งชายและหญิง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะหรือประเภทของเพลง เช่น ท่าตลกหรือจำขัน ท่าเกี่ยวพาราสี ท่ารำเซ็ง และท่ารำวง

ในด้านการร้องเพลงกลองยาว พบว่า เป็นการถ่ายทอด “เพลงแม่บท” หรือเพลงลูกคู่ ซึ่งเป็นเพลงมาตรฐานทั่วไปที่ใช้ในการประกอบการแสดงกลองยาว นอกจากนี้ ยังมีการถ่ายทอดบทเพลงกลองยาวที่แต่งขึ้นใหม่โดยกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านด้วย เช่น เพลงจับปลาช่อน ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้รัฐธรรมนูญรอบตัวและนำมาแต่งเป็นเนื้อเพลงประกอบการแสดง

อย่างไรก็ดี จากการที่ปราชญ์ชาวบ้านได้อธิบายถึงจุดเด่นของเพลงกลองยาวที่ว่า เพลงกลองยาวนั้นสามารถแต่งได้ใหม่โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแต่งเพลงใหม่ระหว่างปราชญ์ชาวบ้านด้วยกัน จุดเด่นดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาเฉพาะตัวหรือเป็นความสามารถพิเศษ ดังนั้น จึงมิได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการแต่งเพลงกลองยาวให้แก่ผู้รับการถ่ายทอด

“ไม่ได้สอนแต่งเพลง มันแล้วแต่เราจะมา ‘ต่อเพลง’ กันเพลงแต่ละวงจึงไม่เหมือนกัน เพราะเกิดจากการมาประยุกต์รวมกันให้เป็นเพลงใหม่” (นายเลียง)

ตัวอย่างเพลงกลองยาวที่ใช้ในการถ่ายทอด

เพลง เชน หรือ เพลง เติงเตง

เป็นเพลงแม่บทที่ถ่ายทอดให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดทุกกลุ่ม

เพลงลูกทุ่งคลองยาว

* ^๒บ้านพี่ชาย ^๒บ้านระว่า มาแต่ขงเขา ของเราไม่มา ตระว่า

* ^๒น้องอกระเขย ^๒น้องอกระว่า ^๒น้องอกลา ^๒น้องไอโต้
^๒น้องนาง मनใจ ^๒น้องโตขงเดียว ^๒น้องน้อยฝากเมีย ^๒น้องอยู่บ้าน ^๒เกียรนาง मनใจ

* ^๒บ้านพี่เอก ^๒บ้านลูกได้แปด ^๒เขาไปเก็บผัก ^๒กระโดดขงร้อง
 กระโดดเต่านัก

* ^๒บ้านแจ้แม่ตอ ^๒บ้านลายนลงแม่ ^๒บ้านกินหมักร ^๒กินหมัดกแตน
^๒ขงแม่ตอได้ ^๒ตระว่า

* ^๒บ้านแดงเพ็ชร ^๒มาเยือนขงเขา ^๒ไปสมัครเรียน ^๒ไปมีอะไร
^๒ขงขงเดิม ^๒ตม... แม่แป๊ะ

* ^๒บ้านไตรมาวสุก ^๒มาคลกขาวสาร ^๒ใครมีของนา ^๒มาฝากขงตอ
^๒อนินนหน้าขาว ^๒ระพีหน้าแดง ^๒เข้ตระว่า

เพลงลูกทุ่งคลองยาว

เป็นเพลงแม่บทที่ถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานหรือสมาชิกในวง เพื่อนำไปใช้ในการแสดง

* คำเนียงตักทอง เพลง ฉิมพลีช่อน

เสียงท่อม เสียงท่อม เสียงท่อม เสียงท่อม เสียงตัก เสียงตัก เสียงตัก
เสียงตัก เสียงท่อม เสียงท่อม โดด โดด โดด โดด โดด โดด -
ท่อม ท่อม ท่อม

* คำเนียงร้อย

ฉิมพลีช่อน ฉิมพลีช่อน ฉิมพลีช่อน ฉิมพลีช่อน
คิดขยับ คิดขยับ คิดขยับ คิดขยับ ฉิมพลีช่อน ฉิมพลีช่อน
โดดโดด โดดโดด ช่อน ช่อน ช่อน ช่อน

* คำเนียงท่อม เพลง เชิญ

เสียงท่อม เสียงท่อม เสียงท่อม เสียงท่อม เสียงสี่ เสียงสี่ เสียงสี่ เสียงท่อม
เสียงตัก ตัก ตัก เสียงตัก ท่อม ท่อม ท่อม

* คำเนียงร้อย

เชิญท่อม เชิญท่อม เชิญท่อม เชิญท่อม
เชิญหะ เชิญขี้ใจ เชิญท่อม เชิญหะ เชิญ เชิญ เชิญ

เพลงจับปลาช่อนและเพลงเชิญ

เป็นเพลงประจำวง 5 ผู้เต่า และเป็นเพลงที่ปราชญ์ชาวบ้านร่วมกันแต่งเพื่อใช้ถ่ายทอดให้แก่
บุตรหลานหรือสมาชิกในวง เพื่อนำไปใช้ในการแสดง

4.3.3.2 ระดับความเชื่อและพิธีกรรม

ปราชญ์ชาวบ้านได้ถ่ายทอดเนื้อหาในระดับความเชื่อและพิธีกรรมให้แก่นักเรียนและบุตรหลาน มีดังนี้

- พิธีไหว้ครู

ปราชญ์ชาวบ้านได้ถ่ายทอดความเชื่อเรื่อง "ครูแก่" (ฤๅษี พ่อปู่ พ่อแก่) ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้เรียนกลองยาวทุกคนต้องนับถือ โดยอธิบายให้ผู้รับการถ่ายทอดเห็นถึงความสำคัญของการทำพิธีไหว้ครู และอธิบายถึงขั้นตอนในการทำพิธีไหว้ครู ซึ่งทุกคนที่เรียนกลองยาวควรจะต้องผ่านพิธีกรรมนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลรวมถึงเป็นการแสดงความเคารพต่อครูแก่ ทั้งนี้ทางโรงเรียนได้เชิญปราชญ์ชาวบ้านให้ไปประกอบพิธีกรรมนี้ให้แก่นักเรียนหรือที่เรียกว่า การไป "จับมือ" เป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะสำหรับนักเรียนที่จะต้องไปแสดงกลองยาวในงานแห่เทียนพรรษาประจำปีของโรงเรียน

สำหรับสิ่งของที่ผู้เรียนจะต้องนำมาในพิธีไหว้ครู คือ ขัน 5 ซึ่งประกอบด้วย "ดอกไม้ 5 คู่ รูป 5 คู่ เทียน 5 คู่" นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยบุนหรี และเหล้า ซึ่งในทำพิธีจะมีการรดน้ำมนต์ให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดด้วย

"ก่อนเล่นต้องไหว้ครู โดยเฉพาะเด็กที่จะไปแสดงกลองยาว จำเป็นต้องทำพิธีไหว้ครูก่อน" (นายเลียง)

- ความเชื่อและข้อห้าม

จากความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวงกลองยาว หรือครูแก่ ได้นำมาสู่ข้อห้ามสำหรับผู้แสดงกลองยาวด้วย โดยปราชญ์ชาวบ้านได้สอน "ข้อห้าม" เรื่อง "เล่นแล้วอย่านอน" ให้แก่ผู้รับการถ่ายทอด ซึ่งหมายถึง ในขณะที่เรียนหรือซ้อมกลองยาว ห้ามไม่ให้ผู้ใดนอน เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงการไม่ให้เกียรติครูบาอาจารย์ทางด้านกลองยาว

"ทำแล้วไม่ดี คุณเหมือนนอนเฉย คุณก็เกียจ" (นายช่อม)

"ตามหลักให้ไม่ควร เพราะต้องให้เกียรติครูบาอาจารย์" (นายเลียง)

4.3.4 การประเมินผลการถ่ายทอด

สำหรับการประเมินผลการถ่ายทอดการตีกลองยาวทั้งนักเรียนและผู้สูงอายุในชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระยะ ดังนี้

4.3.4.1 ระยะก่อนรับการถ่ายทอด

ในระยะนี้ จะเน้นไปที่ผู้รับการถ่ายทอดที่เป็นนักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น โดยปราชญ์ชาวบ้านอธิบายว่า “ไม่ใช่ทุกคนที่จะตีกลองยาวได้” ประกอบกับจำนวนนักเรียนที่มีมากในแต่ละชั้น และวงกลองยาวมีได้มีเพียงแค่การตีกลองยาวเท่านั้น แต่จะต้องมีผู้แสดงคนอื่นๆ ด้วย เช่น ผู้รำ และผู้ให้จังหวะกลองยาว

ดังนั้น ปราชญ์ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องทำการประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนก่อน หรือเป็นการคัดเลือกนักเรียนที่มีความสามารถเพียงพอที่จะเรียนการตีกลองยาวได้ โดยการสังเกตนักเรียนในด้านทักษะการตีหรือพรสวรรค์ และที่สำคัญคือ การมีใจรักการเล่นกลองยาว แต่สำหรับนักเรียนที่ไม่มีคุณลักษณะดังกล่าว ปราชญ์ชาวบ้านจะพิจารณาให้เล่นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะชนิดอื่นๆ เพื่อให้จังหวะแก่กลองยาว เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ และโหม่ง

“คนไหนมีแวว ก็เลือกมาตีกลองยาว ต้องดูว่าเด็กชอบด้วย.....ถ้าไม่ชอบตีกลอง ไม่มีแวว ก็ไม่เลือก แต่จะให้ตีจังหวะ” (นายเลียง)

เครื่องดนตรีประกอบจังหวะในวงกลองยาว

4.3.4.2 ระยะเวลาหลังรับการถ่ายทอด

โดยทั่วไปแล้ว การประเมินผลโดยเฉพาะด้านการติกลงยาวของนักเรียนหรือผู้สูงอายุที่มีหลักการ คือ การสังเกตทักษะการติกลงยาวและฟังเสียงกลองยาว พร้อมกับการให้ข้อเสนอแนะหากยังติกลงยาวไม่ถูกวิธีและเพื่อพัฒนาทักษะการติกลงยาวให้มีความไพเราะ

“ใช้คู่กับฟังเสียง.....บางคนตี(กลองยาว)เป็นเสียงเดียวกันตลอด ไม่มีเสียง ‘เบิ่ง’ ต้องคอยบอกตลอด” (นายช่อม)

อย่างไรก็ดี ปรากฏชาวบ้านไม่ได้มุ่งหวังให้ทั้งนักเรียนและผู้สูงอายุมิทักษะการติกลงยาวถึงขั้นมืออาชีพ เพราะการถ่ายทอดในสองกลุ่มนี้เป็นการถ่ายทอดทักษะขั้นพื้นฐานและใช้ระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น

สำหรับกรณีบุตรหลานที่มักเรียนรู้ทักษะการติกลงยาวจากปรากฏชาวบ้านโดยใช้วิธี “ครูพักลักจำ” ผ่านการสังเกตในชีวิตประจำวัน รวมถึงการไปร่วมแสดงกับวง 5 ผู้เฒ่าในงานเทศกาลต่างๆ พบว่า ปรากฏชาวบ้านได้ประเมินผลการถ่ายทอดบุตรหลานโดยใช้วิธีการสังเกตตลอดเวลา เช่น ในระหว่างที่ฝึกซ้อม และในระหว่างที่ไปร่วมแสดงกลองยาวกับปรากฏชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อที่จะนำสิ่งที่ได้จากการประเมินมาเสนอแนะต่อบุตรหลานเพื่อพัฒนาทักษะให้มีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น เนื่องจากต้องการให้เป็นผู้สืบทอดวงกลองยาวต่อไป

“ต้องพา (บุตรหลาน) ไปเล่นด้วยกัน ให้ติดตามวงไปด้วย.....ค่อยๆ สอดแทรก (ทักษะการติกลงยาว).....บางคน พาไปออกงาน 3 หน ก็เป็นมืออาชีพแล้ว.....ของแบบนี้มันซึมซับอยู่ทุกวัน” (นายเชียม)

สำหรับการถ่ายทอดในด้านอื่นๆ เช่น การรำและการร้องเพลง รวมถึงพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับครูบาอาจารย์ของวงกลองยาวที่ได้ถ่ายทอดให้แก่กลุ่มนักเรียนและบุตรหลาน พบว่า มีวิธีการประเมินผลที่คล้ายกัน นั่นคือ การสังเกตพร้อมกับการให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาทักษะการแสดงกลองยาวต่อไป และยังคงสังเกตพฤติกรรมของผู้รับการถ่ายทอดว่ามี การให้ความเคารพต่อการแสดงกลองยาวและครูบาอาจารย์ ตลอดจนการเชื่อฟังและให้เกียรติปรากฏชาวบ้านเพียงใด

กล่าวโดยสรุปแล้ว ปรากฏชาวบ้านมองว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดจะได้ผลดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ “ผู้รับการถ่ายทอด” มากกว่า “ผู้ถ่ายทอด” กล่าวคือ ผู้รับการถ่ายทอดจะต้องมีความรักความสนใจ และมีพรสวรรค์

“เด็กต้องสนใจด้วย เราสอนให้เขาไม่ก็คำก็ไปด้วยกันได้...สอนরাบางคนก็ไม่สนใจ เวลา ร่ำก็ร่ำแบบลากขา” (นายเชียม)

4.3.5 ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอด

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่ประชาชนชาวบ้านประสบในการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลอง ยาว แบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่

4.3.5.1 ปัญหาด้านการขาดผู้รับการถ่ายทอด

ประชาชนชาวบ้านพิจารณาว่า ปัญหาด้านการขาดผู้รับการถ่ายทอดวงกลองยาวนั้นเป็นปัญหา สำคัญในปัจจุบัน เพราะ คนรุ่นใหม่ไม่สนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการสอน นักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ที่มักพบว่านักเรียนไม่ให้ความสำคัญกับกลองยาว

“ถ้าคนไหนดี(กลองยาว) ไม่ดี ก็ต้องคัดออกไป.....บางคนดีไม่ดี ก็ทำเป็นแกล้งดี ไม่อยาก เรียน” (นายเชียม)

แม้ว่าที่ผ่านมามีพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กในชุมชนจะเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการบุตรหลานมาฝากเรียนกลองยาว แต่เด็กก็ไม่สนใจที่จะเรียน จึงทำให้ประชาชนชาวบ้านไม่ได้ เปิดสอนกลองยาวให้แก่เด็กในชุมชนในปัจจุบัน

“ต้องแล้วแต่ความสมัครใจของเด็ก บางทีพ่อแม่บังคับมาเด็กไม่เอาก็มี” (นายเลียง)

นอกจากนี้ ปัญหาอีกประการหนึ่งที่พบในการขาดผู้รับการถ่ายทอด คือ ปัญหาด้าน ทักษะคติของคนในชุมชน กล่าวคือ คนในชุมชนบางส่วนมองว่า กลองยาวเป็นการแสดงประเภท “เดินกินรำกิน” หรือเป็นการดูถูกวงกลองยาวว่าไม่มีคุณค่า ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ยอมให้บุตรมาเรียน กลองยาว

ประชาชนชาวบ้านได้อธิบายว่า เนื่องจากการแสดงกลองยาวนั้นเป็นการแสดงที่ไม่ต้องใช้เวที หรือสถานที่สำหรับการแสดงโดยเฉพาะดังเช่น โรงละคร หรือโรงหนังตะลุง หรือกล่าวได้ว่า การ แสดงกลองยาวนั้นส่วนใหญ่จะแสดงบนลานที่มีบริเวณกว้าง ประกอบกับการแสดงกลองยาวนั้นมี ผู้แสดงจำนวนมากและเน้นความสนุก ดังนั้น การไปแสดงกลองยาวที่บ้านของเจ้าภาพ จึงอาจถูก มองดูถูกได้ดังคำอธิบายต่อไปนี้

“บางคนมองว่าเป็นเรื่องต่ำต้อย..... บางทีไปเล่นบางบ้าน เขาก็ให้เล่นที่ได้ถุ่นบ้าน ไม่ ยอมให้พวกเราขึ้นบ้าน เพราะกลัวว่าบ้านจะพัง เพราะพวกเราเต้นกันแรง” (นายเลียง)

ปัญหาดังกล่าวนี้อาจส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์วังกลองยาวซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้นอกจากนี้ ยังพบปัญหานี้ในระดับครอบครัวด้วย กล่าวคือ บุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้านบางคน เช่น กรณีของนายผินและนายสานิตไม่มีบุตรหลานที่จะมาเป็นผู้รับการสืบทอดวง เนื่องจากประกอบอาชีพอื่นและไม่ได้ให้ความสำคัญกับวังกลองยาวในฐานะที่เป็นอาชีพเสริมหรือเพื่ออนุรักษ์

4.3.5.2 ปัญหาด้านเนื้อหาที่ยังไม่ได้ถ่ายทอด

แม้ว่าในกรณีของนายเลียงและนายช่อมซึ่งมีบุตรชาย/หลานชายเป็นสมาชิกในวงกลองยาว แต่พบว่า มีบางเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อที่ยังไม่ได้ถ่ายทอดให้แก่บุตรชาย นั่นคือ ขั้นตอนการผลิตกลองยาว เนื่องจากเป็นความรู้ในระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความเชื่อเรื่องครูบาอาจารย์ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเท่านั้น ประกอบกับมองว่า บุตรชายยังไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม หรือยังไม่ถึงเวลาที่จะถ่ายทอดให้

“ที่ยังไม่สอนทำกลอง เพราะเป็นของมีครูบาอาจารย์ ถ้าทำชั่ว มือไม้จะหงิก.....เวลาแทงเชือก (ซึ่งหนังหน้ากลอง) ต้องบอกกล่าวครูบาอาจารย์ บางคนไปแอบทำเองแบบครูพักลักจำ มือไม้จะหงิกได้....ที่ยังไม่สอน เพราะ ยังไม่เห็นว่ามีใครเหมาะสมที่จะมารับ” (นายเลียง)

“เรื่องการทำกลอง ใครจะมาทำกัน ไม่ได้เพราะต้องมีครู...ครูบางคนจะปลุกเสกหัวใจสิงห์ไปที่หนังหน้ากลอง กลองที่ดีแรงๆ มีเสียงดังๆ จะมีอาถรรพณ์ เพราะผ่านมาหลายๆ ครูแล้ว.....ที่ยังไม่สอนทำกลอง เพราะยังเป็นเด็กอยู่” (นายช่อม)

ผู้วิจัยยังพบว่า มีความรู้อีกประการหนึ่งที่ไม่ได้ถ่ายทอด คือ “การปลุกเสกกลองยาว” หรือ “การทำครู” ซึ่งหมายถึง พิธีกรรมที่จัดขึ้นก่อนที่จะมีการแสดงกลองยาวทุกครั้ง ปราชญ์ชาวบ้านจะใช้คาถาที่ได้รับการถ่ายทอดมาปลุกเสกกลองยาว ประกอบกับการใช้เครื่องเช่น ไหว้กลองยาว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษหรือครูซึ่งเป็นเจ้าของภูมิปัญญารวมถึงเป็นเจ้าของกลองยาวมาก่อน

ขั้นตอนสำคัญของพิธี “การทำครู” หรือการปลุกเสกกลองยาวก่อนการแสดงกลองยาวคือการนำกลองยาวที่จะใช้ในการแสดงมาวางเรียงเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว และวางเครื่องเช่น ไหว้ คือ ดอกไม้ ธูปเทียน บุหรี่และเหล้า นอกจากนี้ ยังมีขันใส่น้ำสำหรับทำนํ้ามนต์

สำหรับภาพถ่ายพิธีกรรมการปลุกเสกกลองยาวต่อไปนี้เป็นพิธีที่จัดขึ้นก่อนที่จะแสดงกลองยาวในงานบวชที่วัดหนองตาเมือง ซึ่งนายช่อม หัวหน้าวง 5 ผู้เต่าเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

การนำกลองยาวที่จะใช้ในการแสดงมาจัดเรียงเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว

เครื่องเซ่นไหว้

การเริ่มต้นประกอบพิธีกรรมการปลุกเสกกลองยาว

การทำน้ำมันต์เพื่อใช้ในพิธีกรรม

การปลุกเสกกลองยาว

สมาชิกในวงรับการพรมน้ำมนต์และคิมน้ำมนต์

ภายหลังจากการปลุกเสกกลองยาวแล้ว
สมาชิกในวงจึงทำการจ่าหน้ากลองเพื่อปรับแต่งเสียงกลองยาวร่วมกัน
ก่อนที่จะนำไปเล่นจริง

ปราชญ์ชาวบ้านได้เปรียบกลองยาวว่าเป็น “เครื่องรางของขลัง” อย่างหนึ่งที่จะต้องทำพิธีบูชา เพราะนอกจากจะเป็นการแสดงความสามารถแล้ว ยังเชื่อว่าจะทำให้เสียงของกลองยาวมีมนต์ขลังและทำให้มีเสียงดังด้วย

“กลองยาวบางลูกมีอายุมากกว่า 2 - 3 ชั่วโมง ต้องทำครูทุกครั้งก่อนแสดง ต้องใช้คาถาหัวใจหนูมาน บางคนก็ใช้คาถาหัวใจสิงห์ปลุกเสก.....เป็นเหมือนเครื่องรางของขลัง....ถ้าปลุกเสกมาหลายครั้ง หลายชั่วโมงคน เวลาตีแล้วจะแรง มีมนต์ขลัง” (นายเลียง)

อย่างไรก็ดี เหตุผลสำคัญที่ทำให้ปราชญ์ชาวบ้านบางคน เช่น นายเลียงและนายช่อมังยังไม่ถ่ายทอดความรู้เรื่องนี้ให้แก่บุตรหลาน คือ การมองว่าบุตรหลานยังไม่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะรับการถ่ายทอด หรือกล่าวได้ว่า ยังไม่มีความพร้อมที่จะเป็นผู้สืบทอดวงกลองยาว เนื่องจากบุตรหลานกำลังอยู่ในช่วงของวัยเรียน จึงทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการฝึกซ้อมและร่วมแสดงกลองยาว โดยสรุปแล้ว เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคุณสมบัติของบุตรหลานว่าสมควรจะได้รับการถ่ายทอดหรือไม่ขึ้นอยู่กับความมุ่งมั่นตั้งใจและมีเวลาที่จะฝึกซ้อมกลองยาวได้อย่างเต็มที่

4.3.5.3 ปัญหาด้านการถ่ายทอด

ปราชญ์ชาวบ้านที่สอนในโรงเรียนมักประสบปัญหาเดียวกัน คือ การขาดความตั้งใจเรียนของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนบางส่วนไม่สนใจเรียนกลองยาว อย่างไรก็ตาม ปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้ใช้วิธีการดุหรือต่อว่า เนื่องจากมองว่าตนไม่ใช่ครูสอนประจำ และมองว่าเป็นหน้าที่ของครูของโรงเรียนที่จะต้องคอยดูหรือกำกับดูแลให้นักเรียนตั้งใจเรียน ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้จะไม่พบกับบุตรหลาน เนื่องจากมองว่าตนสามารถดูบุตรหลานให้เชื่อฟังได้

“เด็กชอบคุยกัน บอกให้เงียบก็ไม่เงียบ ต้องให้ครูมาจัดการ.....เพราะเราเป็นครูภายนอกเด็กจึงไม่สนใจ ไม่กล้าดุเด็ก เพราะว่ามีจากร้อยพ่อพันแม่” (นายเลียง)

“ไม่มีปัญหากับลูกหลาน เพราะเข้มงวดได้” (นายเชี่ยม)

4.3.5.4 ปัญหาด้านระยะเวลาของการถ่ายทอด

ด้านระยะเวลาของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวที่โรงเรียนถือเป็นปัญหาประการหนึ่ง แม้ว่าทางโรงเรียนได้เชิญให้ปราชญ์ชาวบ้านไปสอนเป็นประจำทุกปี แต่การสอนนั้นไม่เกิดความต่อเนื่อง เช่น การเชิญไปฝึกซ้อมวงกลองยาวของโรงเรียนเพื่อใช้ในงานแห่เทียนพรรษาประจำปี ซึ่งปีถัดไปก็ต้องไปฝึกซ้อมให้แก่นักเรียนชุดใหม่ หรือการเชิญไปสอนแต่เฉพาะนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 4 ของแต่ละปีการศึกษา ดังนั้น ปัญหาที่ตามมา คือ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะการแสดงกลองยาวของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เป็นการสอนได้แต่เพียงทักษะขั้นพื้นฐานเท่านั้น นอกจากนี้ปัญหานี้ยังเกิดกับกลุ่มชมรมผู้สูงอายุด้วย เนื่องจากการถ่ายทอดการตีกลองยาวโดยใช้เวลาไม่นานเพื่อให้จังหวะการออกกำลังกาย ดังนั้น จึงไม่ได้เป็นการพัฒนาทักษะให้สูงขึ้นเพื่อเพียงพอต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

งานวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน: กรณีศึกษาวงกลองยาว อำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เป็นงานวิจัยเรื่องหนึ่งในชุดโครงการวิจัย เรื่องการวิจัยชุมชน อำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- 2) เพื่อศึกษารู้นคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- 3) เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- 4) เพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการสนทนากลุ่มกับปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นสมาชิกหลักของวง 5 ผู้เฒ่า นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมเพื่อเป็นวิธีการเสริมและเพื่อตรวจสอบข้อมูล สำหรับผลสรุปการวิจัยแบ่งออกได้เป็น 3 หัวข้อหลัก ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว

งานวิจัยนี้ศึกษากลุ่มปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 5 คน ได้แก่ นายช่อม ชวัญอ่อน นายเชี่ยม บุตรทองคำ นายผิน เพนเทศ นายสานิต ทองจาก และนายเลียง สิ้นทรัพย์ ปราชญ์เหล่านี้เป็นสมาชิกหลักของวงกลองยาว 5 ผู้เฒ่าและเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวที่สำคัญในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติของปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว ดังนี้

5.1.1.1 ด้านปราชญ์ชาวบ้าน พบว่าเป็นกลุ่มผู้สูงอายุโดยมีอายุระหว่าง 63-77 ปี และมีภูมิปัญญาที่หลากหลาย คือ ประจวบคีรีขันธ์ ชลบุรี เพชรบุรี และราชบุรี โดยปราชญ์ชาวบ้านที่มาจากภูมิลำเนาอื่นๆ ที่ไม่ใช่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ย้ายถิ่นเข้ามาตั้งรกรากในอำเภอปรางบุรี

เพื่อที่จะประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกร และพบว่าในกรณีของนายช่อม มีความสามารถพิเศษนอกเหนือจากการเป็นเกษตรกร คือ เป็นหมอพื้นบ้านซึ่งสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยคาถาอาคม ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาไทยที่ได้เรียนมาจากบรรพบุรุษ

ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เริ่มเรียนกลองยาวตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเด็กจนถึงวัยรุ่น หรือกล่าวได้ว่า ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการฝึกฝนทักษะการแสดงกลองยาวมาหลายสิบปี และมีบางกรณีเท่านั้นที่มาเรียนกลองยาวเมื่อเป็นผู้สูงอายุแล้ว เช่น กรณีของนายผินและนายสานิตที่ได้รับการชักชวนจากกลุ่มเพื่อนให้มาเรียนกลองยาวและร่วมแสดงในวง 5 ผู้เฒ่าเมื่อมีอายุเกินกว่าหกสิบปีแล้ว

นอกจากนี้ ปราชญ์ชาวบ้านยังมีความเชี่ยวชาญในวงกลองยาวที่แตกต่างกันไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองและการได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น กรณีของนายเชี่ยมที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการรำกลองยาว กรณีของนายเลียงที่มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตกลองยาว และกรณีของนายช่อม นายเชี่ยมและนายเลียงที่มีความสามารถประกอบพิธีไหว้ครูรวมถึงปลูกเสก "ลงหน้ากลอง" ได้

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ภูมิลำเนา	อาชีพหลัก	อายุที่เริ่มเรียนกลองยาว	ความเชี่ยวชาญในวงกลองยาว
1.	นายช่อม ขวัญอ่อน	71 ปี	ประจวบคีรีขันธ์	เกษตรกรและหมอพื้นบ้าน	20 ปี	ตีกลองยาว, ร้องเพลงกลองยาว, พิธีไหว้ครู, ปลูกเสกกลองยาว (ทำครู)
2.	นายเชี่ยม บุตรทองคำ	67 ปี	เพชรบุรี	เกษตรกร	6-7 ปี	ตีกลองยาว, ร้องเพลงกลองยาว, พิธีไหว้ครู, ปลูกเสกกลองยาว, รำกลองยาว
3.	นายผิน เพนเทศ	77 ปี	เพชรบุรี	เกษตรกร	64 ปี	ตีกลองยาว
4.	นายสานิต ทองจาก	71 ปี	ราชบุรี	เกษตรกร	63 ปี	ตีกลองยาว
5.	นายเลียง สินทร์พยัคฆ์	63 ปี	ชลบุรี	เกษตรกร	8 ปี	ตีกลองยาว, ร้องเพลงกลองยาว, พิธีไหว้ครู, ผลิตกลองยาว, ปลูกเสกกลองยาว

5.1.1.2 ด้านประวัติวง 5 ผู้เฒ่า พบว่า มีจุดกำเนิดมาจากการรวมตัวของปราชญ์ชาวบ้านในปีพ.ศ.2540 ซึ่งมีหลวงพ่อนัดแห่งวัดหนองตาเต๋มให้การสนับสนุน โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการรวมตัวเป็นวง 5 ผู้เฒ่า เพื่อร่วมแสดงกลองยาวในงานเทศกาลหรืองานบุญต่างๆ ที่เน้นความบันเทิง ความสนุกสนานของชุมชน เช่น งานบวช งานสงกรานต์ และงานแต่งงาน โดยมีนายช่อมเป็นหัวหน้าวงมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบัน สมาชิกในวง 5 ผู้เฒ่า นั้นนอกจากจะประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 5 คนแล้ว ยังประกอบด้วยบุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้าน และสมาชิกของวงกลองยาวศิษย์หลวงพ่อบุชาซึ่งนายเชื่อมเป็นหัวหน้าวง สำหรับสาเหตุที่การแสดงกลองยาวแต่ละครั้งต้องขอสมาชิกจากวงอื่นมาร่วมแสดงด้วย เนื่องจากวง 5 ผู้เฒ่ามีสมาชิกไม่เพียงพอต่อการแสดง โดยการแสดงในแต่ละครั้งจะต้องใช้ผู้แสดงประมาณ 12 - 17 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนคนเล่นกลองยาวตามที่เจ้าภาพต้องการ สำหรับอัตราค่าจ้างในการแสดงของวง 5 ผู้เฒ่าในแต่ละครั้งประมาณ 2,000-6,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่จะไปแสดงว่ามีระยะทางห่างไกลเพียงใด และเวลาหรือจำนวนครั้งของการแสดงโดยรวมแล้วการแสดงแต่ละครั้ง ผู้แสดงจะได้เงินเฉลี่ยประมาณ 200-300 บาทต่อคน

จุดเด่นของวง 5 ผู้เฒ่า คือ การนำภูมิปัญญาวงกลองยาว โดยเฉพาะเทคนิคการตีกลองยาวที่แต่ละคนได้รับมาจากจังหวัดต่างๆ มาผสมผสานกันจนลงตัวและได้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมถึงการแต่งเพลงร่วมกันจนทำให้ได้เพลงใหม่สำหรับการแสดงกลองยาว นอกจากนี้ จากการที่ปราชญ์แต่ละคนมีความชำนาญเฉพาะด้านในวงกลองยาว จึงทำให้วง 5 ผู้เฒ่าประกอบไปด้วยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญครบด้าน เช่น การรำกลองยาว การทำพิธีไหว้ครู และการผลิตกลองยาว ที่สำคัญคือ ปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 5 มองว่า เหตุผลสำคัญที่ขอการแสดงกลองยาวคือ กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่สร้างความ สนุกสนานเพลิดเพลิน ประกอบกับมีความรักและความต้องการสืบทอดวงกลองยาวโดยมิได้มุ่งหวังในเรื่องรายได้

สำหรับผลงานที่ผ่านมา พบว่า วง 5 ผู้เฒ่า ได้สร้างชื่อเสียงจากการได้รับรางวัลชนะเลิศจากการแข่งขันวงกลองยาวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในปีพ.ศ. 2553 และในด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านได้ร่วมกันถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวตั้งแต่มีการตั้งวง 5 ผู้เฒ่า โดยถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานหรือสมาชิกในครอบครัว นักเรียนในท้องถิ่น และผู้สูงอายุในชมรมเบญจรงค์ที่โรงพยาบาลปราณบุรี ทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาวงกลองยาวให้คงอยู่สืบไป

5.1.2 ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

เมื่อพิจารณาถึงฐานคิด ซึ่งถือได้ว่าเป็นเหตุผลเบื้องหลังของการถ่ายทอดของปราชญ์ชาวบ้านวง 5 ผู้เฒ่า พบว่ามีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

5.1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวให้ได้ผลดีนั้น ผู้รับการถ่ายทอดจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ 3 ประการ คือ *“มีใจรัก มีพรสวรรค์ และมีมือที่เหมาะสม”* กล่าวคือ ผู้รับการถ่ายทอดต้องมีความสนใจเรียนกลองยาวโดยไม่ต้องบังคับ มีพรสวรรค์ในการเล่นดนตรีและการแสดงออก รวมถึงต้องมีการใช้ทักษะในการใช้มือตีกลองให้ออกมาได้เสียงไพเราะ

5.1.2.2 คุณค่าของวงกลองยาวและเป้าหมายของการถ่ายทอดวงกลองยาว

ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า เหตุผลสำคัญที่ทำให้ต้องถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวสู่คนรุ่นหลัง คือ กลองยาวเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่า เนื่องจากการแสดงกลองยาวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น กลองยาวเป็นสิ่งที่สร้างความบันเทิงและชื่อเสียงให้ชุมชน สุดท้ายคือ เป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว อย่างไรก็ตาม ปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้มองเรื่องรายได้เสริมเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะเป็นรายได้ที่ไม่มาก แต่สิ่งสำคัญที่ต้องการถ่ายทอดคือ ความกลัวว่าภูมิปัญญาวงกลองยาวจะสูญหายจากชุมชนได้ อันเนื่องมาจากคนรุ่นใหม่ไม่สนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงหาทางออกโดยพยายามถ่ายทอดให้บุตรหลาน

5.1.2.3 ความเชื่อมโยงระหว่างวงกลองยาว และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ

ปราชญ์ชาวบ้านมองว่า เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ต้องถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวสู่คนรุ่นหลัง คือ วงกลองยาวมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจของชุมชน โดยวงกลองยาวเป็นภูมิปัญญาในด้านวัตถุและมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ได้ เช่น ภูมิปัญญาการผลิตกลองยาวที่นำสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์และสามารถสร้างรายได้เสริม

นอกจากนี้ วงกลองยาวยังเป็นถึงภูมิปัญญาที่ไม่ใช้วัตถุและมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ในชุมชนด้วย เช่น การแสดงกลองยาวในงานประเพณีต่างๆ ของไทยได้แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของคนไทยที่เน้นความรื่นเริงหรือความบันเทิงควบคู่ไปกับประเพณี การปรับวิถีคิดโดยแสดงออกมาในรูปแบบของการแสดงกลองยาวที่เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือความต้องการของเจ้าภาพหรือลูกค้าในปัจจุบัน และความเชื่อในพิธีไหว้ครูกลองยาว

5.1.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว

ในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน

ผู้รับการถ่ายทอด	ระดับของเนื้อหาที่ถ่ายทอด	เนื้อหาที่ถ่ายทอด	วิธีการถ่ายทอด	การประเมินผล การถ่ายทอด	ปัญหาของการถ่ายทอด
นักเรียน: โรงเรียนต่างๆ ในอำเภอปรางบุรี	เทคนิค (ภาคปฏิบัติ)	การตีกลองยาวขั้นพื้นฐานและเพื่อใช้แสดงในงานแห่เทียนพรรษาของโรงเรียน	การสาธิตวิธีการและการบอกเล่าโดยตรง	การสังเกตก่อนและหลังรับการถ่ายทอดพร้อมกับการให้ข้อเสนอแนะ	- ปัญหาด้านการถ่ายทอด - ปัญหาด้านระยะเวลาที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะการตีกลองยาวให้สูงขึ้น - ปัญหาด้านการขาดผู้รับการถ่ายทอด
		การร้องเพลงแม่บทของเพลงกลองยาว			
	ความเชื่อและพิธีกรรม	การทำพิธีไหว้ครู (ครอบครู/จับมือ)	การถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม	การสังเกตพฤติกรรมการให้ความเคารพเชื่อฟังและให้เกียรติ	ปัญหาด้านเนื้อหาบางเรื่องที่ยังไม่ได้ถ่ายทอด
		ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของวงกลองยาว			
บุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้าน	เทคนิค (ภาคปฏิบัติ)	การตีกลองยาวด้วยเทคนิคขั้นสูงเพื่อร่วมแสดงกับวง	ครูฝึกหลักจำ	การสังเกตตลอดเวลาที่ซ้อมและแสดงร่วมกับวงพร้อมกับการให้ข้อเสนอแนะ	ปัญหาด้านการขาดบุตรหลานมารับการถ่ายทอดของปราชญ์ชาวบ้านบางคน
		การร้องเพลงแม่บทของเพลงกลองยาว			
	ความเชื่อและพิธีกรรม	การทำพิธีไหว้ครู	การถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม	การสังเกตพฤติกรรมการให้ความเคารพเชื่อฟังและให้เกียรติ	ปัญหาด้านเนื้อหาบางเรื่องที่ยังไม่ได้ถ่ายทอด
		ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของวงกลองยาว			
ผู้สูงอายุ: ชมรมเบญจรงค์โรงพยาบาลปรางบุรี	เทคนิค (ภาคปฏิบัติ)	การตีกลองยาวเพื่อใช้ประกอบจังหวะการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ	การสาธิตวิธีการและการบอกเล่าโดยตรง	การสังเกตและการให้ข้อเสนอแนะ	ปัญหาด้านระยะเวลาที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะการตีกลองยาวให้สูงขึ้น

จากตารางนี้ อธิบายได้โดยจำแนกตามกลุ่มผู้รับการถ่ายทอด ดังนี้

1) กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดที่เป็นนักเรียน ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านในระดับความเชื่อและพิธีกรรม คือ การทำพิธีไหว้ครูให้นักเรียนและสอนเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับวงกลองยาวเพื่อให้นักเรียนแสดงความเคารพและให้เกิดคติต่อครูบาอาจารย์ สำหรับเนื้อหาในระดับเทคนิคเกี่ยวกับการตีกลองยาว การรำและร้องเพลงกลองยาวที่ได้รับการถ่ายทอดส่วนใหญ่อยู่ในระดับขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนในช่วงระยะเวลาหนึ่งของภาคการศึกษาหรือเพื่อใช้สำหรับการแสดงแทนเทียนพรรษาประจำปีของโรงเรียน โดยวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาเหล่านี้ ปราชญ์ชาวบ้านได้ใช้วิธีการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างและการบอกเล่าโดยตรง และใช้การประเมินผ่านการสังเกตและให้ข้อเสนอแนะ สำหรับปัญหาที่พบในการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่กลุ่มนี้ คือ นักเรียนมักไม่ให้ความสนใจในการเรียนกลองยาวประกอบกับปราชญ์ชาวบ้านก็ไม่ได้ใช้วิธีการดู เนื่องจากมองว่าตนเองไม่ใช่ครูประจำและนักเรียนเหล่านี้ไม่ใช่บุตรหลานของตน จึงไม่กล้าที่จะสั่งหรือกำชับให้นักเรียนเกิดความตั้งใจเรียน ซึ่งปัญหานี้จะนำไปสู่ปัญหาด้านการขาดผู้รับการสืบทอดวงกลองยาวของท้องถิ่นในอนาคตได้ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการตีกลองยาว กล่าวคือ เป็นการไปสอนนักเรียนเพียงชั่วคราว หรือกล่าวได้ว่า เป็นระยะเวลาที่ไม่นานเพียงพอที่จะฝึกฝนให้เกิดการพัฒนาไปสู่ทักษะขั้นสูง รวมทั้งยังไม่สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านความเชื่อในระดับที่สูงขึ้น เช่น การปลุกเสกกลองยาว เนื่องจากนักเรียนเหล่านี้ยังไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่จะรับการสืบทอดได้

2) สำหรับกลุ่มผู้รับการถ่ายทอดที่เป็นบุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า เนื้อหาด้านเทคนิคที่ได้รับการถ่ายทอดโดยเฉพาะด้านการตีกลองยาวนั้นจะเน้นไปที่เทคนิคขั้นสูง คือ สามารถแสดงร่วมกับวงในงานต่างๆ ได้ รวมถึงสามารถตีกลองยาวออกมาเป็นเทคนิคเฉพาะตัวและสามารถตีกลองยาวออกมาเป็นเนื้อเพลงได้ สำหรับวิธีการถ่ายทอดให้แก่กลุ่มนี้พบว่ามีความแตกต่างไปจากกลุ่มอื่นๆ กล่าวคือ ปราชญ์ชาวบ้านได้ให้บุตรหลานเรียนด้วยวิธี "ครูพักลักจำ" ซึ่งเป็นการให้บุตรหลานได้เรียนรู้ด้วยตัวเองจากชีวิตประจำวันผ่านการสังเกตทักษะการตีกลองของปราชญ์ชาวบ้านในขณะฝึกซ้อมที่บ้านและในขณะที่ไปร่วมแสดงกับวง โดยนำสิ่งที่ได้จากการสังเกตไปลองตีด้วยตนเอง ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านมองว่าอาจนำไปผสมผสานกับเทคนิคส่วนตัว จนทำให้เกิดการพัฒนาการตีกลองยาวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้

ส่วนเนื้อหาในด้านความเชื่อและพิธีกรรม พบว่า ในส่วนที่มีความเหมือนกับกลุ่มนักเรียน คือ การเข้าร่วมพิธีไหว้ครูและได้รับถ่ายทอดความเชื่อและการให้ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวงกลองยาว หรือบรรดาครูบาอาจารย์และบรรพบุรุษ ทั้งนี้มีการประเมินผลการถ่ายทอดเหมือนกับกลุ่มอื่น คือ การสังเกตทักษะ รวมถึงให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงและพัฒนาทักษะการแสดงต่อไป

สำหรับเนื้อหาในระดับความเชื่อและพิธีกรรมขั้นสูงที่ปราชญ์ชาวบ้านต้องการถ่ายทอดให้บุตรหลานโดยเฉพาะ คือ การประกอบพิธี “การปลุกเสกกลองยาว” ที่ต้องใช้คาถาที่ได้รับถ่ายทอดมาจากครูบาอาจารย์บรรพบุรุษในการปลุกเสกกลองยาวทุกครั้งก่อนที่จะนำกลองยาวไปใช้ในการแสดง อย่างไรก็ตาม ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ได้ถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องนี้ให้แก่บุตรหลาน เนื่องจากเห็นว่ายังไม่มีคุณสมบัติที่จะรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาขั้นสูงนี้ ดังนั้น จึงเกิดปัญหาในขณะนี้คือ เนื้อหาเรื่องความเชื่อประจำวงนี้ยังไม่ได้มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง นอกจากนี้ บุตรหลานบางคนของปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้ให้ความสนใจที่จะมารับการถ่ายทอด รวมถึงไม่มีเวลาว่างที่จะมาฝึกซ้อมกลองยาวได้ ดังนั้น จึงอาจมีปัญหาคือในอนาคตเกี่ยวกับผู้รับการสืบทอดวงกลองยาว

3) สำหรับผู้สูงอายุที่ชมรมเบญจรงค์ โรงพยาบาลปราณบุรีได้รับการถ่ายทอดเนื้อหาด้านเทคนิคการตีกลองยาวขั้นพื้นฐานแต่เพียงด้านเดียวโดยใช้วิธีการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง และให้ข้อแนะนำในขณะที่ทำการประเมินผลการถ่ายทอด โดยเป้าหมายหลักของการสอน คือ เพื่อนำไปใช้ในการตีกลองยาวให้จังหวะประกอบการออกกำลังกายให้แก่ผู้สูงอายุในชมรมฯ เท่านั้น ดังนั้น ปราชญ์ชาวบ้านจึงมองว่าการถ่ายทอดให้แก่กลุ่มนี้จึงไม่ได้ทำไปเพื่อพัฒนาทักษะการตีกลองยาวให้สูงขึ้น หรือเพื่อที่จะให้ช่วยสืบทอดวงกลองยาวต่อไป

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับการอภิปรายผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน และการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ดังต่อไปนี้

5.2.1 ภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน

จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบ ภูมิปัญญาวงกลองยาวที่สำคัญของปราชญ์ชาวบ้านหลายประเภท ซึ่งสามารถนำมาอธิบายโดยอาศัยเกณฑ์การจัดประเภทของภูมิปัญญาไทยแบบต่างๆ ได้ดังนี้

5.2.1.1 เกณฑ์การแบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของเอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) อธิบายได้ว่า ภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้านนั้นสามารถมองได้ 4 รูปแบบ ได้แก่

- ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ: ในวงกลองยาวมีภูมิปัญญาด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยแสดงให้เห็นผ่านความเชื่อในเรื่องครูบาอาจารย์และการให้ความเคารพต่อครูกลองยาวผ่านพิธีไหว้ครูและการปลุกเสกกลองยาว

- ภูมิปัญญาด้านวิถีการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา และการปรับตัว: การที่ปราชญ์ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการถ่ายทอดวงกลองยาวให้แก่บรรดาลูกศิษย์เพื่อป้องกันไม่ให้วงกลองยาวสูญหายและเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ ปราชญ์ชาวบ้านยังปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังเห็นได้จากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงกลองยาวให้เป็นที่ต้องการของเจ้าภาพหรือลูกค้า

- ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรม: ในด้านนี้เห็นได้จากการผลิตกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้านที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะตัว ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านต้องฝึกฝนโดยการทำกลองยาวด้วยการลองผิดลองถูกมาหลายปีจนกระทั่งเกิดภูมิปัญญาการผลิตกลองยาวที่มีคุณภาพ ซึ่งนำมาใช้ในการแสดงของวง รวมถึงเพื่อขายเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว

- ด้านกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา: ในด้านนี้เห็นได้จากความพยายามและความตั้งใจของปราชญ์ชาวบ้านที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาการแสดงกลองยาวให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดทั้งนักเรียน ผู้สูงอายุ และบุตรหลาน โดยใช้วิธีการถ่ายทอดและเนื้อหาที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม สอดคล้องกับแต่ละกลุ่ม

5.2.1.2 เกณฑ์การแบ่งภูมิปัญญาในระดับบุคคลหรือกลุ่มของพญา สายหนู (2534 อ้างถึงใน ปรานี ดันตยานุบุตร, 2551: 8) อธิบายได้ว่า ภูมิปัญญาวงกลองยาวนั้นมี 3 ส่วน ได้แก่

- ภูมิปัญญาในส่วนที่เป็นประสบการณ์ตรงของตนเอง เช่น การที่ปราชญ์ชาวบ้านเรียนรู้การซ่อมกลองยาวและปรับแต่งเสียงของกลองยาวที่หน้ากลองด้วยตนเอง จนทำให้เกิดความรู้และความเชี่ยวชาญจนสามารถผลิตกลองยาวด้วยตัวเอง

- ภูมิปัญญาในส่วนที่ได้รับมาจากประสบการณ์หรือความรู้ของผู้อื่น เช่น การที่บุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้านเรียนรู้เทคนิคการตีกลองยาวจากปราชญ์ชาวบ้านด้วยวิธีการ “ครูพักลักจำ” โดยการสังเกตเทคนิคการตีกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้านและทำตามแบบอย่างที่ได้สังเกตมาในชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้เกี่ยวกับการจำหน้ากลอง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาการปรับแต่งเสียงกลองยาวโดยการติดขนมโก๋ หรือข้าวสุกคลุกกับขี้เถ้าที่หน้ากลอง

- ภูมิปัญญาที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่จากประสบการณ์ของตนเองและของผู้อื่น เช่น การที่ปราชญ์ชาวบ้านและบุตรหลานได้เรียนรู้เทคนิคการตีกลองยาวแบบ “ครูพักลักจำ” ซึ่งบางครั้งได้มีการนำเทคนิคที่ได้มาจากการสังเกต (ครูพักลักจำ) มาผสมผสานกับเทคนิคการตีกลองยาวที่ตนเองมีอยู่แล้ว จนทำให้เกิดการพัฒนาเป็นเทคนิคการตีกลองยาวแบบใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีความไพเราะมากขึ้น

5.2.1.3 เกณฑ์การแบ่งภูมิปัญญาโดยสรุปของปรานี ดันตยานุบุตร (2551: 15) อธิบายได้ว่า ภูมิปัญญาแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

- ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อเรื่อง “เล่นแล้วย่านอน” สำหรับผู้เล่นกลองยาว ความเชื่อในเรื่องครูบาอาจารย์และบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาและเป็นเจ้าของกลองยาวได้เห็นได้จากพิธีไหว้ครู และพิธีการปลุกเสกกลองยาวก่อนที่จะนำไปใช้ในการแสดงทุกครั้ง นอกจากนี้ยังรวมถึงความคิดในการปรับรูปแบบการแสดงกลองยาวให้สอดคล้องกับปัจจุบันหรือมีความทันสมัยมากขึ้น

- ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม เช่น กลองยาวที่ใช้วัสดุดิบในท้องถิ่นคือ ไม้ขนุน และหนังของค้างหรือแพะ และเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะของการแสดงกลองยาวอันได้แก่ ฉิ่ง ฉาบ โหม่ง และกรับ

5.2.2 ฐานคิดที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน

จากการศึกษา พบว่า ฐานคิดของปราชญ์ชาวบ้านได้ส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว ในประเด็นที่สำคัญดังนี้

5.2.2.1 ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว: ปราชญ์ชาวบ้านมีฐานคิดเกี่ยวกับหลักการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยเน้นที่คุณสมบัติของผู้รับการถ่ายทอดกลองยาว ซึ่งจะต้องมีใจรัก มีพรสวรรค์ และมีทักษะในการใช้มือตีกลองยาวให้ได้เสียงออกมาไพเราะ ฐานคิดเหล่านี้ได้ส่งผลต่อกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยเฉพาะในด้านการประเมินผลเพื่อคัดเลือกนักเรียนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมก่อนที่จะมาเรียนกลองยาว

5.2.2.2 คุณค่าของวงกลองยาวและเป้าหมายของการถ่ายทอดวงกลองยาว: ปราชญ์ชาวบ้านเห็นคุณค่าของวงกลองยาวในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและกลัวว่าอาจจะสูญหายในอนาคต ดังนั้น จึงได้ส่งผลให้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สำคัญ เช่น ด้านการตีกลองยาวด้วยเทคนิคขั้นสูง และการปลุกเสกกลองยาวให้แก่บุตรหลานเท่านั้น เพราะเป็นกลุ่มที่คาดหวังให้เป็นผู้รับการสืบทอดวงกลองยาวต่อไป

5.2.2.3 ความเชื่อมโยงระหว่างวงกลองยาวและสังคม: ปราชญ์ชาวบ้านมีฐานคิดที่วงกลองยาวมีความเชื่อมโยงกับสังคม เช่น การให้ความสำคัญกับเรื่องการแสดงความเคารพและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและครูบาอาจารย์ทางวงกลองยาว ดังนั้น จึงถ่ายทอดให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เห็นความสำคัญและความเชื่อดังกล่าวผ่านพิธีไหว้ครู

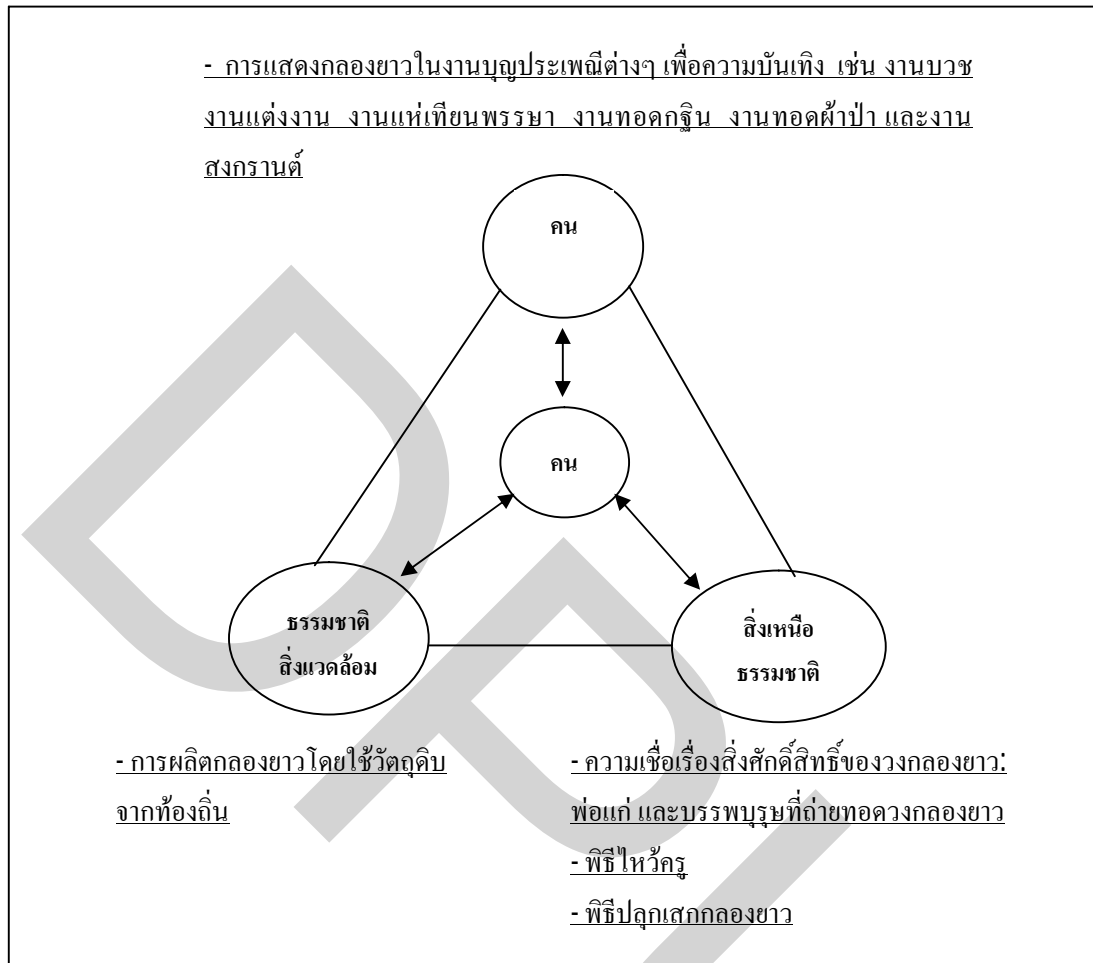
ผู้วิจัยมองว่า ฐานคิดของปราชญ์ชาวบ้านดังกล่าวนี้เป็น “ภูมิปัญญา” ที่มีคุณค่าต่อชุมชนปราณบุรี เพราะถือได้ว่าเป็นบ่อเกิดสำคัญของจริยธรรมที่ดิงามของวิถีชีวิตชุมชน (เอี่ยม ทองดี 2539, อ้างถึงใน ปราณี ดันตยานบุตร, 2551) กล่าวคือ ฐานคิดนี้จะเป็นตัวส่งเสริมให้คนในชุมชน

เห็นความสำคัญ และแสดงความเคารพตักตัญญูทวที่ต่อบรรพบุรุษและครูบาอาจารย์ของวงกลองยาวผ่านพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ

โดยรวมแล้ว ข้อค้นพบเกี่ยวกับฐานคิดของปราชญ์ชาวบ้านนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา (จิตติกันต์ จินารักษ์, 2551; ปริวิทย์ ไวทยาชีวะ, 2551; ปัทมา สมพงษ์, 2551; พระมหาเมธา คำไหล, 2547; พันทิพา มาลา, พรทิพย์ วิระสวัสดิ์ และลำยอง ปลั่งกลาง, 2552; รังสรรค์ บัวทอง, 2547; วราลี ศรีทอง, 2544; สิริพันธ์ รุ่งวิชานิวัฒน์ และอัปคณาธิรม หมดสู, 2552; อริคม ปัทมาคม, 2547; อรุณลักษณ์ รัตนพันธุ์, 2551) กล่าวคือ เป้าหมายหลักของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวคือ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

อย่างไรก็ดี ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ที่แตกต่างไปจากงานวิจัยอื่นๆ คือ เป้าหมายของการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวนั้นยังเป็นไปเพื่อการสร้างความบันเทิงให้แก่ชุมชนด้วย ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึง ความต้องการที่จะสืบทอดวิถีชีวิตและประเพณีของไทยที่เน้นการนำความบันเทิงหรือความสนุกสนานมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม

สุดท้ายนี้ ข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษาฐานคิดดังกล่าว คือ ทำให้เข้าใจถึงมุมมองของปราชญ์ชาวบ้านที่เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างมีคุณภาพระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในแต่ละด้านของวงกลองยาว ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์แผนภาพความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยจากสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ (2539 อ้างถึงใน ปราณี ดันตยานุบุตร, 2551: 13-15) มาใช้อธิบายในงานวิจัยนี้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 3 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาวงกลองยาว

5.2.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน

จากการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา (จิติกานต์ จินารักษ์, 2551; ปริวิทย์ ไวทยาชีวะ, 2551; ปัทมา สมพงษ์, 2551; พระมหาเมธา คำไหล, 2547; พันทิพา มาลา, พรทิพย์ วีระสวัสดิ์ และลำยอง ปลั่งกลาง, 2552; รัชสรรค์ บัวทอง, 2547; วราลี ศรีทอง, 2544; สิริพันธ์ รุ่งวิชานวิวัฒน์ และอับดุลหาริมหมัดสุ, 2552; อริคม ปัทมาคม, 2547; อรุณลักษณ์ รัตนพันธุ์, 2551) กล่าวคือ การถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกกรอบครัว หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดมีหลายรูปแบบตั้งแต่บรรพบุรุษกับบุตรหลาน ครูกับนักเรียน/ลูกศิษย์ และครูกับคนในชุมชน โดยเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดนั้นจะพิจารณาตามความเหมาะสมของผู้รับการถ่ายทอด และมีการประเมินผลผ่านการสังเกตและให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาหรือแก้ไข

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยได้ขอค้นพบเฉพาะจากงานวิจัยนี้ ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ตามกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว ดังนี้

5.2.3.1 ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด

การถ่ายทอดภูมิปัญญาของวง 5 ผู้เต่า พบว่ามีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอด โดยผู้รับการถ่ายทอดนั้นมีหลากหลายกลุ่ม คือ มีทั้งกลุ่มที่อยู่ในและนอกครอบครัว กล่าวคือ ที่ผ่านมามีปราชญ์ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวจากบรรพบุรุษ เช่น ตา หรือ ลุง นอกจากนี้ยังได้ถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับมาสู่รุ่นบุตรและหลาน โดยเฉพาะเพศชาย เนื่องจากมองว่าเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมที่จะรับการสืบทอดวงกลองยาวต่อไป อย่างไรก็ตาม จากการที่วงกลองยาวมีชื่อเสียง จึงทำให้มีการขยายกลุ่มผู้รับการถ่ายทอด โดยทางโรงเรียนต่างๆ และชมรมผู้สูงอายุในอำเภอปราณบุรีได้เชิญให้ปราชญ์ชาวบ้านไปถ่ายทอดความรู้ ในชั้นพื้นฐานให้แก่นักเรียนและผู้สูงอายุ

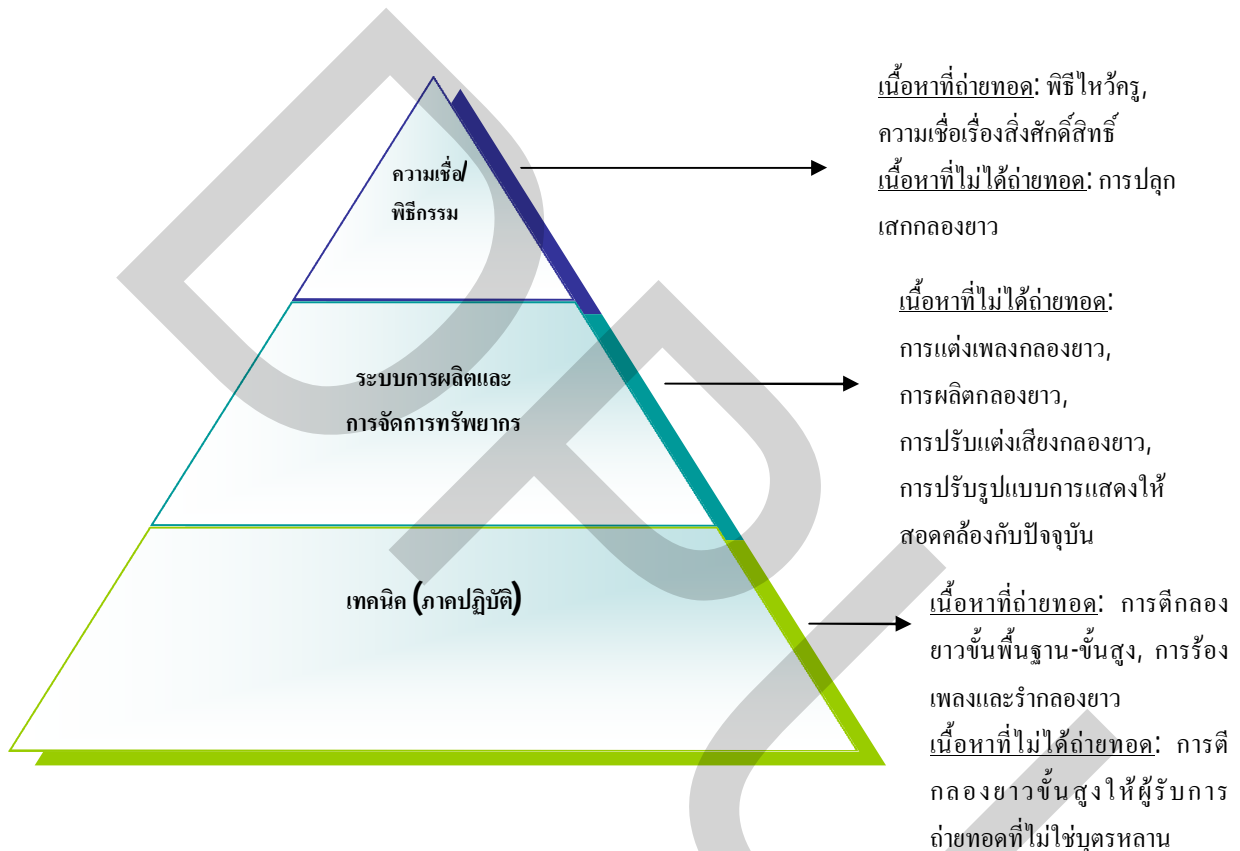
5.2.3.2 ระดับและเนื้อหาของการถ่ายทอด

เนื้อหาส่วนใหญ่ที่ถ่ายทอดในวงกลองยาวมี 2 ระดับคือ ระดับเทคนิคซึ่งเน้นไปที่เทคนิคการตีกลองยาว ส่วนเนื้อหาอื่นๆ คือ การร้องเพลงและรำกลองยาว และระดับความเชื่อและพิธีกรรม คือ พิธีการไหว้ครูและความเชื่อเกี่ยวกับวงกลองยาว เช่น ความเชื่อเรื่อง "พ่อแก่" และความเชื่อเรื่อง "เล่นแล้วชานอน" เพื่อเป็นการให้ความเคารพและให้เกียรติครูบาอาจารย์

อย่างไรก็ดี พบว่ามีความแตกต่างของเนื้อหาในการถ่ายทอดให้แก่กลุ่มผู้รับการถ่ายทอด กล่าวคือ กลุ่มนักเรียนและผู้สูงอายุได้รับการถ่ายทอดการตีกลองยาวขั้นพื้นฐานเท่านั้น เพราะเป็นการเรียนที่ใช้ระยะเวลาไม่นานและมีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ไม่ใช่เพื่อสืบทอดวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในขณะที่กลุ่มบุตรหลานได้รับการถ่ายทอดเนื้อหาในระดับเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูง เพราะเป็นกลุ่มที่ต้องร่วมแสดงกับวง และถูกมองว่าจำเป็นต้องเป็นผู้สืบทอดวงกลองยาวต่อไป

นอกจากนี้ พบว่า มีบางเนื้อหาที่ปราชญ์ชาวบ้านยังไม่ได้ถ่ายทอด ได้แก่ เนื้อหาในระดับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร คือ การแต่งเพลงกลองยาว การผลิตกลองยาว การปรับแต่งเสียงกลองยาวและการปรับรูปแบบการแสดงให้สอดคล้องกับปัจจุบัน ส่วนเนื้อหาในระดับความเชื่อและพิธีกรรม คือ การปลุกเสกกลองยาว โดยเหตุผลสำคัญที่ปราชญ์ชาวบ้านยังไม่ถ่ายทอดเป็นเพราะ เนื้อหาเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในระดับสูง ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะตัว และผู้รับการถ่ายทอดควรจะต้องเป็นบุตรหลานที่มาสืบทอดวงกลองยาวต่อไป อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มองว่า ในขณะนี้บุตรหลานยังไม่เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะมารับการถ่ายทอดเนื้อหาเหล่านี้ เพราะไม่มีเวลาที่จะมาฝึกฝนกลองยาวได้อย่างจริงจัง อันเนื่องมาจากการทำงานและยังเรียนหนังสืออยู่ ดังนั้นจึงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะถ่ายทอดเนื้อหาขั้นสูงเหล่านี้

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาที่ประชาชนชาวบ้านได้ถ่ายทอดและที่ยังไม่ได้ถ่ายทอดโดยแยกตามระดับของเนื้อหา ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แผนภาพระดับเนื้อหาของภูมิปัญญาไทยของยศ สันตสมบัติ (2544: 54) พบว่า ในภูมิปัญญาวงกลองยาวมีความรู้อยู่ 3 ระดับ ซึ่งมีเนื้อหาความรู้ทั้งที่ถ่ายทอดและยังไม่ได้ถ่ายทอด ดังแผนภาพ ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4 เนื้อหาที่ถ่ายทอดและไม่ได้ถ่ายทอดของประชาชนชาวบ้านจำแนกตามระดับ

โดยทั่วไปแล้ว วิธีการถ่ายทอดเป็นแบบไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร เพราะเนื้อหาที่ถ่ายทอดส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคและความเชื่อ ซึ่งประชาชนชาวบ้านมองว่าไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นเป็นสื่อการสอนที่ใช้ลายลักษณ์อักษรได้

สำหรับวิธีการถ่ายทอดหลักมี 2 รูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับผู้รับการถ่ายทอด กล่าวคือ ประชาชนชาวบ้านใช้วิธีการถ่ายทอดแบบการสาธิตวิธีการและการบอกเล่าโดยตรงให้แก่กลุ่มนักเรียนและผู้สูงอายุ เพราะเป็นความรู้ขั้นพื้นฐานที่จะต้องมีการอธิบายและสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง ซึ่งพบว่าประชาชนชาวบ้านมีการจัดขั้นตอนของการถ่ายทอดการตีกลองยาว คือ ขั้นที่ 1 เป็นการสอนจังหวะ

โดยการฝึกให้ตบมือเป็นจังหวะของกลองยาวจากแบบง่ายไปสู่แบบยาก ชั้นที่ 2 เป็นขั้นการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างพร้อมอธิบายประกอบ ชั้นที่ 3 เป็นขั้นที่ให้นักเรียนทดลองตีกลองยาวตาม และชั้นที่ 4 เป็นขั้น "ดีนา ตีตาม" โดยให้นักเรียนที่มีทักษะการตีกลองยาวถูกต้องมาเป็นผู้นำนักเรียนคนอื่นๆ ให้ตีกลองยาวตาม ในขณะที่ กลุ่มบุตรหลาน ได้รับการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้านโดยเน้นวิธี "ครูพักลักจำ" เนื่องจากปราชญ์ชาวบ้านมองว่า บุตรหลานสามารถเรียนด้วยตัวเองในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะด้านเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูงผ่านการสังเกตจากปราชญ์ชาวบ้านและวงกลองยาว อย่างไรก็ตาม วิธีการถ่ายทอดที่ทุกกลุ่มได้รับเหมือนกัน คือ การถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ผู้รับการถ่ายทอดให้ความเคารพและแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์และบรรพบุรุษของวงกลองยาว

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่พบได้ในงานวิจัยนี้ คือ วิธี "ครูพักลักจำ" เป็นวิธีการสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมให้บุตรหลานของปราชญ์ชาวบ้านสามารถพัฒนาเทคนิคการตีกลองยาวของตัวเองไปสู่เทคนิคแบบใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้ โดยการประยุกต์เทคนิคที่ตัวเองมีอยู่แล้วเข้ากับเทคนิคที่ได้จากการสังเกตปราชญ์ชาวบ้าน

5.2.3.4 การประเมินผลการถ่ายทอด

โดยรวมแล้ว ปราชญ์ชาวบ้านใช้วิธีการสังเกตเกี่ยวกับแสดงออกและพฤติกรรมของผู้รับการถ่ายทอดเพื่อเป็นการประเมินว่ามีความรู้ความเข้าใจรวมถึงมีความสามารถในการแสดงกลองยาวได้ถูกต้องหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้จะมีการให้ข้อเสนอแนะหากยังไม่สามารถทำได้ถูกต้อง

สำหรับสิ่งสำคัญที่พบในงานวิจัยนี้ คือ ปราชญ์ชาวบ้านได้ทำการประเมินโดยการสังเกตนักเรียนเพื่อคัดเลือกคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมก่อนที่จะมาเรียนกลองยาว หรือกล่าวได้ว่าเป็นการประเมินก่อนที่จะทำการสอนกลองยาว โดยเกณฑ์ที่ปราชญ์ชาวบ้านใช้ในการประเมิน คือ การมีใจรักการเล่นกลองยาว การมีทักษะหรือพรสวรรค์ในการใช้มือตีกลองยาวให้ได้เสียงที่ไพเราะ

5.2.3.5 ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอด

ปัญหาสำคัญที่พบในงานวิจัยนี้มีความเกี่ยวข้องกับทั้งฝ่ายผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย กล่าวคือ

- ปัญหาด้านการขาดผู้รับการถ่ายทอด เป็นปัญหาที่คนรุ่นใหม่ รวมถึงผู้ปกครองในชุมชนไม่สนใจภูมิปัญญาวงกลองยาวอันเนื่องมาจากการได้รับวัฒนธรรมและค่านิยมสมัยใหม่ และการไม่เห็นความสำคัญ คุณค่า และประโยชน์ของวงกลองยาวในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น นอกจากนี้ ปราชญ์ชาวบ้านบางคนยังขาดบุตรหลานมารับการสืบทอดวงกลองยาว

- ปัญหาด้านเนื้อหาที่ยังไม่ได้ถ่ายทอด เป็นปัญหาที่เกิดจากการที่ปราชญ์ชาวบ้านมองว่ายังไม่มีผู้รับการถ่ายทอดที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่จะมารับการถ่ายทอดเนื้อหาภูมิปัญญาที่มีความเฉพาะเจาะจงหรือเหมาะสำหรับผู้ที่ต้องสืบทอดวงกลองยาวต่อไป
- ปัญหาการถ่ายทอด เป็นปัญหาเกี่ยวกับการขาดหลักจิตวิทยาหรือเทคนิคการสอนของปราชญ์ชาวบ้านที่จะทำให้นักเรียนหันมาสนใจการเรียนกลองยาว
- ปัญหาด้านระยะเวลาของการถ่ายทอด เป็นปัญหาของการจัดการของโรงเรียน ซึ่งทำให้ปราชญ์ชาวบ้านไม่สามารถถ่ายทอดการแสดงกลองยาวให้แก่แก่นักเรียนได้อย่างต่อเนื่องและทำให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะการตีกลองยาวของนักเรียนให้ไปสู่ขั้นสูงได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะในสองประเด็นใหญ่ คือ ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยนี้มาใช้เป็นฐานสำคัญในการให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวงกลองยาวของปราชญ์ชาวบ้านเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป ดังนี้

5.3.1.1 ข้อค้นพบ: การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านโดยเฉพาะการตีกลองยาวเป็นแบบไม่ใช้ลายลักษณ์อักษร เพราะจังหวะของกลองยาวนั้นไม่มีตัวโน้ต ดังนั้น การถ่ายทอดจึงต้องอาศัยทักษะการตีและการฟังเสียง และถ่ายทอดโดยการสาธิตวิธีการ การบอกเล่าโดยตรง และแบบ “ครูพักลักจำ” นอกจากนี้ พบว่ามีภูมิปัญญาวงกลองยาวบางเรื่องที่ยังไม่ได้ถ่ายทอด เพราะเหตุผลหลายประการ เช่น การมองว่าเป็นเรื่องที่ควรจะถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อที่จะสืบทอดวงกลองยาว และผู้รับการถ่ายทอดยังไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม สำหรับภูมิปัญญาในวง 5 ผู้เฒ่าที่ยังไม่ได้ถ่ายทอดไปสู่ผู้รับการถ่ายทอด สรุปได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 5 ระดับและเนื้อหาของภูมิปัญญาวงกลองยาวที่ปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้ถ่ายทอด

ระดับของภูมิปัญญาวงกลองยาว	เนื้อหาของภูมิปัญญาวงกลองยาว
ระดับเทคนิค (ภาคปฏิบัติ)	- การตีกลองยาวด้วยเทคนิคขั้นสูง (ไม่ได้ถ่ายทอดให้แก่กลุ่มนักเรียน)
ระดับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร	- การแต่งเพลงประกอบการแสดงกลองยาว - การผลิตกลองยาวที่ใช้วัสดุดิบจากในท้องถิ่น - การปรับแต่งเสียงกลองยาว - การปรับรูปแบบการแสดงให้สอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน
ระดับความเชื่อและพิธีกรรม	- การปลุกเสกกลองยาว (การ "ทำครู")

ข้อเสนอแนะ: เพื่อที่จะทำให้ภูมิปัญญาของวงกลองยาวได้รับการอนุรักษ์และสืบทอดต่อคนรุ่นหลัง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มี "การจัดการความรู้" กับกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน โดยการนำความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวปราชญ์ชาวบ้าน (Tacit Knowledge) ซึ่งยังไม่ได้ถ่ายทอดทั้งในระดับเทคนิค ระดับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร และระดับความเชื่อและพิธีกรรมออกมาถ่ายทอด โดยจัดทำให้เป็นระบบและเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ซึ่งทำได้ในรูปแบบเอกสาร รวมถึงอาจทำในรูปแบบของสื่อวีซีดีสำหรับความรู้เชิงเทคนิคการตีกลองยาวซึ่งอาจไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรได้

5.3.1.2 ข้อค้นพบ: ประการแรก การรวมตัวของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวมาจากหลากหลายท้องถิ่นอันได้แก่ เพชรบุรี ชลบุรี และ ประจวบคีรีขันธ์ ได้ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบ "ครูพักลักจำ" จนได้ภูมิปัญญาใหม่ กล่าวคือ เป็นการผสมผสานเทคนิคการตีกลองยาวของท้องถิ่นต่างๆ จนทำให้เกิดการพัฒนาเทคนิคการตีกลองยาวแบบใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และประการที่สอง วง 5 ผู้เฒ่าได้ขอความร่วมมือจากสมาชิกในวงกลองยาวศิษย์หลวงพ่อขาว เพื่อให้มาร่วมแสดงด้วยกัน นอกจากนี้ ปัจจุบัน ปราชญ์ชาวบ้านบางคนไม่มีบุตรหลานที่จะมาสืบทอดวง 5 ผู้เฒ่า

ข้อเสนอแนะ: ควรสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างวง 5 ผู้เฒ่า และวงกลองยาวอื่นๆ ที่อยู่ชุมชนเดียวกันหรือต่างจังหวัด โดยเน้นในเรื่องความร่วมมือเพื่อจะทำให้เกิดถ่ายทอดและผสมผสานภูมิปัญญาวงกลองยาวระหว่างวงต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งของการคงอยู่และการสืบทอดของวงกลองยาวต่อไป รวมถึงจะทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์และทำให้เกิดภูมิปัญญาใหม่เกี่ยวกับกลองยาวได้

5.3.1.3 ข้อค้นพบ: นักเรียนประถมศึกษาไม่สนใจการเรียนกลองยาวจากปราชญ์ชาวบ้าน

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการให้ความรู้แก่ปราชญ์ชาวบ้านในด้านเทคนิคการเรียนการสอน การนำสื่อการสอนมาใช้ รวมถึงการใช้หลักจิตวิทยาในการสอน เพื่อดึงดูดให้นักเรียนหันมาให้ความสนใจกับการเรียนกลองยาวซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นมากขึ้น

5.3.1.4 ข้อค้นพบ: ประการแรก พบว่า มีปัญหาด้านระยะเวลาการถ่ายทอด โดยเฉพาะการถ่ายทอดการแสดงกลองยาวใน โรงเรียนนั้นไม่มีความต่อเนื่อง เนื่องจากการสอนเพียงชั่วคราวหรือเป็นการสอนเพื่อเตรียมการแห่เทียนพรรษาประจำปี ซึ่งทำให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะการแสดงกลองยาวของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง หรือกล่าวได้ว่าเป็นการสอนได้แต่เพียงทักษะขั้นพื้นฐานเท่านั้น

ประการที่สอง พบว่า ปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมกันอนุรักษ์วงกลองยาวดังเห็นได้จากการให้การสนับสนุนในรูปแบบของเงินและเสื้อผ้าสำหรับใช้ในการแสดงจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองตาแต้ม และการได้รับเชิญให้ไปสอนนักเรียนในโรงเรียนท้องถิ่น

แม้ว่าจะมีการดำเนินงานจากหน่วยงานเหล่านี้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการอนุรักษ์ แต่ผู้วิจัยมองว่า เงื่อนไขเหล่านี้ไม่เพียงพอที่จะทำให้ภูมิปัญญาวงกลองยาวของท้องถิ่นสามารถสืบทอดต่อไปได้ เนื่องจากการอนุรักษ์ที่ไม่ยั่งยืน หรือเป็นการสนับสนุนในเรื่องของวัสดุ เงิน และเป็นการถ่ายทอดในระดับพื้นฐานเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาวอย่างต่อเนื่อง โดยจัดทำเป็น "หลักสูตรท้องถิ่น" และยกระดับการเรียนกลองยาวโดยมีการจัดเกณฑ์ระดับของทักษะการแสดง และเกณฑ์ในการประเมินผล เพื่อทำให้การแสดงกลองยาวของท้องถิ่นมีความเป็นมาตรฐานและได้รับการยอมรับ

นอกจากนี้ ควรดำเนินการอนุรักษ์ในลักษณะที่ต่อเนื่อง ยั่งยืน และช่วยกันพัฒนาการแสดงกลองยาวของคนรุ่นหลังให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดใน "ระบบการศึกษาตามอัธยาศัย" ผ่าน "ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น" โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอด ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรช่วยกันส่งเสริมและผลักดันให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนมาเรียนรู้กลองยาวซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

5.3.1.5 ข้อค้นพบ: ประการแรก ชาวชนคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นไม่สนใจภูมิปัญญาวงกลองยาว และผู้ปกครองในท้องถิ่นบางส่วนไม่สนับสนุนให้บุตรหลานมารับการถ่ายทอดภูมิปัญญาของวงกลองยาว โดยสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการไม่เห็นถึงความสำคัญและคุณค่า และประการที่

สอง พบว่า วง 5 ผู้เฒ่า มีภูมิปัญญาด้านการปรับตัวให้สามารถอยู่รอดได้ในปัจจุบัน ดังเห็นได้จากการปรับเปลี่ยนการแสดงจากเพลงกลองยาวแบบดั้งเดิมมาเป็นเพลงจังหวะ 3 ช่า เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของเจ้าภาพ

ข้อเสนอแนะ: หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างคุณค่าให้แก่วงกลองยาว เช่น การสนับสนุนให้วงกลองยาวไปแข่งขันเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน

แม้ปราชญ์ชาวบ้านจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวได้ของวงกลองยาวมากที่สุด แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่า การอนุรักษ์ให้วงกลองยาวของชุมชนอยู่ต่อไปได้นั้น มิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาของวงกลองยาวเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริโภคหรือผู้ว่าจ้างวงกลองยาวด้วย เพราะถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะมีส่วนช่วยให้วงกลองยาวดำรงอยู่ต่อไปได้

ดังนั้น การจะทำให้วงกลองยาวดำรงอยู่ได้นั้น วงกลองยาวจำเป็นต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง โดยการติดตามสถานการณ์หรือแนวโน้มเกี่ยวกับแนวเพลง รวมถึงรูปแบบการแสดงกลองยาวที่ผู้บริโภคชอบ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้นำมาปรับเปลี่ยนการแสดงกลองยาวของวงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรช่วยประชาสัมพันธ์วงกลองยาวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปสู่จังหวัดใกล้เคียง ทั้งนี้เพื่อเป็นการขยายกลุ่มผู้บริโภคให้แก่วงกลองยาว

5.3.2 ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เห็นประเด็นสำคัญที่ควรจะทำการศึกษาวิจัยต่อไปเกี่ยวกับวงกลองยาวในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เช่น การศึกษาภูมิปัญญาการผลิตกลองยาว การศึกษาเทคนิคการตีกลองยาวขั้นสูง การศึกษาพิธีกรรมไหว้ครูและการปลุกเสกกลองยาว การศึกษาการพัฒนาเทคนิคการตีกลองยาวจากการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ และการประเมินผลการถ่ายทอดภูมิปัญญาวงกลองยาว เพื่อที่จะนำไปสู่การปรับปรุงและหาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้อย่างเหมาะสม

5.3.2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งรูปธรรมและนามธรรมอย่างครอบคลุมในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลของชุมชนและเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (2544). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. กรุงเทพมหานคร: อรุณสภาลาดพร้าว.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: รามาการพิมพ์.
- จิติกานต์ จินารักษ์. (2551). **กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์ ถาวร กรณีศึกษาชุดเพลงพาทย์ระนาดเอก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2546). **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ไทยตำบล. (2548). **ศูนย์การตลาด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยว อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thaitambon.com/OTOPCenter/Prachuap1.htm> [6 ธันวาคม 2552].
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์. (2548). "บทที่ 12 : การวิเคราะห์และการเขียนรายงาน". ใน เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และคนอื่นๆ (บรรณาธิการ), **การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม** (หน้า 209-242). พิมพ์ครั้งที่ 6. นครปฐม: โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความ และการหาความหมาย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และคนอื่นๆ (บรรณาธิการ). (2548). **การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. นครปฐม: โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปราณี ตันตยานุบุตร. (2551). **ภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- ปรีวิทย์ ไวยาฑนะ. (2551). การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างพื้นเมือง เชียงใหม่ในการทำตุ๊กตาด้านด้วยวิธีการจลุลายกระดาษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (ศิลปศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัทมา สมพงษ์. (2551). "การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษากลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหมอำเภอปัว จังหวัดนครราชสีมา". วารสารห้องสมุด **52** (1), 65-78.
- ผ่องพรรณ ตรีมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. (2549). การออกแบบการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระมหาเมธา คำไหล. (2547). การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำเครื่องทองลงหิน บ้านหนองบัวน้อย ตำบลหนองบัวน้อย อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา) โครงการบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- พันทิพา มาลา, พรทิพย์ วีระสวัสดิ์ และลำยอง ปลั่งกลาง. (2552). การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาศิลปะการแสดงลิเก ตามความคิดเห็นของศิลปินพื้นบ้าน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.ayaecon.com/main/zfile/likay.pdf> [10 ธันวาคม 2552].
- ไพฑูรย์ พงสะบุตร. (2549). "ภูมิปัญญาชาวบ้าน". ใน สุจิตรา กลิ่นเกษร (บรรณาธิการ), สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่ม 3 (หน้า 147-196). กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2544). ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- รังสรรค์ บัวทอง. (2547). วัฒนธรรมการสืบทอดวงปีพาทย์มอญในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วราลี ศรีทอง. (2544). การถ่ายทอดดนตรีไทยของปราชญ์ชาวบ้านในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภวัตรีย์ พลายน้อย และ อุทัยทิพย์ รักจรรยาบรรณ. (2549). การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นจากการวิจัยบูรณาการ. นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สามารถ จันทรสุรีย์. (2536). "ภูมิปัญญาชาวบ้าน". ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ), **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท** (หน้า 145-160). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)** [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=139> [6 ธันวาคม 2552].
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2542). **นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542** [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.onec.go.th/cms/contentview.php?contentID=CNT0000498> [6 ธันวาคม 2552].
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2542). **แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย** [Online]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thaiwisdom.org/index.html> [6 ธันวาคม 2552].
- สิริพันธ์ รุ่งวิชานีวัฒน์ และอับดุลคาริม หมัดสุ. (2552). "สารสนเทศที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านทางการแพทย์แผนไทย: กรณีศึกษาอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี". **วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี)**, 5 (1), 133-157.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2546). "บทที่ 4 วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ". ใน อุทัย คุลเกษม (บรรณาธิการ), **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา** (หน้า 137-184). ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2548). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อริคม ปัทมาคม. (2547). **การถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนเกาะเกร็ดในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาและอาหารคาว-หวาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2545). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการต้นและบทบาทในประชาสังคม)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรุณลักษณ์ รัตนพันธุ์. (2551). "การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตและการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากกล้วยของบ้านปากอ่าง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร". วารสารวิจัยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ **1 (2)**, 60-70.

เอกชัย พุ่มดวง. (2551). "การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน". วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), **16 (2)**, 94-104.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อผู้วิจัย	ดร.ธัญชัช วิกิตภูมิประเทศ
ประวัติการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สังคมวิทยามหาบัณฑิต (สังคมวิทยา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (ประชากรศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล
ตำแหน่งปัจจุบัน	หัวหน้ากลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ผลงานวิจัยที่ พิมพ์เผยแพร่	2551 - การศึกษาการให้ความหมายเรื่องสุขภาพทางเพศของนักศึกษา มหาวิทยาลัย: แนวทางการให้ความรู้และคำปรึกษา. <u>วารสารสังคม สงเคราะห์ศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 16 (2), 63-76.</u> 2553 - การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน: กรณีศึกษาวงกลอง ยาว อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ใน <u>การสัมมนาเครือข่าย วิชาการ-วิจัยสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 4 คณะศิลป ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 30 สิงหาคม 2553(หน้า 41-42).</u> กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.